

NORGES BANK

1977 / 1

ARKIVEKSEMPLAR

Penger og Kreditt

NORGES BANKS
BIBLIOTEK

Norges Banks bibliotek

Ø 10066VPA

Handwritten text, possibly a signature or date, located in the upper right quadrant of the page.

Handwritten text, possibly a signature or date, located in the upper right quadrant of the page, to the right of the first block.

Penger og Kreditt
Nr. 1/mars 1977/årg. 5

Norges Bank

NORGES BANKS
BIBLIOTEK

INN H O L D

- 3 I dette nummer
- 5 Konjunkturoversikt — konjunkturindikatorer
- 16 Kredittoversikt
- 19 Valutaoversikt
- 23 Markedspapirordningens plass i den
kortsiktige likviditetsreguleringen
v/Jon Petter Holter og Brynjulf Vollan
- 32 Utviklingslandenes gjeldsproblemer
v/Odd Nordhus
- 39 Kostnadene i betalingsformidlingen
v/Asbjørn Fidjestøl
- 49 Gjeldende kredittbestemmelser
- 53 Tabeller

*Som vedlegg følger Hermod Skånlands foredrag
«Prisproblemene 4 år etter»,
holdt i Statsøkonomisk Forening
14. februar 1977.*

Penger og Kreditt utgis hvert kvartal
av Norges Bank, Oslo

Redaktør: Hermod Skånland
Redaksjonssekretær: Liv Kielland, Pengepolitisk avdeling
Redaksjonsutvalg: Einar Forsbak, Pengepolitisk avdeling,
Martinus Halsen, Bank- og Utlånsavdelingen,
Bjarne Hansen, Valutaavdelingen,
Erik Chr. Kolderup, Administrasjonsavdelingen, og
Oddvar Trones, Ekspedisjons- og regnskapsavdelingen

Redaksjonens adresse:
Norges Bank, Pengepolitisk avdeling,
Boks 336, Sentrum, Oslo 1
Telex: 19888 nbank n

De synspunkter som fremkommer i denne
publikasjon, representerer artikkelforfatterens
egen oppfatning og kan ikke tas som uttrykk
for direksjonens standpunkt til de
forskjellige spørsmål

Ettertrykk med kildeangivelse er tillatt

Sats og trykk: Petlitz Boktrykkeri As
Design: Anisdahl/Christensen

I dette nummer

Penger og Kreditt bringer denne gang tre større artikler i tillegg til faste spalter og statistikkoppgaver. Den første er skrevet av *Jon Petter Holter* og *Brynjulv Vollan* og omhandler det markedspapir som Norges Bank med det første introduserer som et virkemiddel i den kortsiktige likviditetsstyringen. Foreløpig dreier det seg om en prøveordning. — ut 1978 i første omgang. Bakgrunnen for denne utbygging av virkemidlene er at det i tillegg til de mer regelmessige svingninger i likviditeten som man har noenlunde kontroll over, også kommer plutselige og uventede endringer. De virkemidler som anvendes i kredittpolitikken i dag, er lite egnet til raskt å fange opp slike uventede svingninger som ofte gir betydelige utslag. Særlig gjelder det ved valutaintervensjoner der bankenes salg av valuta kan medføre stor likviditetstilførsel på kort tid. Markedspapiret som nå lanseres, skal kunne suge opp en slik tilførsel forholdsvis hurtig. Ordningen skal administreres av Norges Bank, og papiret skal bare kunne anvendes i transaksjoner mellom Norges Bank og bankene og i interbankmarkedet. Det er for å hindre forstyrrelser i det generelle rentenivå at papiret henvises til et slikt lukket marked. Artikkelforfatterne gjør nærmere rede for hva forsøksordningen går ut på og dessuten for de overveielser som fant sted før den ble vedtatt.

Odd Nordhus skriver om utviklingslandenes gjeldsproblemer. Som kjent har disse i de senere år stått sentralt i diskusjonene mellom industrilandene og utviklingslandene i forskjellige internasjonale organisasjoner. Fra utviklingslandenes side har det vært

reist krav om en vidtgående gjeldsreorganisering som blant annet innebærer ettergivelse av gjeld og utsettelse med avdrag. Fra industrilandenes side har det vist seg å være liten vilje til å imøtekomme kravene. Det kan være flere grunner til det. Nordhus beskriver utviklingen i utviklingslandenes gjeld til industriland, og han papeker de store ulikheter som eksisterer utviklingslandene imellom. Han skjeller for det første mellom olje-produserende og ikke-olje-produserende utviklingsland, og av de sistnevnte omtales de minst utviklede særskilt. En annen gruppe utgjøres av de land som ble mest berørt av oljeprisøkningen. Artikkelen viser hvilken belastning betjeningen av gjelden er for utviklingslandenes betalingsbalanse og de viktigste kreditorer. Til slutt omtales aktuelle forslag om gjeldssanering og de betenkeligheter disse er møtt med fra industrilandenes side.

I de senere år har det vært økende interesse både for å få kjennskap til hva betalingsformidlingen faktisk koster og dessuten for hvordan kostnadene skal dekkes. — hvem skal betale dem? Det første emnet, analysen av kostnadene, behandles i den tredje artikkelen i dette nummer. Artikkelen er skrevet av *Ashjorn Fidjestol*. Han baserer seg på undersøkelser som er foretatt i Postverket, av Kreditkassen og Den norske Creditbank og dessuten én som er foretatt i åtte mellomstore banker. Resultatene blir vist i form av beregnede stykkkostnader ved postgiro og bankgiro, for sjekk og kontantkort i store og mellomstore banker, for innskudd og uttak. I artikkelen beregnes de totale

årlige samfunnsøkonomiske kostnadene i betalingsformidlingsinstitusjonene. Artikkelen vil forhåpentlig kunne være et nyttig bidrag i den aktuelle debatt omkring kostnadsforholdene i betalingsformidlingen.

De faste spaltene bringer også denne gang aktuell

konjunkturoversikt, i første rekke basert på indikatorer på arbeidet i Norges Bank og på materiale fra OECD og IMF, videre kredittoversikt og valutaoversikt. Oversiktene er datert 10. og 11. mars 1977. Listen over gjeldende kredittpolitiske bestemmelser er ajourført pr. 10. mars i år.

Den internasjonale konjunktursituasjon

I de vekstanslag som OECD presenterte omkring årsskiftet ble det antatt at uten større endringer i den økonomiske politikk ville bruttonasjonalproduktet i OECD-landene stige med bare 3 $\frac{3}{4}$ % i 1977, mot 5% i 1976 og en nedgang på 1,2% i 1975. Selv om veksten var ventet å ta seg noe opp i begynnelsen av året etter en viss stagnasjon i annen halvdel av 1976, innebar OECDs anslag en synkende vekstkurve i løpet av 1977.

Den økonomiske utviklingen mot slutten av fjoråret og i begynnelsen av inneværende år ble imidlertid noe sterkere enn ventet. Utsiktene for 1977 antas derfor å være litt lysere enn OECD regnet med ved årsskiftet. Dette skyldes særlig USA, der aktiviteten har tatt seg opp igjen de siste månedene samtidig som den nye regjeringen har varslet ekspansive tiltak. Viktigst i den finanspolitiske pakken som myndighetene i USA har lansert, er en begrenset tilbakebetaling av fjorårets skatt. Tilbakebetalingen vil beløpe seg til i alt 11 milliarder dollar, eller $\frac{3}{4}$ % av bruttonasjonalproduktet, og vil bli gjennomført i april. Videre vil de amerikanske myndighetene iverksette midlertidige sysselsettings- og investeringstiltak for i alt 4 milliarder dollar, og disse vil bli gradvis avvirket etter hvert som arbeidsmarkedet bedrer seg. Som en følge av stimulansetiltakene venter en at produksjonsveksten vil aksellerere til en årlig rate av nesten 7% i annet halvår. For 1977 under ett er volumøkningen i BNP hevet til 5 $\frac{1}{4}$ %, eller $\frac{3}{4}$ prosentpoeng høyere enn OECDs opprinnelige anslag for USA.

Vest-Tyskland og Japan har også annonsert visse ekspansive tiltak, men disse er av vesentlig mer beskjedent omfang enn de amerikanske. Sekretariatet i OECD har derfor ikke funnet grunnlag for å foreta noen særlige endringer i vekstanslagene for disse to landene. Med unntak av USA er prognosene for produksjonsutviklingen i 1977 derfor stort sett de samme som vist i teksttabellen på s. 250 i nr. 4/1976 av dette tidsskrift. For OECD-området under ett regner Sekretariatet nå med en økning i BNP på omkring 4% i 1977, og en antar at veksttakten vil vise en svakt tiltakende tendens ut over året. I sin siste prognose opererer Det internasjonale valutafond (IMF) med en produksjonsvekst for industrilandene på 4 $\frac{1}{2}$ % i år. Med utgangspunkt i de noe mer optimistiske forventningene for internasjonal økonomi, er volumøkningen i BNP i våre viktigste markedsland ventet å bli den samme som i 1976, da den er beregnet til 3,2%.

Prisutviklingen i begynnelsen av 1977 har stort sett vært som ventet, og for året som helhet er økningen i konsumprisene i OECD-landene anslatt til gjennomsnittlig 8%, mot 8,6% i 1976 og 11,4% i 1975. Den usedvanlig kalde vinteren i Nord-Amerika kan imidlertid bidra til at prisstigningen tiltar noe i første halvår. En antar at denne økningen i stigningstakten vil være av midlertidig karakter. Infiltrasjonsraten i industrilandene forventes derfor å vise en avtakende tendens igjen i annet halvår.

Selv om produksjonsveksten i industrilandene nå antas å bli 4-4 $\frac{1}{2}$ % i 1977, er dette ett prosentpoeng svakere enn den BNP-vekst som OECDs

Ministerrådsmøte i juni 1976 antydte som nødvendig for å sikre en gradvis tilbakevenden til lavere arbeidsløshetstall, større grad av likevekt i landenes driftsbalanser — og lavere inflasjon. Ifølge prognosene for 1977 venter en at gjennomsnittlig arbeidsløshet i OECD-landene vil holde seg i overkant av 5% også i år. Av de større landene er det bare i USA at produksjonsveksten vil bli tilstrekkelig til å senke arbeidsløsheten, mens den antas å øke noe i Vest-Europa.

Det fremgår av teksttabellen at fordelingen av OECD-området driftsunderskudd mellom de enkelte medlemsland i hovedtrekk vil utvikle seg i riktig retning i 1977. Betalingsbalanseposisjonen antas å bli styrket for såkalte «svake» land som Storbritannia, Frankrike og Italia, som alle er karakterisert ved høy inflasjon, store driftsunderskudd og betydelig arbeidsløshet, og svekket for «sterke» land som USA og Japan. Vest-Tyskland,

Nederland og Sveits, som også er «sterke» land, ventes derimot å øke sine driftsoverskudd, mens mindre OECD-land som Danmark, Sverige, Østerrike og Norge fortsatt vil operere med høye underskudd. På bakgrunn av at de «svake» landene i løpet av de siste årene har akkumulert så stor gjeld at flere av dem etterhvert kan få problemer med å finansiere ytterligere driftsunderskudd, er det fra flere hold blitt påpekt at utviklingen mot bedre balanse i OECD-landenes driftsregnskaper går for sakte. En raskere løsning av betalingsbalanseproblemene er imidlertid neppe mulig uten at innenlandsk etterspørsel i Vest-Tyskland og Japan vokser sterkere enn nå forutsatt. Da begge disse land frykter at en mer ekspansiv økonomisk politikk kan forsterke inflasjonen i sine respektive land, har de stilt seg negative til å gjennomføre kortsiktige stimuleringsiltak.

Lavere vekst i de oljeproduserende lands im-

Driftsregnskap (Milliarder dollar).

	1974	1975	1976 Forelopig	1977 Prognose
USA	- 3/4	11 3/4	- 1 1/4	- 3
Japan	- 4 3/4	- 3/4	3 3/4	0
Frankrike	- 6	-	- 6	- 3 3/4
Vest-Tyskland	9 3/4	3 3/4	4	5
Italia	- 8	- 1/2	- 2 3/4	1/2
Storbritannia	- 8	- 3 3/4	- 3 1/4	- 1 1/4
Belgia - Luxembourg	1/2	1/4	- 1/4	- 1/4
Nederland	2	1 1/2	2	2 2/4
Sveits	1/4	2 1/2	3 3/4	4 1/4
Østerrike	- 1/2	- 1/4	- 1 1/4	- 1 1/4
Sverige	- 1	- 1 1/2	- 1 1/2	- 1 1/2
Danmark	- 1	- 1/2	- 1 3/4	- 1 1/2
Finland	- 1 1/4	- 2 1/4	- 1	- 1 1/4
Norge	- 1 1/4	- 2 1/2	- 3 1/2	- 2 3/4
Øvrige OECD-land	- 13	- 14 1/4	- 13 1/2	- 13 1/2
OECD-området i alt	- 33	- 6 1/2	- 22 1/2	- 19 1/2
OPEC-landene	65 1/2	34 1/2	42	36 1/2
Ikke-oljeproduserende utviklingsland	- 21 1/2	- 32 1/2	- 24	- 26 1/2

Kilde: OECD, Economic Outlook, December 1976.

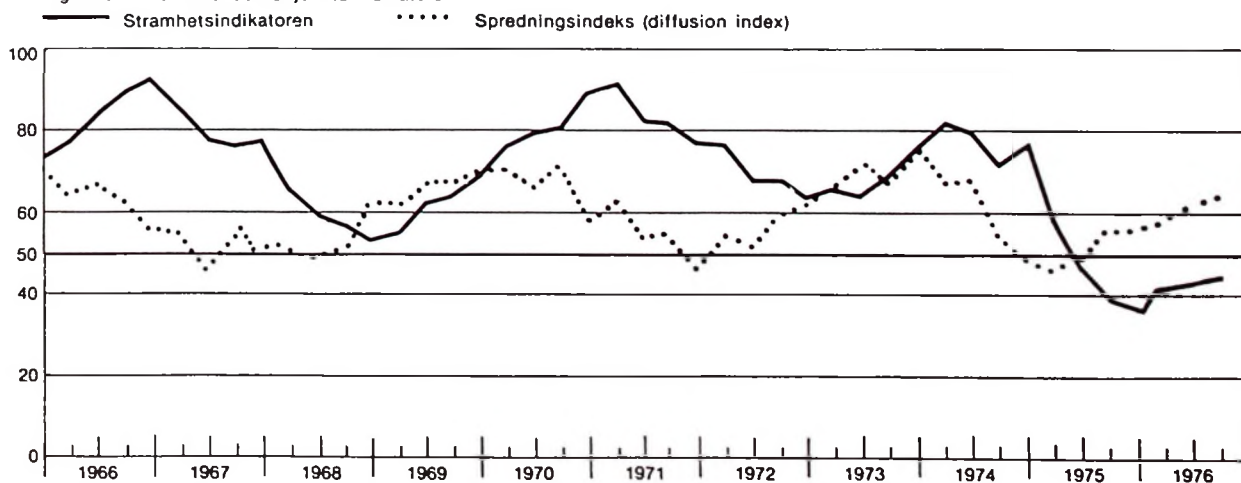
port, kombinert med tiltakende etterspørsel etter olje, resulterte i at OPEC-landenes driftsoverskudd økte med nesten 8 milliarder dollar til 42 milliarder dollar i 1976. Siden oppsvinget i oljeeksporten mot slutten av året var sterkt påvirket av forventninger om prisoppgang, regner en med at OPEC-landenes overskudd på driftsbalansen vil gå ned til 36½ milliarder dollar i inneværende år. I de ikke-oljeproduserende u-land tok eksporten seg opp ut over 1976, samtidig som de fleste av disse landene lyktes i å holde importen nede for å bringe bedre balanse i utenriksøkonomien. Driftsunderskuddet hos denne gruppen av utviklingsland falt følgelig med 8½ milliarder dollar til 24 milliarder dollar i 1976. Importen til de ikke-oljeproduserende u-land antas å forsterke seg i 1977, og driftsunderskuddet er derfor beregnet til 26½ milliarder dollar. Til tross for store underskudd de siste årene, har disse landene stort sett ikke hatt problemer med å finansiere sine underskudd på det internasjonale kapitalmarked. Den stadig økende gjeldsbyrden til de ikke-oljeproduserende u-landene representerer likevel et betydelig usikkerhetsmoment i verdensøkonomien.

Konjunktursituasjonen i Norge

Helhetsbildet. Oppgangen i norsk økonomi forsterket seg merkbart mot slutten av 1976. De fleste av de konjunkturindikatorer Norges Bank benytter i sine oversikter viste klar økning i årets siste måneder. Etter foreløpige oppgaver var Norges Banks spredningsindeks 70 i fjerde kvartal (glidende gjennomsnitt), som er det høyeste nivå denne indikatoren har nådd siden 1973. Denne oppgangen er imidlertid ikke nødvendigvis et forvarsel om ytterligere bedring i konjunktorene i de kommende måneder, siden det i første rekke var sammenfallende (f.eks. industriproduksjon og byggevirkosomhet) og etterslepene indikatorer (f.eks. detaljomsetning, import, arbeidsløshet) som viste bedring. Av de ledende indikatorene trakk økning i industriordrene i positiv retning, mens vekst i lagrene og svak eksportutvikling hadde en negativ virkning på spredningsindeksen.

På bakgrunn av at flere av de ledende indikatorene utviklet seg forholdsvis svakt i fjerde kvartal, synes det rimelig å vente at spredningsindeksen vil falle litt i første kvartal 1977. Selv om sprednings-

Fig. 1. Sammenfattende konjunkturindikatorer

indeksen har nådd nesten samme nivå som under høykonjunkturen i 1973/74, er det derfor neppe grunn til å tro at det fram til midten av 1977 vil oppstå pressproblemer av samme omfang som den gang. Stramhetsindikatoren for arbeidsmarkedet viste også markert økning i fjerde kvartal, men det historisk sett relativt lave nivået på denne indikatoren viser at det fortsatt er mye slakk å ta opp i norsk økonomi. Av Statistisk Sentralbyrås konjunkturbarometer for fjerde kvartal fremgår det at industriens ledere ved årsskiftet 1976/77 vurderte konjunktursituasjonen vesentlig mindre optimistisk enn ett kvartal tidligere.

Mye kan imidlertid tyde på at disse konjunkturforventningene var sterkt påvirket av de pessimistiske vekstutsikter som omkring årsskiftet ble trukket opp for internasjonal økonomi. Siden den gang har de internasjonale vekstanslagene blitt justert noe opp samtidig som myndighetene har iverksatt omfattende støttetiltak for norsk skipsbyggingsindustri. Utsiktene fortøner seg derfor litt lysere enn for noen måneder siden.

Totalt sett er situasjonen på arbeidsmarkedet i ferd med å bli tilfredsstillende. Denne utvikling må imidlertid sees i sammenheng med at myndighetenes omfattende støttetiltak har bidratt til å holde sysselsettingen høy i forhold til produksjonen. Ved årsskiftet 1976/77 hadde staten for eksempel bevilget over 400 mill. kroner i likviditetslån til 600 bedrifter med vel 50 000 ansatte. Innenfor mange bransjer eksisterte det likevel også ved inngangen til 1977 mye ledig kapasitet. Forholdene ligger derfor til rette for fortsatt produksjonsoppgang i inneværende år forutsatt at konkurranseevnen er tilstrekkelig sterk. Etter som bedriftene stort sett har beholdt arbeidsstokken intakt under nedgangskonjunkturen, er det i så fall rom for betydelige produktivetsgevinster også i 1977, noe som kan bidra til en bedring av fortjenesteforholdene. Dersom eksporten igjen tar seg opp, men en ikke lykkes i å dempe den sterke

veksten i innenlandsk etterspørsel, er det imidlertid fare for at presstendenser vil gjøre seg gjeldende i økende grad i annet halvår. En slik utvikling vil gjøre det vanskelig å realisere myndighetenes målsetting om ytterligere demping av pris- og kostnadsstigningen. Det er derfor av betydning at en får til den forutsatte omlegging i retning av en gradvis mer restriktiv økonomisk politikk. I denne sammenheng er det viktig at en unngår at det kombinerte inntektsoppgjøret i samme grad som i 1976 medfører en svekkelse av stats- og trygdebudsjettene.

Lager. Nedbyggingen gjennom de tre første kvartalene i 1976 av industriens lagre av egne produkter ble vendt til en økning i fjerde kvartal. Mens en i det økonomiske opplegget for 1976 ventet at det ville finne sted en merkbar lagernedbygging i løpet av året, var industriens lagre av egne produkter ved utgangen av året bare 3% lavere enn ett år tidligere. De samlede lagre i industri og engroshandel lå endog 2% høyere enn for ett år siden, noe som imidlertid til en viss grad kan tilskrives økt oljeimport mot slutten av året som følge av forventninger om prisoppgang.

Eksportvarelagrene viste også en klar oppgang mot slutten av året, men nivået lå likevel fremdeles vesentlig under toppnivået i fjerde kvartal 1975. Økningen skyldes særlig større lagerhold av tre- og treforedlingsprodukter, og malmer, mineraler og mineralvarer. Ved utgangen av 1976 var således lagervolumet av tre- og treforedlingsprodukter 17% høyere enn ett år tidligere. Da også de internasjonale lagrene av treforedlingsprodukter er meget høye, synes norsk treforedlingsindustri å ha nådd det punkt at ytterligere produksjon for lager bare vil forsterke problemene. Reduksjonen i lagerbeholdningen i løpet av 1976 var mest markert for aluminium og fiskevarer.

Ordre. Ifølge Statistisk Sentralbyrås konjunkturbarometer for fjerde kvartal 1976 er mangel på ordre/salg fortsatt den dominerende produksjonsbegrensende faktor. Et flertall av foretakene ventet videre at samlet ordretilgang ville gå ned i 1. kvartal. Statistikken over ordreservene bekrefter at ordresituasjonen i næringslivet er meget svak. Samlet ordreserverve, regnet i verdi, lå således i fjerde kvartal på samme nivå som i begynnelsen av 1973, noe som impliserer en betydelig volumnedgang. Dersom en holder produksjon av transportmidler (skip, boreplattformer, m.v.) utenom, er imidlertid bildet vesentlig lysere, selv om ordrevolumet også for den øvrige industri er lavere enn i årene 1973-75.

Total ordretilgang til industrien, regnet i verdi, tok seg imidlertid opp igjen i fjerde kvartal, noe som kan innebære et positivt omslag i ordretutviklingen. Det var økning for de fleste industrigrupper som ordrestatistikken dekker, og et nytt trekk var at også transportmiddelindustrien hadde oppsving i ordrene. Myndighetenes skipsbyggings tiltak vil trolig resultere i stigende ordretilgang til transportmiddelindustrien i tiden fremover.

Konsumetterspørsel. Veksttakten i detaljomsetningsvolumet tiltok etter sommeren og aksellererte ytterligere mot slutten av 1976. Stigningstakten avtok noe i januar i år, men vekstraten regnet på årsbasis i seks-månedersperioden fram til og med januar var likevel 7 %. For 1976 som helhet var det en volumøkning i detaljhandelen på 6,3 % mot 4,5 % året før. Stigningen var spesielt kraftig for varige konsumgoder som møbler og motorkjøretøyer. Totalt privat konsum, som omfatter flere utgiftsgrupper enn detaljomsetningen, økte ifølge foreløpige anslag med 5,6 %. Det er samme volumvekst som året før, men vesentlig høyere enn gjennomsnittet for perioden 1963-76.

De gode mulighetene for banklån i begynnelsen av året og det forhold at de første sparekontrakter

Fig. 2. Lager, industri og engroshandel, volum

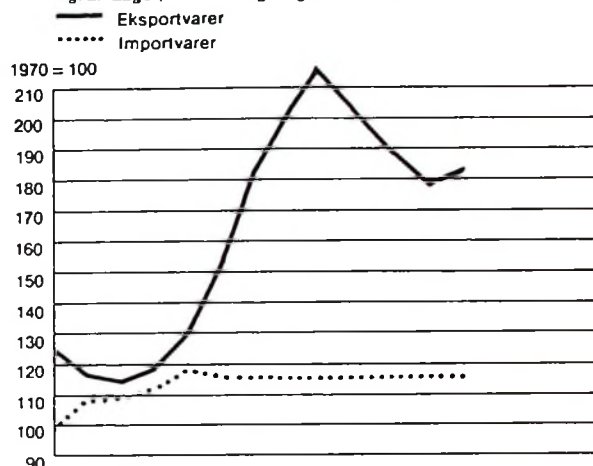
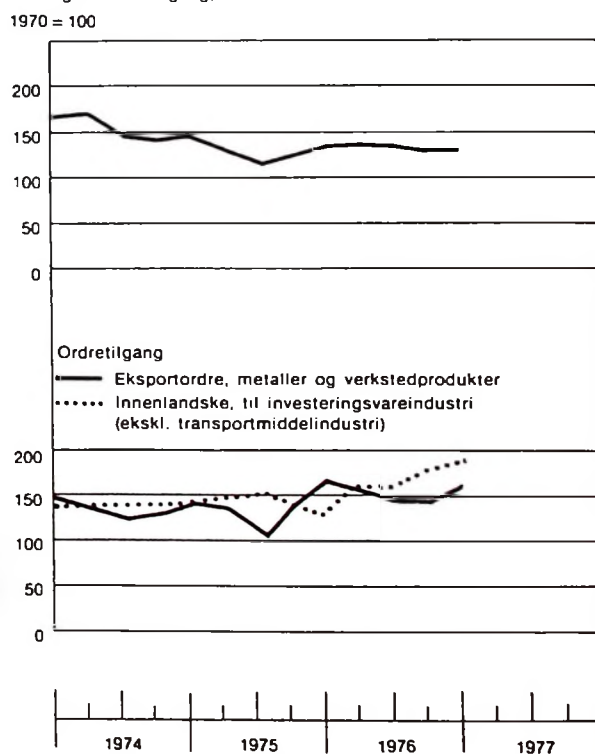

Fig. 3. Ordretilgang, total verdi

med skattelette utløp hosten 1976 har trolig medvirket til oppsvinget i etterspørselen etter varige konsumgoder. Den sterke konsumveksten i 1976 må likevel i særlig grad sees i sammenheng med den betydelige stigningen i disponibel realinntekt. Foreløpige beregninger av Statistisk Sentralbyrå viser at disponibel realinntekt for lønnstakere, trygdede og pensjonister, økte enda sterkere enn forbruket, eller med hele 7,2 %. Denne gruppens sparerate later således til å ha steget i 1976, noe som kan skyldes at det tar forbrukerne noe tid å tilpasse konsumet fullt ut til de stadig stigende inntektene.

Investeringsetterspørsel. Etter en svak utvikling i 1. kvartal, tok investeringsaktiviteten i industrien seg markert opp gjennom resten av året. Regnet på årsbasis, lå verdien av industriinvesteringene således 20 % høyere i annet halvår enn i første halvår i år. (sesongkorrigerede tall). Ifølge statistikken over utførte investeringer viste likevel samlede investeringer i industrien en verdiøkning på bare 3,5 % i 1976. Uttrykt i faste priser falt industriinvesteringene med om lag 3 %, mot en stigning på 7 % i 1975 og hele 31 % i 1974, og det til tross for at investeringene i petrokjemisk industri steg kraftig.

Den svakere investeringsutviklingen i industrien i 1976 må sees på bakgrunn av at den sterke oppgangen i de to foregående år har brakt industriinvesteringene opp på et meget høyt nivå. Nedgangen i veksttakten har videre sammenheng med at mange industrigrener også i fjor hadde betydelig ledig produksjonskapasitet. Statistisk Sentralbyrås kvartalsvise investeringsundersøkelser viser således at det i løpet av 1976 fant sted langt mer omfattende nedjusteringer av plantallene enn vanlig. Nedjusteringene var særlig markerte for treforedling og kjemisk industri. Investeringstallene for februar viser imidlertid at en del av revisjonene skyldes forskyvninger av investeringsplaner fra 1976 til 1977. Mens bedrifter i

Fig. 4. Detaljomsetningsvolumet

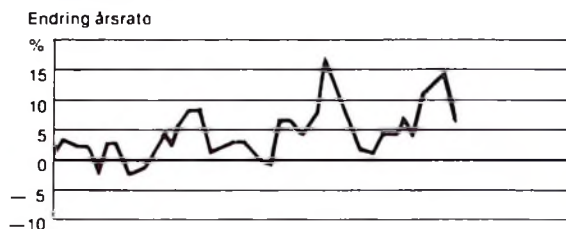

Fig. 5. Utførte investeringer i industrien, verdi

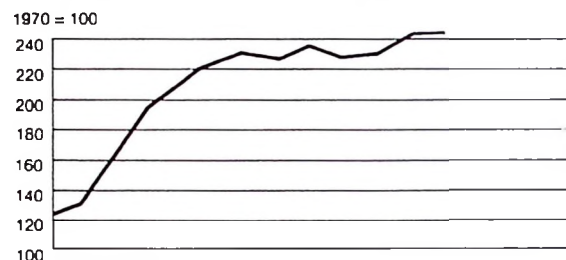
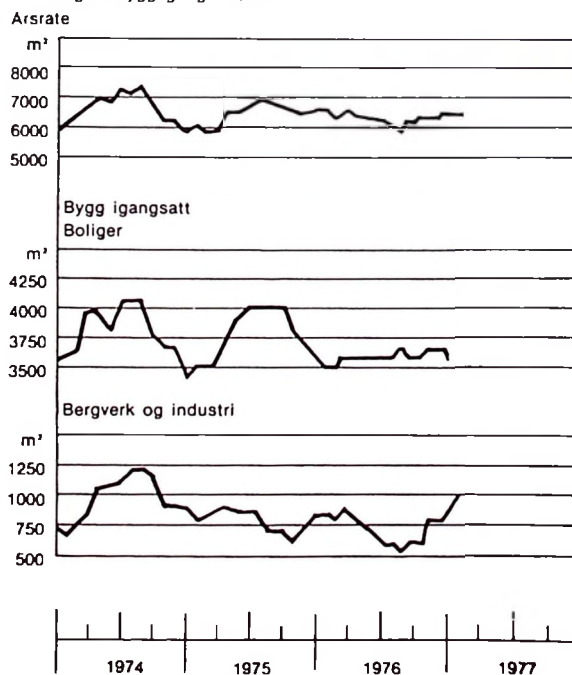

Fig. 6. Bygg igangsatt, totalt

bergverk og industri (utenom utvinning av råolje og naturgass) i februar planla en investeringsøkning på 7% , regnet i verdi, i forhold til samme planer for 1976, var tilsvarende tall for novemberundersøkelsen bare 3%.

Tendensen til en viss økning i arealet av igangsatt bygg fortsatte mot slutten av 1976 og i begynnelsen av 1977. Oppgangen var særlig markert for bergverk og industri, og igangsettingstallene for denne sektoren nådde nesten opp mot toppnivået omkring midten av 1974. Boligbyggingen viste derimot også ved årsskiftet samme stabile utvikling som gjennom storparten av 1976, det vil si igangsettingstall om lag 4% under gjennomsnittet for 1975. Knapp tilgang på byggeklare tomter later til å være en viktig årsak til den lavere igangsettingen, og dette har i første rekke rammet den privatfinansierte del av boligbyggingen.

Eksportterspørsel. Veksten i de land som er viktigst for norsk eksport viste avtakende stigningstakt gjennom annen halvdel av 1976. Avdempingen av den internasjonale konjunkturoppgangen bidro til at eksportvolumet for tradisjonelle eksportvarer gikk noe ned i annet halvår. Videre viste eksporten en meget svak verdiutvikling i januar i år. For 1976 under ett steg likevel volumet av tradisjonelle eksportvarer med nesten 11% mot en nedgang på 13% i 1975. Markedsveksten for norsk eksport er anslått til 9% i 1976, og vår tradisjonelle vareeksport økte dermed sin markedsandel med 2 prosentpoeng mot en nedgang på henholdsvis 9 og 5 prosentpoeng i 1975 og 1974. Inkludert olje og plattformar var volumveksten i 1976 hele 16%. Oljeeksporten steg alene med 83%, og svarte i 1976 for nesten en femtedel av vår samlede vareeksport.

Anslag over importutviklingen i våre viktigste markedsland tyder på at markedsveksten for norsk eksport vil bli om lag 6% i 1977. Siden utenlandsetterspørselen trolig vil bli høyere enn

Fig. 7. Vareeksport, uten skip og råolje

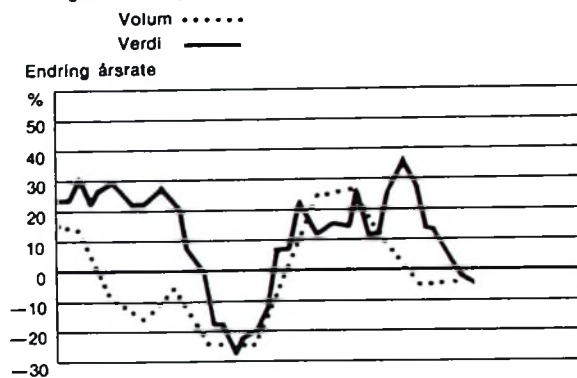

Fig. 8. Utviklingen i norske eksportmarkeder (målt ved industriproduksjonen)

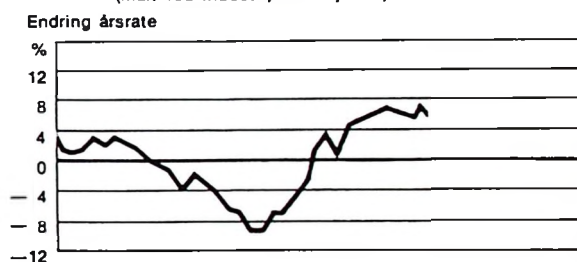
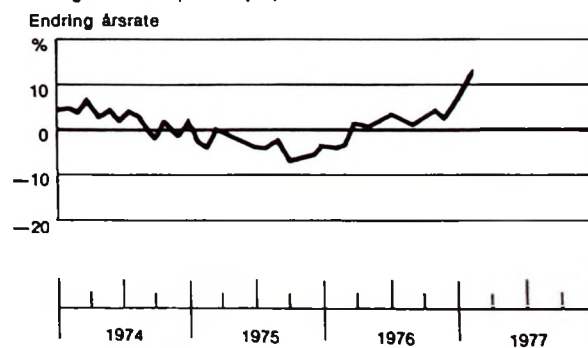

Fig. 9. Industriproduksjon, total

dette for flere av de varegrupper som norsk industri sitter med betydelige lagre av, er det rimelig å anta at vår tradisjonelle vareeksport vil øke sin markedsandel også i år.

Produksjonsutviklingen. Industriproduksjonen var i sterk vekst mot slutten av 1976 og i begynnelsen av inneværende år. Produksjonen av eksportvarer og investeringsvarer bidro mest til veksten i samlet industriproduksjon omkring årsskiftet, mens produksjonen av konsumvarer stagnerte i årets siste måneder. En del av eksportvareproduksjonen må imidlertid ha skjedd for lager idet vareeksporten i samme periode utviklet seg relativt svakt samtidig som eksportvarelagrene på ny viste tendenser til oppgang.

For 1976 under ett ble økningen i industriproduksjonen 1,8 % mot en nedgang på 2,5 % i 1975. Sett i forhold til samlet etterspørselsøkning må veksten i industriproduksjonen betegnes som forholdsvis svak. Foruten at mye av den innenlandske etterspørselsøkningen i fjor gjaldt områder med høy importandel, som varige konsumgoder og oljeinvesteringer, må norsk industris tap av markedsandeler på hjemmemarkedet dessuten sees i sammenheng med at importvarene har blitt mer konkurransedyktige på prissiden. I nasjonalbudsjettet for 1977 er produksjonen i industri og bergverksdrift antatt å øke med 4,6 % i 1977. Hvis industriproduksjonen i resten av inneværende år gjennomsnittlig sett holder seg på det nivå som ble nådd i desember 1976 og januar 1977, vil produktionsveksten for året under ett komme opp i 6 %. Mulighetene er derfor til stede for en klart sterkere produktionsvekst enn forutsatt i nasjonalbudsjettet for 1977.

Importutvikling. Volumet av vareimporten (uten skip og oljeplattformer) viste liten endring i årets ni første måneder, men steg sterkt igjen mot slutten av 1976. Mens det tidligere var fortrinnsvis

Fig. 10. Industriproduksjon etter anvendelse, eksport
Endring årssrate

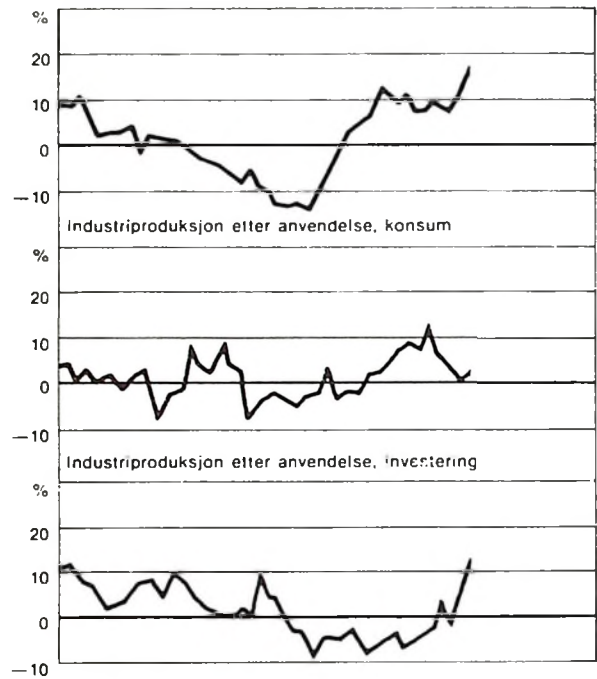
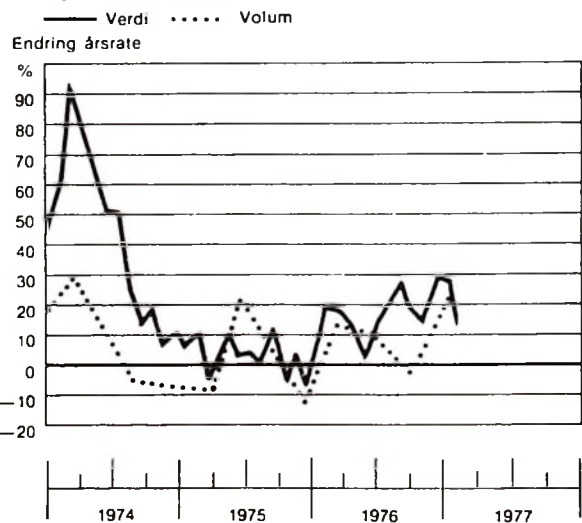

Fig. 11. Vareimport, uten skip

import til vareinnsats som hadde ligget på et høyt nivå, tok også import til konsum og til investering seg kraftig opp i årets siste måneder. For året som helhet økte importvolumet med 8 % mot en mindre nedgang i 1975.

Til tross for den sterke veksten i eksporten av råolje, økte underskuddet på varesaldoen, regnet på årsbasis, til nesten 15 milliarder kroner omkring årsskiftet 1976/77. Dette er nesten 2,5 milliard kroner høyere enn gjennomsnittlig underskudd på varesaldoen i 1976.

Arbeidsmarkedet. Forholdene på arbeidsmarkedet bedret seg ytterligere i begynnelsen av 1977. I februar var prosenten av registrerte arbeidsledige (sesongkorrigert, tre måneders glidende gjennomsnitt) kommet ned i 0,9 %, eller bare 0,1 prosentpoeng over gjennomsnittet i årene 1972-74. Tallet på sysselsatte ved beredskapsmessige tiltak er lavere enn for ett år siden. Nedgangen i arbeidsløsheten så vel som økningen av den samlede arbeidsstyrke i løpet av 1976 avspeiler følgelig en konjunktorell bedring i etterspørselen etter arbeidskraft. Arbeidsmarkedet synes i det hele å være på vei mot å bli like stramt som i begynnelsen av 1970-tallet. Dette bekreftes av det internasjonalt sett mer sammenlignbare begrep for arbeidsløshet, «arbeidssøkere uten arbeidsinntekt». I fjerde kvartal 1976 utgjorde «arbeidssøkere uten arbeidsinntekt» bare 1,4 % av arbeidsstyrken, noe som er 0,2 prosentpoeng under gjennomsnittet for 1972-74.

Det må imidlertid understrekes at de geografiske variasjonene i arbeidsløsheten fremdeles er meget store. Som i tidligere år er den klart høyere i de fire nordligste fylker enn i riket sett under ett. Mens gjennomsnittlig arbeidsløshetsprosent i disse fire fylkene i 1976 varierte fra 2,9 til 2,4 %, var gjennomsnittlig ledighet i Akershus og Vestfold henholdsvis 0,4 og 0,5 %.

Fig. 12. Varesaldo, uten skip

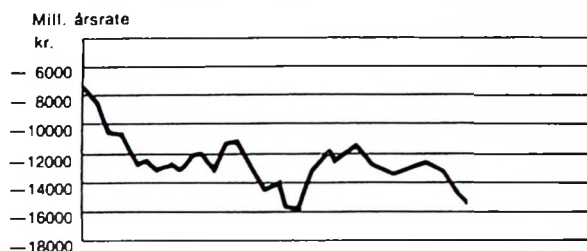
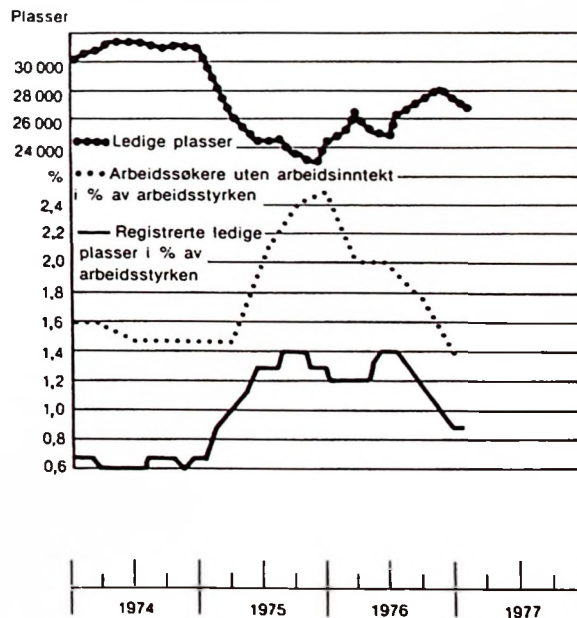

Fig. 13. Arbeidsmarkedet

Pris- og kostnadsutviklingen. Veksten i konsumprisen, regnet på årsbasis, falt til 6% i seks månedersperioden fram til og med februar 1977. Dette er den laveste vekstrate som er målt siden 1973. Prisutviklingen de siste månedene må imidlertid sees i sammenheng med at myndighetene i løpet av høsten iverksatte betydelige subsidietiltak for å sikre at prisstigningen ble i samsvar med forutsetningene i inntektsoppgjøret varen 1976. Tiltakene bidro til å redusere stigningen i konsumprisindeksen med i alt 2,3 prosentpoeng, noe som isolert sett betyr at uten subsidiebevillinger ville konsumprisen fra desember 1975 til desember 1976 ha økt med 10 % mot faktisk 8 %. I tillegg til subsidietiltakene ble det gjennomført avanseregulering, maksimalpriser og prisstopp for en rekke varer.

Som en følge av myndighetenes tiltak har prisene på «norsk-produserte varer lite påvirket av verdensmarkedets priser» vist klart avtakende stigningstakt i løpet av høst- og vintermånedene. Prisøkningen for «varer påvirket av verdensmarkedets priser», «importerte konsumvarer» og «andre tjenester» ligger derimot fortsatt på en årsrate omkring 10 %.

Ifølge foreløpige beregninger økte lønnskostnadene pr. produsert enhet i norsk industri med 10 % i 1976 mot 26 % året før. Tilsvarende tall for våre viktigste markedsland (veid med handelsvekter og korrigert for valutakursendringer) er anslått til 3 % og 15 %. Norsk industris konkurransevne, målt ved lønnskostnader pr. produsert enhet, forverret seg følgelig også i 1976, men likevel mindre enn det foregående år. Lavere lønnsstigning og rom for fortsatt sterk produktivitetsvekst kan bidra til at veksten i lønnskostnader pr. produsert enhet i norsk industri vil bli under 5 % i 1977. En

Fig. 14. Konsumprisindeks, total

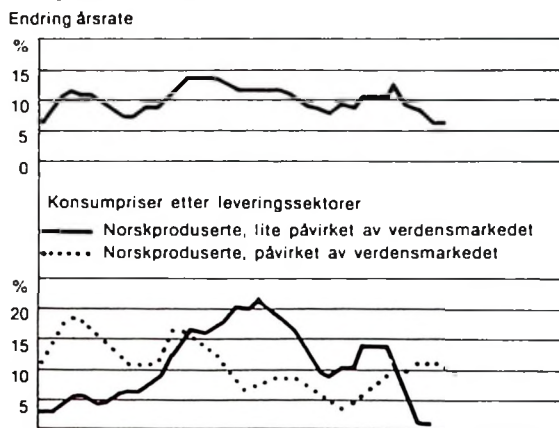
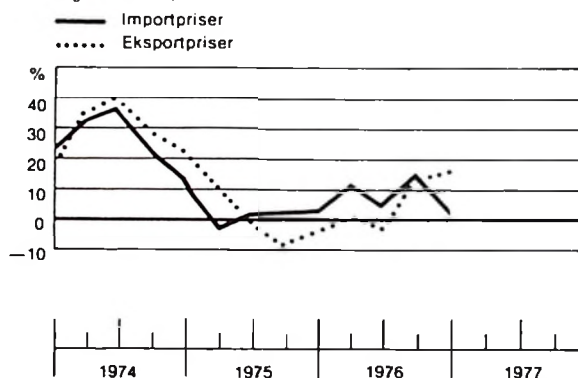

Fig. 15. Priser, utenrikshandel

noenlunde tilsvarende utvikling er ventet å skje i våre viktigste markedsland. Dersom timelønnsøkningen i 1977 holdes under 10 %, er det følgelig mye som tyder på at næringslivets konkurransevne overfor utlandet i hvert fall ikke forverrer seg ytterligere i løpet av inneværende år. I årene 1974-76 steg lønnskostnader pr. produsert enhet om lag 20 % sterkere i Norge enn i de land som vi konkurrerer med.

Oslo, 11. mars 1977

Tekniske merknader til konjunkturindikatorene

I en artikkel i Penger og Kreditt nr. 1/1975 er konjunkturindikatorene og beregningsmetodene nærmere beskrevet. Særtrykk av artikkelen kan fås i Penger og Kreditts redaksjon.

Her vil vi bare gi enkelte helt summariske kommentarer til beregningene.

Alle serier med unntak av figur 8 og figur 15 er *sesongkorrigert* etter US Bureau of the Census X-11 metode.

I tillegg til sesongkorrigerer har en søkt å glatte tidsseriene for tilfeldige variasjoner.

De fleste kurvene viser prosentvise endringer på årsbasis, *endring årsrate*. Glattingen er da foregått på den måten at en har tatt gjennomsnittet av de sesongkorrigererte tall for de siste seks måneder og beregnet den prosentvise endringen i forhold til tilsvarende tall for seks-måneders-perioden observert tre måneder tidligere. Til slutt er de prosentvise endringstall omregnet på årsbasis etter rentes renteformelen.

Der hvor målestokken er angitt som *årsrate*, er den beregnet ved seks måneders glidende gjennomsnitt multiplisert med 12.

Spredningsindeksen er utviklet ved US Bureau of the Census. Norges Banks spredningsindeks er på 34 tidsserier, de fleste sesongkorrigererte. Først bestemmes hvilke tallserier som stiger, er uendret eller faller fra et kvartal til det neste. Serier som stiger (utover en viss minstegrense), får verdien 100, uendrede serier får verdien 50 og serier som er fallende (utover en viss minstegrense), verdien 0. (De serier som har en fallende verdi ved oppgangskonjunkturer, blir invertert.) Gjennomsnittet blir beregnet hvert kvartal. En verdi på 50 innebærer da at det er like mange stigende som fallende serier. Spredningsindeksen måler altså retningen av utslaget og hvor utbredt tendensen er for de tidsrekker som inngår i den.

Stramhetsindikatoren er definert som antall registrerte, ledige plasser i løpet av perioden (inklusive de som er registrert ved periodens begynnelse) i prosent av tilsvarende antall arbeidsøkende.

Indikatorene for *ordre, lager og investeringer* er basert på to kvartalers glidende gjennomsnitt. (Det gjelder imidlertid ikke importlagre som er underlagt mindre, tilfeldige variasjoner enn de øvrige.)

Arbeidsmarkedet. Indikatorene er basert på tre måneders glidende gjennomsnitt.

Kredittoversikt

Med virkning fra 17. januar ble primærreservekravet hevet med ett prosentpoeng for de sør-norske bankene — til 5,5 % for forretningsbankene og til 4,5% for sparebankene. Tiltaket medførte en binding av bankenes likvide midler på anslagsvis 830 mill. kroner. — En regnet med store netto utbetalinger fra staten i begynnelsen av året, og en slik binding ble ansett som nødvendig for å forhindre at banklikviditeten ble uønsket romslig i denne perioden. Ved et vedtak i januar ble også bestemmelsene vedrørende bankenes pliktige plasseringer i obligasjoner endret. Satsene for plasseringsplikten ble satt slik at bankene må øke sine beholdninger av obligasjoner med 4 milliarder kroner i 1977. Disse kredittpolitiske tiltakene ble iverksatt etter forslag fra Norges Bank, og på grunnlag av forslagene er tiltakene nærmere beskrevet i forrige utgave av Penger og Kreditt. Norges Bank foreslo også at et primærreservekrav på 3% skulle innføres for de nord-norske forretningsbankene. Av distriktpolitiske hensyn fant Finansdepartementet ikke å ville følge dette forslaget, og det ble bestemt at alle de nord-norske bankene fortsatt skulle være unntatt fra primærreservekravene.

Norges Banks direksjon har vedtatt å øke sine innskudd i forretnings- og sparebankene i distriktene i første halvår 1977 innenfor en ramme på 25 mill. kroner. I 1975 ble det plassert ca. 100 mill. kroner i slike innskudd, og i 1976 ble innskuddene økt med nær 60 mill. kroner. Pr. utgangen av 1976 fordelte innskuddene seg med 110 mill. kroner på sparebanker og 47 mill. kroner på forretningsbanker. Plasseringene skjer som termininnskudd på 18 måneder til 6,5% p.a.

Totalvirkningen av den økonomiske politikken på penge- og kredittforholdene var gjennom hele 1976 ekspansiv. Dette avspeiler seg blant annet i vekstratene for publikums likviditet. Sesongkorrigerte tall viser at stigningstakten for denne størrelsen stort sett har ligget på 15—17%. En har ikke kunnet registrere noen avtakende tendens i stigningstakten fram til november som er den siste måneden det foreligger tall for.

Blant forklaringsfaktorene for endringer i publikums likviditet var det i høstmånedene, liksom tidligere på året, en betydelig tilførsel av likviditet ved sentralmyndighetenes (dvs. stats- og trygdeforvaltningens) transaksjoner. Ved sentralmyndighetenes lanetransaksjoner ble det således i perioden september—november netto utbetalt 3,3 milliarder kroner til publikum mot 1,5 milliarder kroner i samme periode året før. I perioden september—november 1976 hadde sentralmyndighetene et inntektsunderskudd på 200 mill. kroner mens det var et inntektsoverskudd på 1,1 milliarder kroner i tilsvarende periode året før. — Den sterke tilførselen av likviditet til publikum ved sentralmyndighetenes transaksjoner ble delvis motvirket ved at publikum avga midler ved kjøp av valuta fra bankene. Valutakjøpet beløp seg til 1,7 milliarder kroner i perioden september—november. Dette bildet, med sterk tilførsel av likviditet ved sentralmyndighetenes transaksjoner og inndragning ved publikums netto valutakjøp fra bankene, har preget utviklingen i penge- og kredittforholdene gjennom hele 1976, og vil ifølge myndighetenes opplegg prege det i enda sterkere grad i inneværende år.

Myndighetene hadde ved likviditetspolitiske til-

stramningstiltak tatt sikte på å oppnå en avtakende veksttakt i forretnings- og sparebankenes utlån til private og kommuner i annet halvår 1976. I 1977 er myndighetenes veiledende tall for bankgruppens utlansvekst tilsammen satt til 6 500 mill. kroner eller 600 mill. kroner mindre enn for fjoråret. Den faktiske utlansutvikling har i annet halvår 1976 og i januar 1977 vært svært forskjellig for de to bankgruppene.

Forretningsbankenes utlansvekst viste en klart avtakende tendens i løpet av annet halvår 1976. Veksten var 1 241 mill. kroner i annet kvartal, 1 283 mill. kroner i tredje kvartal, herav 595 mill. kroner i juli, og 876 mill. kroner i fjerde kvartal (sesongkorrigererte tall). Nedgangen i veksttakten i løpet av året var likevel ikke tilstrekkelig til å forhindre at myndighetenes veiledende tall på 3 950 mill. kroner for 1976 ble overskredet med vel 450 mill. kroner. I desember 1976 og januar i inneværende år har det igjen vært en høyere vekst i forretningsbankenes utlån. I gjennomsnitt var økningen ca. 550 mill. ifølge sesongkorrigererte tall, vesentlig sterkere enn den månedlige vekst som tilsvarer veiledende utlansvekst på 3 600 mill. kroner for året 1977. Veksttakten i utlånene i seks-månedersperioden fram til utgangen av januar, sesongkorrigert og regnet på årsbasis, var 4 milliarder kroner.

Blant de enkelte utlansartene har nedbetalingslåne- nene, dvs. andre lån enn kassekreditter og bygge- lån, fulgt om lag samme utviklingsforløp som de totale utlån. Disse utgjør da også om lag 60% av de totale utlånene. Økningen i kassekredittbevilgninger var beskjedne de første høstmanedene. I november og desember tok bevilgningene seg imidlertid kraftig opp; økningen var henholdsvis 292 mill. kroner og 198 mill. kroner mot gjennomsnittlig 12 mill. kroner de to foregående månedene (sesongkorrigererte tall). I januar var det igjen nesten ingen endring i kassekredittbevilgningene, sesongkorrigert. Bevilgningene av byggelån har siden midten av fjoråret økt noe sterkere enn i første del av 1976.

Fig. 1. Forretningsbankenes utlån

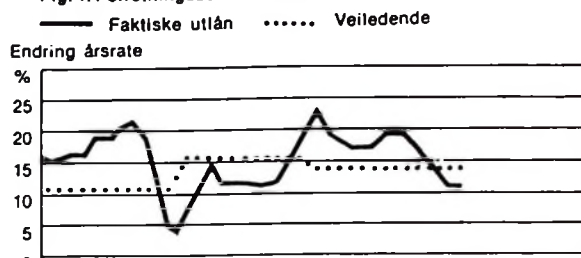

Fig. 2. Sparebankenes utlån

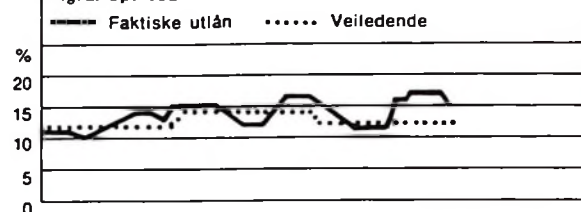

Fig. 3. Publikums likviditet (money)

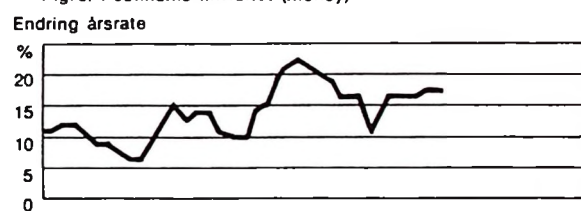
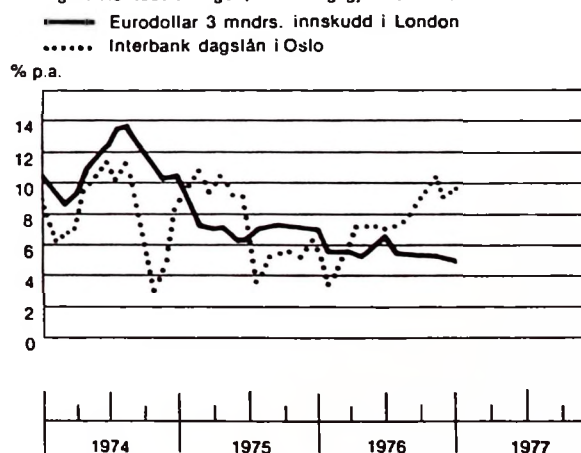

Fig. 4. Renteutviklingen, månedlig gjennomsnitt

-- Utnyttingsgraden for byggelån var pr. utgangen av januar høyere enn normalt, mens derimot utnyttingsgraden for kassekreditter var lavere enn normalt. Normal utnytting av kassakredittene ville tilsvart vel 400 mill. kr. høyere utlån, mens normal utnytting av byggelåne ville gitt 200 mill. kroner lavere utlånstall.

De nord-norske forretningsbankene, som av distriktpolitiske grunner er unntatt fra primærreserverkravet, hadde i 1976 en vekst i sine utlån på 20% mot en vekst på 15.5% for alle forretningsbankene.

I motsetning til forretningsbankene kunne en for sparebankene registrere en stigende veksttakt i utlåne gjennom annet halvår 1976. Ser en fjoråret under ett, ble myndighetenes veiledende utlånsvest for denne bankgruppen overskredet med om lag 400 mill. kroner. I januar var den sesongkorrigerte utlånssøkingen 270 mill. kroner mot 315 mill. kroner i månedlig gjennomsnitt i annet halvår 1976. Utlånssøkingen var likevel i denne måneden 30 mill. kroner større enn den månedlige vekst som tilsvarer veiledende utlånsvest på 2,9 milliarder kroner for 1977. Veksttaket i utlåne i seks-månedersperioden fram til utgangen av januar, sesongkorrigert og på årsbasis, var hele 3,9 milliarder kroner. De nord-norske sparebankene hadde i 1976 om lag samme prosentvise utlånsvest som de øvrige sparebankene.

Myndighetene forsøker å påvirke omfanget av bankenes utlån ved å regulere tilgangen av likvide midler til banksystemet. I de første høstmånedene september-oktober var likviditeten, etter en gradvis tilstramning i løpet av fjoråret, blitt svært stramt. Dette reflektertes blant annet i en marginalrente på

lån i Norges Bank, regnet som et veiet gjennomsnitt for et utvalg av banker, på 11,4% pr. utgangen av oktober. Det vil si at hovedtyngden av bankene måtte benytte seg av dyreste transje innen den automatiske laneadgangen der renten på det tidspunkt var 11,5%. Bakgrunnen for den stramme likviditeten i denne perioden var dels betydelige salg av valuta fra Norges Bank til bankene og dels kredittpolitiske tiltak i form av heving av primærreserverkravene. Etter justeringen av slangevalutakursene i midten av oktober opphørte Norges Banks valutaintervensjoner for en periode. De løpende nettoutbetalingene fra staten, som hele året hadde vært betydelige, førte dermed til en lettelse i bankenes likviditetssituasjon mot slutten av året. Pr. utgangen av desember var marginalrenten på lån i Norges Bank kommet ned i 9,1%.

I januar—februar oppsto det igjen et valutaunderskudd i den private sektor, og Norges Bank måtte intervenere for å holde kursen på norske kroner oppe. I alt avga bankene kronelikviditeten for 1,2 milliarder kroner ved kjøp av valuta fra sentralbanken i denne perioden. Dessuten ble, som nevnt, vel 800 mill. kroner av bankenes likvide midler bundet ved heving av primærreserverkravet med ett prosentpoeng fra 17. januar. Likevel var bankenes lånebehov i Norges Bank i perioden januar—februar, på grunn av stor likviditetstilførsel i november—desember og på grunn av store nettoutbetalinger fra det offentlige også i januar, mindre enn de foregående låneperiodene. Marginalrenten på lån i Norges Bank var 7,8% pr. utgangen av februar.

Oslo, 10. mars 1977

Valutaoversikt

Valutamarkedet

De to siste månedene av 1976 og de to første månedene av 1977 var en forholdsvis rolig periode for de vestlige valutamarkeder. Valutaene knyttet til det europeiske slange-samarbeidet fortsatte å stige i kurs i forhold til amerikanske dollar de to siste månedene av fjoråret. Etter nyttår falt slangen noe, for så i siste del av februar igjen å stige svakt i forhold til dollaren. Britiske pund steg i forhold til dollaren fram til årsskiftet, og har foreløpig i 1977 holdt seg på et nokså stabilt kursnivå. Franske franc har de siste fire månedene holdt en helt stabil kurs i forhold til dollar, mens italienske lire etter nyttår har falt noe i kurs. Det samme har sveitsers franc.

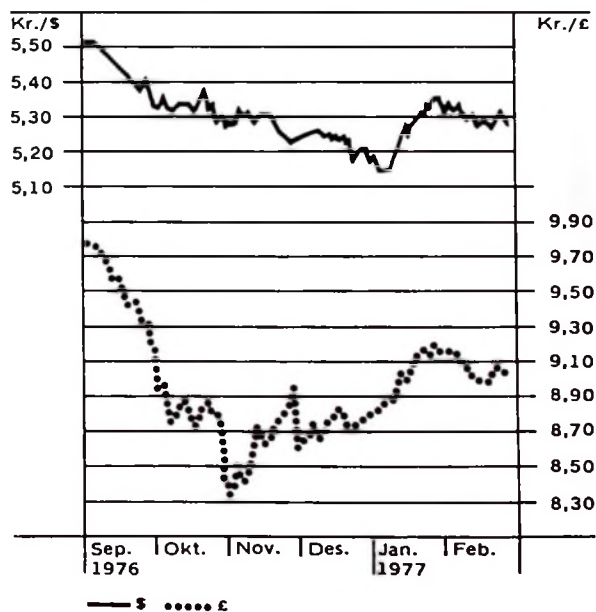
Etter kursjusteringen mellom *slange-valutaene* i oktober ble danske kroner den øverste og tyske mark den nederste valuta i slangen. I perioden fram til jul ble de tyske valutareservene redusert med om lag 4,3 milliarder tyske mark som følge av en betydelig kortsiktig kapitalutgang. Danmark hadde i samme periode stor kapitalinngang, både kortsiktig og langsiktig, hvorav det siste skyldtes en betydelig opplåning i utlandet.

Etter årsskiftet sank norske kroner ned til bunnen av slangen, en posisjon svenske kroner overtok de siste dagene av januar og beholdt gjennom februar. I øvre del av slangen ble danske kroner etter hvert noe svekket, og nederlandske gylden ble liggende øverst. En bedring i den nederlandske betalingsbalansen i siste halvdel av 1976 gjorde at myndighetene etter nyttår igjen åpnet det neder-

landske kapitalmarked for utlendinger etter å ha holdt det lukket i noe over et halvt år. Samtidig ble diskontoen hevet fra 5 til 6%.

Styrkingen av *dollaren* i forhold til slangen like etter årsskiftet 1976/77 synes å ha sammenheng med en forventet oppgang i dollar-rentene. De kortsiktige rentene på dollar lå ved årsskiftet på et usedvanlig lavt nivå, og det var på nyåret tendenser til en oppgang. Dollar-rentene ble imidlertid i siste del av januar igjen noe lavere, og slangen styrket da sin stilling i forhold til dollaren.

Fig. 1. Salgskurser for US dollar og pund sterling i Oslo

Salgskursen på dollar i norsk regning var ved utgangen av februar 5,29, det samme som i begynnelsen av november iljor. Som følge av endringer i forholdet mellom slangen og dollaren, svingte imidlertid dollarkursen i norsk regning i den mellomliggende periode fra 5,16 den 3. januar og opp til 5,36 den 26. januar.

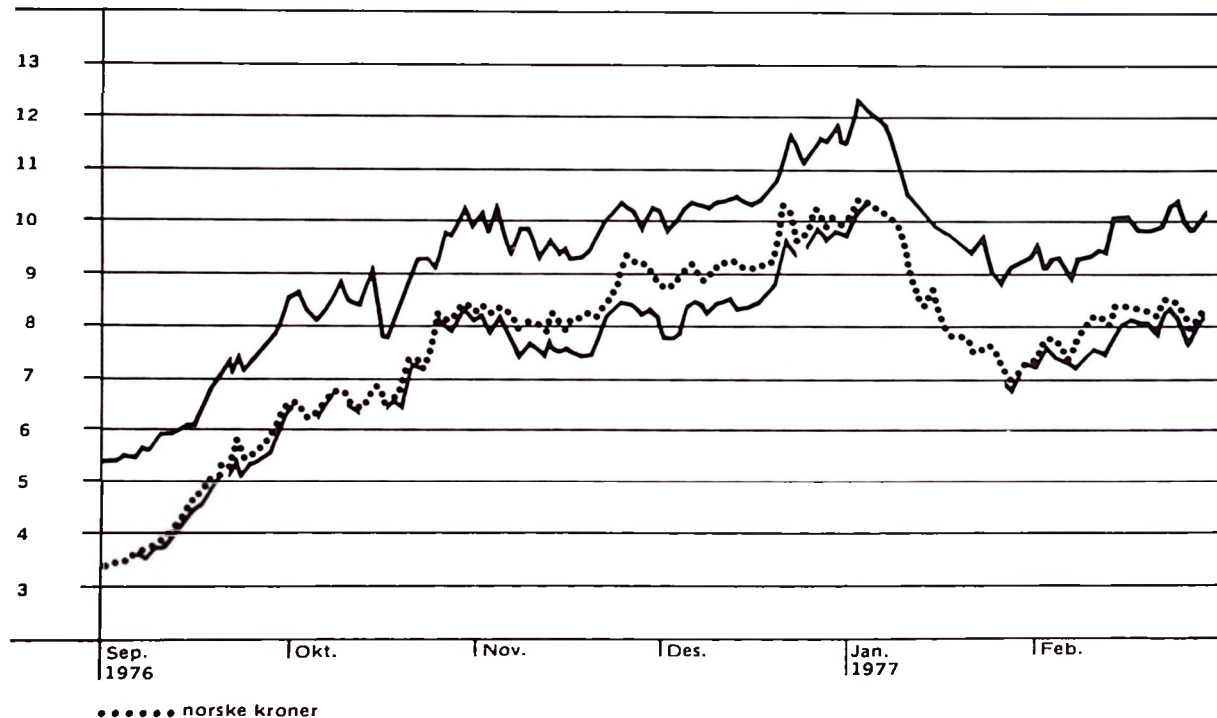
Styrkingen av *pundet* i siste del av 1976 har sammenheng med de kreditter en på internasjonalt plan nå var i ferd med å reise til fordel for Storbritannia. Stand-by kreditten fra IMF på 3,9 milliarder dollar, kom formelt sett i orden ved årskiftet 1976/77. Like etter ga en gruppe av sentralbanker som deltar i BIS heriblant Norges Bank tilsagn om å yte en kreditt på inntil 3 milliarder dollar til det via BIS (Bank for International Settlements) ble gitt tilsagn om en kreditt-

dekning av ytterligere reduksjoner i utenlandske sentralbankers tilgodehavender i pund. I tillegg har Bank of England fått spesielle kredittavtaler med Federal Reserve i USA og Bundesbank i Vest-Tyskland.

En fornyet tillit til pundet førte til en betydelig kapitalinngang til Storbritannia de siste to månedene av 1976 og første to månedene av 1977. Ved intervensjonskjøp av dollar har Bank of England i januar og februar i år kunnet øke sine valutareserver med 2,6 milliarder dollar. I tillegg trakk Bank of England i januar 1,2 milliarder dollar av stand-by-kreditten fra IMF og tilla dette beløpet valuta-reservene. Kapitalinngangen til Storbritannia har også ført til en reduksjon i den kortsiktige renten på pund.

I norsk regning var salgskursen på pund 1.

Fig. 2. Kursutviklingen for "yttervalutaene" i det europeiske valutasamarbeid (norske kroner spesifisert). Prosentvis avvik fra sentralkursen overfor US dollar

november ifjor 8.40. Fram til slutten av januar steg kursen med 80 øre, hvoretter den sank noe, og salgskursen på pund var i Oslo 28. februar 9,04.

Svekkelsen av italienske lire de to første månedene av 1977 har sammenheng med en gradvis eliminering av avgiften på kjøp av valuta i Italia. Denne avgiften ble ved juletider ifjor halvert til 3,5%, for så å bli helt fjernet i perioden fram til midten av februar. De italienske myndigheter fant å kunne gå til dette skrittet etter en betydelig bedring av landets betalingsbalanse i siste kvartal ifjor, forårsaket av stram pengepolitikk og spesielle tiltak for å redusere kapitalutgangen og øke kapitalinngangen.

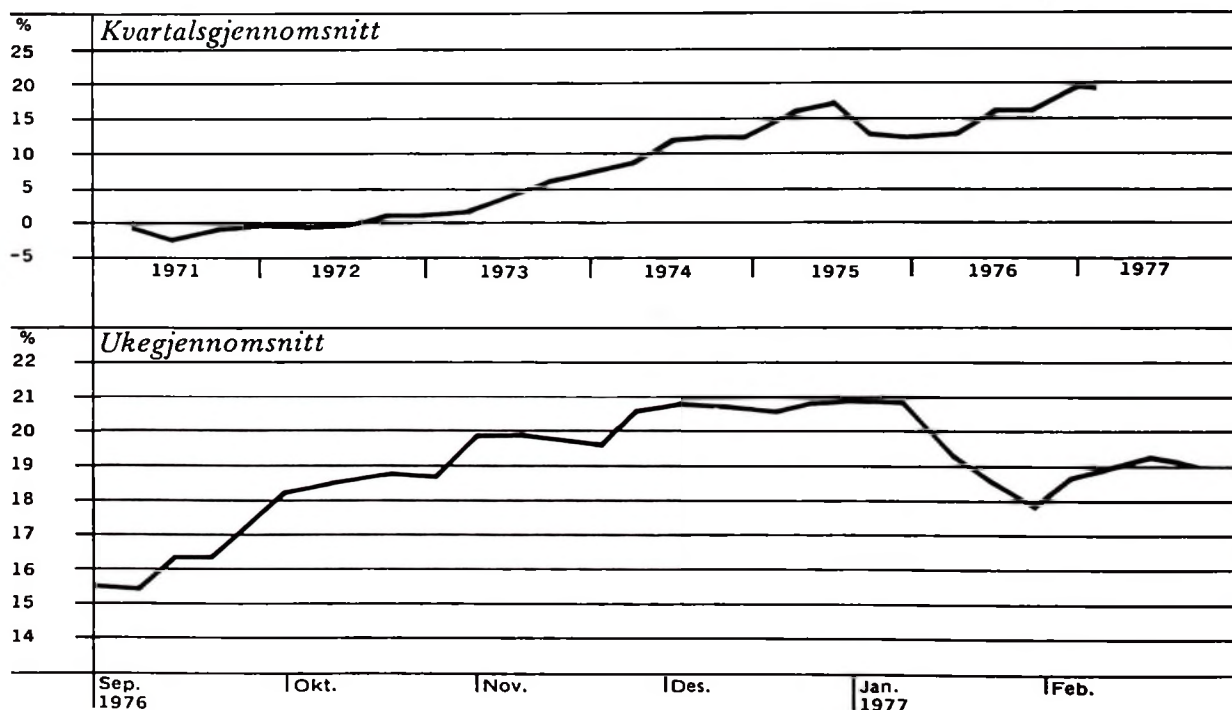
Etter nyttår har det også funnet sted en større kapitalinngang til Frankrike. Den franske nasjonalbank har i perioden januar-februar foretatt

intervensjonskjøp av dollar og tyske mark for nærmere en halv milliard dollar. Kursen på *franske franc* har således i denne perioden holdt et stabilt nivå i forhold til dollar.

De siste to månedene av 1976 lå *norske kroner* opp mot midten av slangen. Det ble i denne perioden ikke intervenert overfor kroner. Samlet i 1976 ble det således foretatt intervensjonskjøp av kroner for 4,57 milliarder kroner. Av dette sto Norges Bank for 4,3 milliarder kroner og Deutsche Bundesbank for 0,27 milliarder kroner.

Like etter årskiftet sank imidlertid kronen ned mot slangens bunn, og det ble i januar behov for store intervensjonssalg av valuta. Norges Bank solgte i denne måneden dollar ved intervensjon for 1,5 milliarder kroner. Svekkelsen av kronen i januar synes å ha sammenheng med store betalingsforpliktelser etter den høye import mot slut-

Fig. 3. Effektiv(veid) kursutvikling for norske kroner basert på IMF's metode (Basis mai 1970)

ten av fjoråret. På grunn av stor likviditetstilførsel fra offentlige konti til bankene ble valutaavgangen ikke bremset av stram likviditet.

Bankenes krone-likviditet ble redusert i månedsskiftet januar-februar, og kronen steg innenfor slangen. Kronen lå imidlertid fortsatt i slangens nedre halvdel, men det ble i februar ikke behov for intervensjoner til støtte for kronen.

Kronens effektive kurs har siden begynnelsen av november ifjor steget svakt, og viste siste uken av februar en oppgang på 19,6% sammenliknet med mai 1970.

Valutareserverne

De offisielle gull- og valutareserver utgjorde 28. februar i år 11,018 millioner kroner. Den siste måneden i 1976 økte reservene med 460 millioner kroner som følge av inngang av nye statslån fra utlandet og ingen intervensjoner fra Norges Banks side. Reservene ble som vanlig ved årsskiftet omvurdert som følge av endringer i kronens kurs overfor de valutaer reservene er plassert i. Denne omvurderingen førte til at reservene ble justert ned med 683 millioner kroner. Norges Banks intervensjoner i januar førte til at reservene den måneden

ble redusert med 1.417 mill. kroner, for så på grunn av nye statslån å øke med 851 millioner kroner i løpet av februar.

Norges Banks gullbeholdning økte i januar fra 235 mill. kroner til 248 mill. kroner. Denne økningen har sammenheng med tilbakeføring av gull fra Valutafondet. Gullbeholdningens verdi omvurderes ikke som følge av endringer i verdensmarkedsprisen på gull, men bokføres etter en offisiell gullpris på 42,22 dollar pr. unse og en omregningskurs for dollaren på 5,696 kroner pr. dollar. Dette gir en offisiell pris på kr. 7.730 pr. kg. Som en motpost til økningen i gullbeholdningen ble Norges reserveposisjon i Valutafondet tilsvarende redusert.

Ved utgangen av februar var 80% av Norges offisielle gull- og valutareserver plassert på bankkonti og i verdipapirer i utlandet. Fordringer på Valutafondet utgjør 18%, mens 2% av de offisielle gull- og valutareserver er plassert i gull.

Utenlandske kroneinnskudd i Norges Bank beløp seg til 139 mill. kroner 28. februar i år, mot 124 mill. kroner ved utgangen av november ifjor. Norges Banks netto gull- og valutareserver var etter dette 10.879 mill. kroner pr. 28. februar.

Oslo, 10. mars 1977

Markedspapirordningens plass i den kortsiktige likviditetsreguleringen

Kontorsjef Jon Petter Holter og konsulent Brynjulv Volla, begge Pengepolitisk avdeling i Norges Bank

Innledning

Et problem i likviditetspolitikken de senere år har vært plutselige og tilfeldige svingninger i bankenes likviditet. Dette gjelder særlig likviditetssvingninger som følge av Norges Banks valutatransaksjoner med bankene. Likviditetsutslagene ved slike intervensjoner kan på kort tid komme opp i betydelige beløp, og de er ofte svært vanskelige å forutsi. Uventede likviditetssvingninger har også forekommet i forbindelse med andre faktorer. Det har derfor vært et ønske om å få mer hurtigvirkende og fleksible virkemidler.

På denne bakgrunn ble det nedsatt en intern arbeidsgruppe i Norges Bank (den såkalte «Markedspapirgruppen») for å utrede behovet for alternative eller supplerende virkemidler i likviditetsreguleringen. Gruppens rapport som forelå i mai 1976, konkluderte med at Norges Bank burde ta i bruk en begrenset form for markedsoperasjoner. Etter intern behandling i Norges Bank ble forslaget om et markedspapir diskutert i Det kredittpolitiske samarbeidsutvalg og på et seminar hvor representanter fra kredittinstitusjonene og myndighetene deltok. Deretter har saken vært behandlet i Norges Banks direksjon og representantskap. Det er nå vedtatt at Norges Bank skal kunne ta i bruk markedsoperasjoner overfor bankene, basert på et eget markedspapir med variabel rente, foreløpig som en prøveordning inntil utgangen av 1978. I det etterfølgende er det gjort nærmere rede for bakgrunnen for innføringen og for hvordan ordningen er tenkt praktisert.

Hovedtrekk ved den nye ordning

En har særlig følt behov for mer effektive virkemidler i den kortsiktige likviditetsreguleringen i perioder hvor likviditeten i banksystemet blir for romslig. Slike situasjoner kan oppstå enten som følge av en sterk tilførsel eller ved at en forventet inndragning uteblir. Med bruk av markedsoperasjoner, vil en raskt kunne forhindre at slike uforutsette og uønskede svingninger i de likviditetspåvirkende faktorer endrer den hovedkurs en ønsker å følge med hensyn til stramheten i banklikviditeten. Dette vil gi myndighetene tid til å vurdere om en skal akseptere likviditetsendringen eller nøytralisere den på en mer permanent måte, f.eks. ved likviditetsreservekrav. Markedsoperasjoner vil også representere økt fleksibilitet i likviditetsstyringen i den forstand at kjøp, eventuelt salg, av markedspapirer vil interessere nettopp de banker som har fått sin likviditet endret.

Ved en endring i lov om Norges Bank i 1936 ble det i prinsippet åpnet adgang til å drive markedsoperasjoner. Den ordning en nå tar sikte på å sette i verk, innebærer imidlertid at operasjonene begrenses til et «lukket» marked mellom bankene og Norges Bank. På den måten unngår en at ordningen får konsekvenser for det generelle rentenivå. I dag eksisterer det ikke papirer som direkte kan nyttes ved slike transaksjoner. En er derfor kommet til at det bør innføres et eget markedspapir, der Norges Bank står som utsteder.

Opplegget innebærer at Norges Bank, i forståel-

se med Finansdepartementet, skal administrere markedsoperasjonene. Det er her lagt vekt på den rolle Norges Bank har i den kortsiktige likviditetsreguleringen som rådgivende og utøvende organ for de sentrale myndigheter. I denne forbindelse er det i Norges Bank opprettet et permanent «Markedspapirutvalg» som vil forberede og gjennomføre operasjonene.

Papiret vil ha en løpetid på tre måneder og skal utformes som et ordregjeldsbrev. Det vil være omsettelig innen banksektoren og vil således inngå som et element i det eksisterende interbankmarked. Ordningen representerer ikke et stående tilbud til bankene idet salg bare vil skje ved spesielle beslutninger. Når Norges Bank bestemmer seg for å gå inn i markedet, fastsettes avkastningen i hvert enkelt tilfelle med utgangspunkt i den stramhet en ønsker å oppnå i banksystemets likviditet. Bankene kan da innrapportere hvilke beløp de er interessert i å plassere til de gitte betingelser.

En har ikke tatt sikte på at bankene skal kunne diskontere markedspapirene i Norges Bank etter faste regler, slik ordningen er når det gjelder statskasseveksler. Norges Bank vil imidlertid, hvis det er ønskelig å tilføre likviditet, til enhver tid kunne stille gjenkjøpskurser for å få bankene interessert i å selge av sin beholdning av markedspapirer til sentralbanken.

Ved at papirene er omsettelige innen banksektoren, betyr det at den enkelte bank kan skaffe seg likviditet fra andre banker ved å selge dem i markedet. Det er videre åpnet adgang for bankene til maksimalt to ganger i løpet av tremånedersperioden å selge papirene til Norges Bank mot gjenkjøpsplikt innen syv dager. Dette vil gi bankene muligheter til å møte kortsiktige likviditetspakjenninger uten å måtte oppta lån i Norges Bank, og uten at papirene antas å bli særlig mer likvide i den forstand at de kan brukes til å finansiere bankenes utlån. Når Norges Bank sitter med papirene, vil de ikke være rentebærende.

En påvirkning av bankenes likviditet ved markedsoperasjoner vil nødvendigvis medføre renteutgifter for Norges Bank. Dette er en nødvendig konsekvens hvis «prismekanismen» skal brukes for å få bankene til å kjøpe og selge markedspapirer. En slik renteutgift må også ses i sammenheng med den realøkonomiske gevinst en oppnår ved en bedre styring av bankenes kredittgivning. Dessuten kan salg av markedspapirer ofte ha sin bakgrunn i at Norges Bank på forhånd har kjøpt valuta fra bankene, og denne valutaen vil være inntektsbringende for sentralbanken.

For å oppnå den tilsiktede likviditetspåvirkning vil markedspapiret ikke kunne brukes til å oppfylle likviditetsreservekravene basert på kredittlovens § 5. Papiret kan heller ikke benyttes til å oppfylle plasseringsplikten etter kredittlovens § 9. Derimot vil det gå til fradrag fra beregningsgrunnlaget for egenkapitalen etter forretningsbanklovens § 21, og det kan regnes med under likvide aktiva etter sparebanklovens § 27 og forretningsbanklovens § 22.

Det er grunn til å understreke at det er en stor grad av usikkerhet knyttet til de forutsetninger om bankenes atferd som er gjort og til hvordan ordningen vil fungere i praksis. Innføringen av et markedspapir har som nevnt, karakter av en prøveordning og vil bli vurdert på nytt når en har vunnet en viss erfaring med den. I den forbindelse kan det også bli aktuelt å overveie om en kan oppnå en bedre likviditetsstyring ved f.eks. direkte engasjement av Norges Bank i interbankmarkedet, i terminmarkedet for valutaomsetningen eller ved swap-arrangementer med bankene.

Bankens kortsiktige likviditetstilpasning.

Foruten å bli påvirket av myndighetenes økonomiske politikk, vil bankenes likviditet gjennomgå betydelige sesongmessige og tilfeldige svingninger

over året. Av de sesongmessige svingninger er særlig endringer i publikums kassehold og inn- og utbetalinger over statens og andre offentlige konti viktige. Bankene kan innenfor vårt likviditetsreguleringssystem tilpasse seg slike kjente svingninger i likviditeten. Sentralt i denne sammenheng står den automatiske låneadgang i Norges Bank. Denne er utformet slik at bankene til en relativt rimelig rente kan dekke en vesentlig del av de normale svingningene i publikums kassehold og i de offentlige inn- og utbetalinger.

I tillegg til disse svingninger vil den enkelte banks likviditetsmessige stilling være avhengig av fordelingen av likviditeten innenfor banksystemet. I de senere år har det vokst fram et kortsiktig lånemarked mellom bankene. Dette interbankmarked er en viktig forutsetning for at myndighetene skal kunne føre en generell likviditetspolitikk. Interbankmarkedet bidrar til at virkningene for en stor del fordeles utover i banksystemet, selv om en tilførsel/inndragning av likviditet i første rekke angår enkelte banker. Således vil interbankmarkedet, f.eks. ved et tilstramningstiltak, redusere sannsynligheten for at en i utilsiktet grad rammer den enkelte bank.

Renten på interbankmarkedet vil påvirke renten på publikums innskudd på særvilkår. Denne innskuddsformen omfattes ikke av de såkalte «renteforståelser» mellom myndighetene og kredittinstitusjonene. Bankene konkurrerer følgelig om disse midler gjennom de rentevilkår de byr. Således foregår det på dette særinnskuddsmarkedet en omfordeling av likviditeten i banksystemet, ofte ved medvirkning fra finansmeklere.

Innenfor de enkelte to-måneders perioder for bankenes automatiske låneadgang i Norges Bank, vil den kortsiktige rente ligge relativt stabilt hvis likviditeten faktisk utvikler seg slik som bankene forventer ved begynnelsen av perioden. Interbankrentens leie skulle da normalt være bestemt av renten på de dyreste lånene i Norges Bank, dvs.

hvor banksystemet ved slutten av to-måneders perioden, vil ligge innenfor den automatiske låneordningen. Ved *full kjennskap* til likviditetsutviklingen skulle markedsmekanismen på interbankmarkedet sørge for at ingen bank har ubenyttede midler til renter som er lavere enn renten på det «siste» låneopptak i perioden.

I praksis vil imidlertid lånerenten kunne vise store variasjoner omkring dette «normal-leie» på interbankrenten. Dette kan skyldes at den faktiske likviditetsutviklingen ikke stemmer overens med bankenes forventninger, f. eks. ved at deltakerne i interbankmarkedet har manglende oversikt eller at forventningene kan variere mellom de enkelte banker selv om informasjonstilgangen er den samme. Slike forhold kan føre til at interbankrenten ikke reflekterer de faktiske marginale likviditetskostnader innen banksystemet. Særlig synes dette å være tilfelle i situasjoner med stram likviditet hvor bankene ønsker å hindre at en høy interbankrente skal slå ut i en for sterk stigning i renten på særinnskudd. Dels kan svingninger i interbankmarkedet også ha sammenheng med selve låneordningen i Norges Bank. Således kan både regelen om et minste lånebeløp og at lånene må holdes i syv dager, i visse tilfelle forårsake overskuddslikviditet, så vel som underskuddslikviditet, i banksystemet på enkelte dager. Norges Bank vil i tiden fremover søke å frembringe mer informasjon om interbankmarkedet for å vurdere om likviditetsutjevningen skjer på en hensiktsmessig måte.

Nærmere om virkningen av markedsoperasjonene

Likviditetsplanleggingen. En forutsetning for den nåværende virkemiddelbruk er at bankene avveier de marginale likviditetskostnader mot marginal avkastning på sine aktiva, herunder utlån. Et mål på bankenes marginale rentekostnader, er den

kortsiktige interbankrenten eller renten på bankenes lån i Norges Bank. Trolig vil bankene når de innvilger lån, legge vekt på de *forventede* marginale likviditetskostnader på det tidspunkt lånene skal utbetales. En kan imidlertid ikke regne med at alle bevilgninger vil stoppe opp straks de marginale likviditetskostnader overstiger avkastningen på nye utlån. Slike hensyn som f.eks. å dekke faste kunders lånebehov spiller trolig en stor rolle. Likevel må en regne med at når differansen mellom de marginale likviditetskostnader og avkastningen på nye utlån blir tilstrekkelig stor, vil dette bremse opp takten i bevilgningene.

Utformingen av virkemiddelbruken er i hvert enkelt tilfelle avhengig av likviditets- og utlansutviklingen så vel som av situasjonen i realøkonomien. Det er følgelig vanskelig å trekke opp generelle retningslinjer for virkemiddelbruken. Ved innføring av markedsoperasjoner er det likevel nødvendig å vurdere hvilken plass dette virkemidlet bør ha sett i relasjon til andre likviditetspolitiske virkemidler.

I situasjoner der det plutselig oppstår en uønsket overskuddslikviditet i banksystemet, bør denne fortrinnsvis nøytraliseres ved markedsoperasjoner. En er i dag henvist til å benytte primærreserverkravet, men den administrative prosess for å endre kravet tar tid. Dessuten virker primærreserverkravet lite fleksibelt i den forstand at det i første omgang rammer alle de berørte banker likt, uavhengig av den faktiske endring i den enkelte banks likviditetssituasjon. Ved å bruke markedsoperasjoner kan Norges Bank raskt gå inn i markedet og inndra likviditet. Videre vil et slikt virkemiddel virke fleksibelt fordi det vil være de mest likvide banker som særlig skulle ha interesse av å kjøpe markedspapirer.

Hvis myndighetene mener inndragningen bør være permanent, kan den nøytralisering som i første omgang skjer ved markedsoperasjoner, bli

avløst av et forhøyet reservekrav. Ved en slik konvertering til økte primærreservekrav, bør Norges Bank tilby en gjenkjøpskurs som sikrer bankene en rimelig avkastning, (f.eks. den samme avkastning pro anno som bankene ville ha fått om de hadde siddet med papirene til forfall).

Når det inntreffer en uforutsett og uønsket inndragning av likviditet kan en blant annet tenke seg at Norges Bank går inn i markedet og kjøper markedspapirer. Forutsetningen er da selvsagt at bankene har en beholdning av slike papirer. Også innenfor vårt nåværende virkemiddelsett har en gode muligheter for å forhindre en uønsket rentestigning i det kortsiktige pengemarked. En utvidelse av den automatiske låneadgang peker seg ut som et effektivt og rasktvirkende virkemiddel for å forhindre en slik utvikling. Denne likviditetsstøtten vil bare være midlertidig, men en får da tid på seg til å treffe andre tiltak som f.eks. å senke primærreservekravet eller å lette plasseringsplikten.

Dersom en står overfor spørsmålet om å nøytralisere likviditetsutslag som en på forhånd har oversikt over, f.eks. utslag ved statens transaksjoner, bør en fortsatt bruke likviditetsreservekrav. Disse bør også brukes for å markere en omlegging i likviditetspolitikken.

I Norges Bank har en lagt økende vekt på at bankene skal ha kjennskap til den likviditetsutvikling myndighetene legger opp til. Dette kan bidra til å stabilisere interbankrenten innenfor de enkelte to-månedersperioder. Det er flere grunner for at en relativt stabil likviditetsutvikling bør etterstrebes. For det første vil en slik stabilitet lette bankenes likviditetsplanlegging. Bankene kan da i større grad ta hensyn til forventet likviditetsutvikling når de legger opp sin utlanspolitikk. Myndighetene har gjentatte ganger oppfordret bankene til en slik atferd og påpekt at dette er en forutsetning for at likviditetsregulering fortsatt skal kunne være det sentrale virkemiddel for å styre bankenes utlån.

Bankene har på sin side hevdet at med store og uventede fluktuasjoner i likviditeten, er en slik tilpasning ikke mulig, eller i alle fall svært vanskelig. Mange banker synes å ha oppfattet «sin andel» av kredittbudsjettets tall som en slags minstegrense for deres egen utlånseksponering. Likviditeten vil da bli den salderende faktor, og vi har fått en tilpasning som er den omvendte av det vårt likviditetsreguleringssystem er basert på.

Enkelte banker har hevdet at kortsiktige svingninger i interbankrenten ikke betyr noe for deres utlånspolitikk, og at myndighetene følgelig kan overse disse. Hvis det var full informasjon om at f.eks. en likviditetstilførsel var av meget kort varighet, ville et slikt argument ha mye for seg. I praksis kan imidlertid vurderingen av likviditetssituasjonen variere fra bank til bank og også innen den enkelte bank. Særlig i de større banker hvor likviditets- og utlånsavdelingene er adskilte enheter, kan slike forhold gjøre utlansstyringen vanskelig.

Som nevnt er det viktig at bankene kjenner myndighetenes likviditetsopplegg. Gjennom rundskriv, orienteringsmøter o.l. tar Norges Bank sikte på å gi opplysninger om den utvikling som forventes og om hovedtrekkene i den fremtidige likviditetspolitikk. Myndighetene kan derved påvirke bankenes forventninger direkte og på den måten bidra til en bedre styring med bankenes utlansdisposisjoner. Forutsetningen er imidlertid at myndighetene har relevante virkemidler til disposisjon og er villig til å bruke disse slik at likviditetsutviklingen blir som ønsket. Markedsoperasjoner antas i denne forbindelse å bli et nyttig supplement i virkemiddelbruken.

Interbank- og særinnskuddsmarkedet. Som tidligere nevnt, er det en sammenheng mellom interbankrenten og særinnskuddsrenten. I situasjoner med stram likviditet og høy interbankrente, kan det være lønnsomt for bankenes kunder å trekke

på kassekredittene for å plassere midlene på særinnskudd. Ved lav interbankrente kan en få tilsvarende bokholdermessige utslag den motsatte veien. Videre kan svingninger i interbankrenten påvirke omfanget av den direkte kredittgivning innen publikumssektoren. Sett på denne bakgrunn vil også en stabilisering av interbankrenten være ønskelig, noe som underbygger behovet for markedsoperasjoner med korte papirer.

Distriktsbankenes situasjon. Markedsoperasjonene er ment å skulle representere en effektivisering av likviditetspolitikken og ikke et nytt reguleringssystem. Effektiviseringen består hovedsakelig i at en raskere og mer fleksibelt kan inndra en uønsket overskuddslikviditet i banksystemet.

Det er lite sannsynlig at enkelte bankgrupper skulle komme i en mer ugunstig stilling på grunn av markedspapirordningen enn ved alternative måter å oppnå den samme utviklingen i banklikviditeten. Denne problemstilling er reist i forbindelse med distriktsbankenes situasjon, hvor tilgangen på midler via interbankmarkedet spiller en sentral rolle. Det forhold at en ved markedsoperasjoner raskere enn tidligere kan få inndratt overskuddslikviditet, vil isolert sett bety at disse banker får mindre tilgang på de lavest forrentede interbankmidler. Imidlertid må en her ta utgangspunkt i at myndighetene ønsker en slik effektivisering. Et nærliggende alternativ til markedspapirordningen i så måte kunne være en mer aktiv bruk av primærreservekravet eller direkte engasjement i interbankmarkedet. Virkningen på interbankrenten ville da bli den samme. Hvis markedspapirordningen fører til at myndighetene får bedre styring med bankenes utlansvirksomhet, vil en også unngå de ekstremt stramme likviditetssituasjoner. Dette vil i tilfelle være en fordel for distriktsbankene. Hvilken samlet virkning markedspapirordningen vil få for denne bankgruppen kan derfor ikke fastslås med sikkerhet.

Valutaintervensjonen. En del av kapitaltransaksjonene med utlandet er rentemotiverte. Stabilitet i interbankrenten og dermed i særinnskuddsrenten, skulle således også være en fordel ut fra ønsket om rolige forhold på valutamarkedet. Innføringen av et markedspapir vil, ved at myndighetene blir satt bedre i stand til å styre likviditeten, kunne dempe svingninger i valutaintervensjonene.

En del praktiske spørsmål i forbindelse med innføringen av et kortsiktig markedspapir

Operator og utsteder. I den kortsiktige likviditetsreguleringen har Norges Bank en sentral rolle som rådgivende og utøvende organ. Det er derfor naturlig at Norges Bank administrerer ordningen med markedsoperasjoner, da denne vil inngå som et ledd i myndighetenes politikk på dette område. Særlig er dette viktig fordi operasjonene bør settes i verk raskt for å virke effektivt.

På det norske pengemarked eksisterer i dag ingen papirer som direkte kan anvendes i slike markedsoperasjoner. Statskasseveksler i sin nåværende form er uegnet — blant annet fordi disse er inkludert i kredittlovens definisjon av primærlikvider. Norske ihendehaverobligasjoner er heller ikke egnet i og med at disse obligasjoner inngår i bankenes plasseringsplikt. En kom derfor til at det var behov for en ny type kortsiktige papirer som hverken regnes som primærlikvider eller ihendehaverobligasjoner.

Markedsoperasjoner vil som nevnt medføre bokføringsmessige renteutgifter for Norges Bank. Dette spørsmål ble blant annet drøftet i en innstilling om markedsoperasjoner av «Komitéen til utredning av økonomiske og pengepolitiske spørsmål» som ble avgitt så langt tilbake som i 1935. Det ble her pekt på at «formålet med markedsoperasjonene ikke skal være å innvinne nogen privatøkonomisk gevinst for sentralbanken, men

utelukkende å støtte dens pengepolitikk». Allerede den gang var en således klar over at utgifter forbundet med Norges Banks pengepolitikk, herunder markedsoperasjoner, måtte sees i sammenheng med den realøkonomiske gevinst som en bedre styring med bankenes kredittgivning ville innebære. Norges Banks kursreguleringsfond kan i denne forbindelse betraktes som en bokholderimessig «buffer».

I stedet for en slik ordning med markedspapirer, kunne en tenke seg et system med forrentning av bankenes innskudd i Norges Bank. Dette virkemiddel er brukt av flere sentralbanker i utlandet, bl. a. i Danmark og England. Slike forrentede innskudd måtte i tilfelle ikke kunne defineres som primærlikvider. Videre måtte et slikt innlåssystem utformes og administreres på tilsvarende måte som den vedtatte ordning med markedsoperasjoner, både når det gjelder beløpmessig omfang, avkastning og omsittelighet. På denne bakgrunn fant en det mest hensiktsmessig å innføre et eget kortsiktig papir som representerer en fordring på Norges Bank.

Omsittelighet. Et viktig formål med «open market operations» slik vi kjenner det fra utlandet, er at myndighetene med dette virkemidlet kan påvirke såvel tilbudet av som etterspørselen etter kreditt. Likviditet kan inndras ved slike markedsoperasjoner enten ved at banker kjøper markedspapirer eller ved at publikum kjøper slike papirer og finansierer kjøpene ved å trekke på sine bankinnskudd eller øker sine lån i bankene. Bankenes likviditet blir i alle disse tilfeller strammere, og derved oppnås det primære formål som jo er å påvirke bankenes utlånsevne gjennom likviditeten.

I et system der publikum kan delta i markedsoperasjonene, vil bankene ofte reagere på myndighetenes kunngjøring om salg av obligasjoner ved å heve sine innskuddsrenter for på den måten å forhindre at publikum trekker på sine innskudd.

Dette vil også kunne føre til en heving av utlånsrenten, dels fordi bankene ønsker å holde en viss rentemargin og dels for at publikum ikke skal låne i banker for å plassere i myndighetenes markeds-papirer. Derved vil markedsoperasjonene, slik disse blir praktisert i utlandet, også kunne føre til en redusert kredittetterspørsel.

De institusjonelle forhold i Norge, og da særlig rentepolitikken, gjør imidlertid at markedsoperasjoner i den tradisjonelle forstand ville bety en radikal omlegging av sentrale områder innen vårt kredittsystem. På denne bakgrunn har en kommet til at markedsoperasjonene bør begrenses til et «lukket» marked, der bare norske forretnings- og sparebanker deltar sammen med Norges Bank. Norges Bank skal følgelig bare kunne selge papirene til forretnings- og sparebankene, og bankene skal ikke kunne selge papirene videre til publikum. Derimot vil papirene være omsettelige innen banksektoren og på den måte inngå som et element i det eksisterende interbankmarked.

Selv med en slik begrenset omsetning, vil markedsoperasjonene få betydning for interbankrenten og dermed for renten på publikums innskudd på særvilkår. Det er foran pekt på at mulighetene for en slik påvirkning er ønskelig. Imidlertid skulle ikke dette reise noen problemer av rentepolitisk karakter, da en slik påvirkning av særinnskuddsrenten allerede skjer gjennom betingelsene for bankenes låneadgang i Norges Bank.

Dokumentform og omsetningssystem. Dokumentet som har fått betegnelsen «Markedspapir», vil bli utformet som et ordregjeldsbrev. Betingelsen om at papiret bare skal kunne endosseres til forretnings- og sparebanker, vil stå trykt på dokumentet. Et hvert endossement skal lyde på navn og påføres dokumentet. På den måten kan en i ettetid få informasjon om i hvilken utstrekning papiret har vært omsatt mellom banker.

En forutsetning for markedsoperasjoner er at

en kan nytte fleksibel effektiv rente for å få i stand kjøp og salg. Dette vil en oppnå ved at papiret ikke har noen pålydende rente, men at utstedelsen skjer til underkurs. Den effektive rente regnet p.a. vil da bli bestemt av differansen mellom salgs- og innløsningskurs og av løpetiden. Ved forfall (etter 3 måneder) vil innløsning alltid kunne skje til pari kurs.

Siden markedspapirene skal brukes for å korrigere uønskede og uforutsette svingninger i banklikviditeten, vil salg og eventuelle gjenkjøp for forfall skje ved spesielle beslutninger av Norges Bank.

I det forberedende arbeid med markedspapirordningen drøftet en mulighetene for å gjennomføre omsetningen ved et auksjons-system. Norges Bank skulle da bare informere om at bankene kunne innlevere anbud innen en fastsatt tidsfrist. Den minimumskurs ved salg eller maksimumskurs ved gjenkjøp for forfall som Norges Bank i hvert enkelt tilfelle kunne akseptere, skulle ikke kunngjøres eksternt. Hvert anbud måtte da ha inneholdt både beløp og hvilken kurs den enkelte bank forlangte. Hvis anbudene totalt oversteg det beløp en ønsket å inndra ved salg eller tilføre ved kjøp, skulle de anbud aksepteres først som var gunstigst sett fra Norges Banks side. Ved hver auksjon skulle en felles kurs benyttes og denne skulle bestemmes av den tilbudte kurs ved det sist aksepterte anbud.

Imidlertid har en forlatt denne tanken. Det er følgelig bestemt at det nyttes et omsetningssystem hvor Norges Bank i hvert enkelt tilfelle fastsetter kursen og at denne blir kunngjort. Bankene må da innen den fastsatte frist innmelde hvilke beløp de er interessert i å kjøpe, eventuelt selge.

Et fastpris-system vil sett fra bankenes side, være mer oversiktlig og enklere enn et auksjonssystem. Oppgaven vil i dette tilfelle bare bli å tilpasse kvantum til en gitt pris, mens de ved et auksjonssystem måtte foreta en langt mer detaljert

avveining av kostnads- og inntjeningsalternativer. Et auksjonssystem ville saledes innebære at innføringsfasen for mange bankers vedkommende ville bli vanskelig og følgelig kreve en oppbygging av ekspertise.

Også for Norges Bank vil et fastpris-system være enklere å administrere. Dessuten bortfaller da den fare for samordning av anbudene som ville foreligge hvis en benyttet auksjoner. Det kan imidlertid tenkes at bankene også i tilfelle hvor Norges Bank fastsetter kursen vil forsøke å begrense kjøpene i første omgang ved avtaler for derved å oppnå at Norges Bank på et senere tidspunkt stiller en mer fordelaktig pris. Hvis Norges Bank i et slikt tilfelle holder fast ved tilbudet, vil bankene oppdage at alternative avkastninger, f. eks. på interbankmarkedet, gir dårligere forrentning og de vil saledes tape på en slik adferd.

En annen grunn for at et fastpris-system foretrekkes er at renten i de fleste tilfeller er den beste indikator på stramheten i banksystemets likviditet. Den avkastning som i hvert enkelt tilfelle fastsettes på markedspapirene, vil gi bankene informasjon om hvilken stramhet Norges Bank tar sikte på å opprettholde. Ulik likviditetsgrad på midler som plasseres i markedspapirer, på interbankmarkedet eller som nyttes til nedbetaling av lån i Norges Bank, gjør at en ikke direkte kan sammenligne de ulike renter. Imidlertid vil Norges Bank også ha oppfatninger om hvilke beløp som ønskes inndratt eller tilført ved markedsoperasjonene. I tilfelle hvor samlede innrapporterte beløp overstiger disse beløps-grenser, skal Norges Bank ha rett til å foreta en praktisk tillempet avkortning av hver kjøps- eller salgsmelding.

Ved en uønsket tilførsel av likviditet vil myndighetene ta sikte på å unngå at de berørte banker plasserer sin overskuddslikviditet på interbankmarkedet. Slike plasseringer kan delvis være noe langsiktige og derved vanskeliggjøre inndragning

gen ved markedsoperasjoner hvis disse settes inn for sent. Denne problemstilling kan være aktuell ved valutaintervensjoner som pågår over flere dager. Norges Bank kunne da ønske å vente til intervensjonene var over og så nøytralisere overskuddslikviditeten i én operasjon. En bør imidlertid som nevnt ikke vente for lenge med å gå inn i markedet. Tilbud om å plassere i markedspapir bør heller gjentas flere ganger i løpet av en kort periode fremfor å vente til en har full oversikt.

I prinsippet vil alle banker ha adgang til å delta i markedsoperasjonene. Rent teknisk er det mulig å kontakte alle banker gjennom Norges Banks avdelinger på relativt kort varsel, men dette vil være arbeidskrevende.

Hvilken fremgangsmåte avdelingene vil velge for å informere bankene i sitt distrikt, er ennå ikke fastlagt. I denne forbindelse kan nevnes at minstegrensen for hver transaksjon vil bli satt såpass høyt slik at plasseringer i markedspapirer trolig vil være lite aktuelt for de aller minste sparebanker. Bankene vil gjennom særskilt rundskriv bli orientert om bl.a. fastsettingen av denne minstegrensen. Det kan også pekes på den mulighet at hvis mindre banker deltar i samarbeid med en større bank, skulle det være tilstrekkelig at bare hovedbanken ble informert. Innrapporteringen av kjøps/salgsmeldinger fra bankene vil også skje til Norges Banks avdelinger, som samlet sender disse videre til hovedsetet.

Adgang til innløsning for forfall. Den avkastning bankene ønsker for å plassere midler i markedspapirer, vil blant annet være avhengig av papirenes likviditetsgrad. Isolert sett vil bankene kreve mindre avkastning jo lettere det er å få papirene omvekslet i primærlikvider.

Hvis bankene raskt og uten særlige kostnader kan monetisere papirene, vil de imidlertid kunne inngå i grunnlaget for innvilgninger av lån. Sett fra myndighetenes side, er det derfor ønskelig at

bankene ikke oppfatter plasseringer i markedspapir som altfor likvide. Dette vil igjen kreve høyere avkastning for at papirene skal bli omsatt, noe som kan komme i konflikt med ønsket om å begrense renteutgiftene ved markedsoperasjonene. Disse motstridende hensyn har stått sentralt i diskusjonen om hvorvidt bankene skulle ha adgang til å innløse papirene i Norges Bank før forfall og hvilke regler en i så fall burde benytte.

En er kommet til at bankene ikke skal kunne diskontere markedspapirer i Norges Bank etter faste regler. Hvis det imidlertid skulle bli behov for aktivt å tilføre bankene likviditet, vil det blant annet kunne skje ved at Norges Bank stiller gjenkjøpskurs som får bankene interessert i å monetisere sine markedspapirer.

Det vil imidlertid være uhelig hvis bankenes vurdering av likviditetsgraden på markedspapiret skulle medføre at avkastningen på dette måtte bli vesentlig høyere enn rentenivået i interbankmarkedet og renten på lån i Norges Bank. Dette kan langt på vei unngås ved at bankene får adgang til å selge papirene til Norges Bank mot gjenkjøpsplikt. Det er derfor bestemt at i løpet av en tremånedersperiode kan slike transaksjoner gjøres maksimalt to ganger og gjenkjøpet skal finne sted innen 7 dager. Hvis bankene benytter seg av denne adgangen til å diskontere markedspapirene, vil de bli belastet med en diskonto svarende til papirets effektive avkastning regnet p.a. Ved forfall kan da innløsningen fremdeles skje til parikurs. Papirene vil da i realiteten ikke være rentebærende de dager Norges Bank sitter med dem. Videre vil den opprinnelige kjøpskurs legges til grunn ved diskonteringen. På denne måten kan bankene monetisere markedspapirene for å møte kortsiktige likviditetspåkjenninger uten låneopp- tak i Norges Bank. Denne adgangen vil redusere Norges Banks renteutgifter uten at papirene der- ved i særlig grad vil danne basis for innvilgninger av utlån.

Markedspapirets plass i relasjon til kredittloven/ banklovene

Dersom markedspapiret ble regnet med under kredittlovens definisjon av likviditetsreserver, ville bankene ved kjøp av slike papirer bare få en omfordeling av likvider som inngår i reservekraf- vet. Deres utlånsevne ville således i liten grad bli påvirket. Det samme gjelder om markedspapirene kunne nyttes til oppfyllelse av plasseringsplikten. En del av den eksisterende obligasjonsbeholdning kunne da monetiseres og lånes ut. Av disse grun- ner ble det besluttet å holde markedspapirene utenom kredittlovens definisjoner av så vel pri- mærlikvider (§ 5) som ihendehaverobligasjoner (§ 9).

Forretningsbankloven har et spesifisert egenka- pitalkrav (§ 21). Her heter det at egenkapitalen i forretningsbanker til enhver tid skal utgjøre minst 6,5% av bankenes samlede passiva med fradrag av egenkapitalen og et beløp svarende til kassebe- holdningen, tilgodehavende i Norges Bank og på postgiro, beholdning av statskasseveksler og stats- og statsgaranterte obligasjoner samt utlån garan- tert av staten eller visse andre statsinstitusjoner. En har funnet det rimelig at også bankenes be- holdninger av markedspapir går til fradrag fra beregningsgrunnlaget for egenkapitalen.

I relasjon til banklovens likviditetskrav (forret- ningsbanklovens § 22 og sparebanklovens § 27) vil markedspapirene regnes som likvider. Formålet med disse bestemmelser er å sørge for at bankene er tilstrekkelig likviditetsmessig sikret til å dekke sine skyldnader ved forfall. Blant de likvide aktiva i banklovene regnes tilgodehavende i Norges Bank, statskasseveksler og stats- og statsgaran- tert obligasjoner som forfaller til betaling innen fem år. Ut fra dette synes det rimelig å betrakte også markedspapirene som likvide aktiva i ban- klovens forstand.

Ved å utforme dokumentet som et «ordregjelds- brev», vil disse krav formelt sett bli oppfylt.

Utviklingslandenes gjeldsproblemer

*Odd Nordhus, kontorsjef i Valutaavdelingen
i Norges Bank*

Utviklingslandenes gjeldsproblemer har i de senere år vært et sentralt tema i diskusjonene mellom industriland og utviklingsland innenfor ulike internasjonale fora. U-landene har reist krav om en vidtgående gjeldsreorganisering som blant annet innebærer ettergivelse av gjeld og utsettelse med avdrag. Fra i-landenes side har det av flere grunner vært liten vilje til å imøtekomme disse krav. I denne artikkelen beskrives kort utviklingen i u-landenes gjeld til i-land, hvilken belastning betjeningen av gjelden er for deres betalingsbalanse og de viktigste lånekreditorer. Videre omtales aktuelle forslag om gjeldssanering og de betenkeligheter disse er mott med fra i-landenes side.

Gjeldsstillingen

Når en ser bort fra de oljeeksporterende land, har utviklingslandene de senere årene hatt en betydelig forverring i sin utenriksøkonomi med sterkt stigende driftsbalanseunderskudd. Mens underskuddet¹⁾ i perioden 1970—73 svinget mellom ca. 9 og 11 milliarder dollar, steg det til over 28 milliarder dollar i 1974 og til 37 milliarder dollar i 1975. Bakgrunnen for denne utvikling er den sterke prisøkningen på olje vinteren 1973/74 og svikt i eksporten som det internasjonale konjunkturtilbakeslaget 1974/75 førte med seg. 1976 ventes å ville vise en mindre reduksjon i driftsbalanseunderskud-

det til de ikke-oljeproduserende u-land, hovedsakelig fordi konjunkturoppgangen har resultert i økt etterspørsel etter deres råvarer.

De økte underskudd på driftsbalansen er hovedsakelig blitt finansiert ved låneopptak. Bistandsoverføringene og direkte investeringer fra i-land har nok også steget i de senere år, men denne økning i kapitaltilførselen har ikke på langt nær vært tilstrekkelig til å dekke de økte underskudd. U-landenes gjeld, som fra før av var tyngende, har derfor steget meget sterkt i årene etter 1973.

Ifølge oppgaver fra Verdensbanken økte netto offentlig gjeld til 79 utviklingsland (medregnet oljeproduserende land) med vel 24 % i 1974, og utgjorde ved utgangen av det året 131,3 milliarder dollar. I løpet av 1972 og 1973 økte nettogjelden til de samme landene med henholdsvis 16 % og vel 20 %. Teksttabell 1 gir en oversikt over gjeldsutviklingen i perioden 1967—74 fordelt på regioner.

Det er betydelige forskjeller i graden av økonomisk utvikling og inntektsnivå i de forskjellige u-land. Deres betalingsbalanseproblemer og gjeldssituasjonen de også nokså ulike og noen land er vesentlig vanskeligere stilt enn andre.

For å ta hensyn til de store ulikheter mellom utviklingslandene, deler en dem gjerne inn i grupper. Det skilles ofte mellom oljeproduserende og ikke-oljeproduserende u-land. Innenfor den sistnevnte kategori har en innenfor FN blitt enig om en gruppe på 29 «minst utviklete land». Dette er land som har særlig lav inntekt pr. innbygger (under 100 dollar i 1971) eller utfra andre indikatorer viser en lav grad av økonomisk og sosial utvikling. En

¹⁾ Omfatter medlemsland i Det internasjonale valutafond.

*Teksttabell 1. Utestående offentlig gjeld¹⁾ til 79 utviklingsland etter region, 1967—74
(Milliarder dollar)*

	Afrikanske land sør for Sahara	Øst-Asia og Stillehavsland	Latin- og Mellom-Amerika og de Vestindiske øyer	Nord-Afrika og Midt-Østen	Sør-Asia	Totalt
1967	4,6	5,3	15,1	7,2	11,4	43,6
1969	5,9	8,0	18,7	9,2	13,6	55,4
1971	8,3	11,5	24,9	13,3	16,5	74,6
1973	12,6	17,2	36,4	19,6	20,0	105,8
1974	16,0	23,8	45,4	22,8	23,4	131,3

1) Omfatter lån som det offentlige har tatt opp og i de fleste land også private lån som det offentlige har garantert for.
Kilde: Verdensbankens årsberetning 1976, tabell 4.

annen gruppe utgjør de land som ble hardest rammet av stigningen i oljeprisene og det internasjonale konjunkturtilbakeslaget («de mest berørte land»). Denne gruppe omfatter 42 land med en gjennomsnittlig inntekt pr. innbygger på under 400 dollar i 1971.

Teksttabell 2. Utestående offentlig gjeld til 79 utviklingsland etter kategorier, 1969—74 (Milliarder dollar)

	1969	1971	1973	1974
Utestående offentlig gjeld i alt	55,4	74,6	105,8	131,3
Til olje-produserende land	7,0	11,5	17,4	18,9
Til ikke oljeproduserende land	48,4	63,1	88,4	112,4
Herav til:				
Mest berørte land ¹⁾	18,9 ³⁾	23,5 ³⁾	29,6	37,3
Minst utviklete land ²⁾	2,8 ³⁾	3,9 ³⁾	5,3	7,9

1) Omfatter 30 av de ikke-oljeproduserende land innenfor kategorien «mest berørte land».

2) Omfatter 17 av de 29 minst utviklete land.

3) For noen land hvor data ikke er tilgjengelig er det forutsatt at landets andel av totalgjeld innen sitt geografiske område ikke har endret seg mellom 1969—71 og 1973.

Kilde: Verdensbankens årsberetninger 1971—1976.

I teksttabell 2 er 74 ikke-oljeproduserende lands utestående gjeld i perioden 1969—74 spesifisert på de nevnte kategorier av land. Det fremgår herav at de «minst utviklete land» har hatt en meget sterk relativ økning i utestående gjeld. Disse lands lånebehov dekkes hovedsakelig ved bistandslån fra industrilandene og lån fra internasjonale institusjoner, og det er interessant å notere at de fattigste landene på denne måten har fått betydelige tilførsler av kapital.

Det er verdt å merke at tallene bare omfatter mellomlange og langsiktige lån som staten eller et offentlig organ har tatt opp eller har garantert for. Da offentlig gjeld i mange land bare utgjør en del av landets totale gjeld, undervurderer tallene her u-landenes gjeldsbyrde.

Tall for utviklingen i u-landenes gjeld etter 1974 er ikke tilgjengelig, men ut fra de opplysninger som foreligger om finansieringene av deres økte driftsbalanseunderskudd, er det åpenbart at gjelden har fortsatt å stige kraftig, særlig i 1975 men også i 1976.

Samtidig har veksten i u-landenes eksport blitt betydelig redusert og dette har forsterket gjeldsbyrden og svekket evnen til å betale renter og avdrag. På den annen side har nok prisstigningen bidradd til å redusere realverdien av gammel gjeld.

Som en indikator på et lands gjeldssituasjon

brukes ofte forholdstallet mellom summen av betalte renter og avdrag og eksporten av varer og tjenester. Tallet gir en indikasjon på betydningen av gjelden og gjeldsbetjeningen i et lands totale valuta-situasjon.

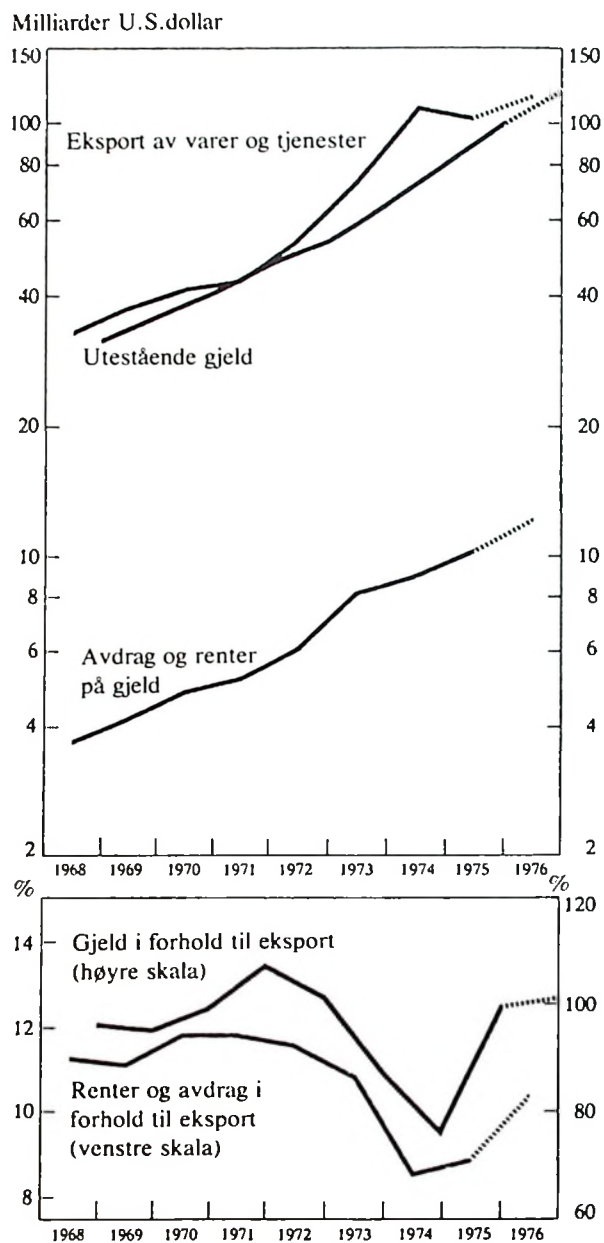
I årene 1970—74 var det en klar tendens til at utgiftene til renter og avdrag i de ikke-oljeproduserende u-land ble mindre tyngende; som andel av eksporten av varer og tjenester sank disse betalinger fra nærmere 12 % i 1970 til mindre enn 9 % i 1974. Forbedringen var særlig markert i 1973/74 da u-landene dro fordel av en kraftig råvare-boom. Siden har det skjedd et klart brudd i denne tendens, idet gjeldsbetjeningen som andel av eksporten er beregnet å ha steget til mellom 10 og 11 % i 1976. Hovedårsakene til denne forverring i u-landenes gjeldsbyrde er som allerede nevnt den fortsatt kraftige økning i deres opplåning i utlandet, samtidig som veksten i eksportverdien er blitt vesentlig redusert. Tendensen til kortere avdragstid for nye lån som kan observeres i de siste årene har også bidradd til å forsterke gjeldsbyrden. Men til tross for den ugunstige utvikling i 1975—76 er u-landenes gjeldsbyrde likevel ikke høyere i 1976 enn i 1970.

Forholdstallet mellom utestående gjeld og eksport, som også nyttes som indikator på et lands gjeldsstilling, viser i samme periode omtrent samme bevegelser som forholdstallet mellom gjeldsbetjening og eksport; en klar forbedring særlig i 1973-74, etterfulgt av en markert forverring i 1975-76.

Ser en på de nevnte forholdstall for de enkelte land, finner en at det er betydelige forskjeller. I Egypt som tilhører kategorien «mest berørte land», utgjorde renter og avdrag på offentlig gjeld 32 % av eksporten i 1974. I Afghanistan og de fleste landene i Sør-Asia, som alle tilhører samme kategori, veier rente- og avdragsbetalingene også tungt i betalingsbalansen, men utgjør en noe mindre andel av eksporten enn i Egypt (15—17 % i 1974).

Blant de minst utviklede land, som hovedsakelig

Figur 1. Ikke-oljeproduserende utviklingsland. Gjeldsstillingen 1968-76.

Kilde: IMF's årsrapport 1976

omfatter afrikanske land, er den relative belastning av gjeldsbetjeningen i mange tilfelle betydelig lavere enn de nevnte tall, mens den er omtrent den samme eller høyere for noen av de rikeste u-land (enkelte latin-amerikanske land). Denne forskjell i relativ gjeldsbetjening mellom de fattigste u-land og de som er noe gunstigere stilt, har delvis sammenheng med at de førstnevnte har liten eller ingen tilgang på kommersielle lån, men må greie seg med offisielle lån. Offisielle lån har som regel en betydelig lengre avdragstid enn lån.

Dette gir et varsko om at slike forholdstall har sine begrensninger og at en må være varsom med å bruke dem som grunnlag for sammenlikninger mellom ulike land. Endringer fra ett år til det neste kan trolig gi en brukbar indikasjon på hvorledes gjeldsstillingen i et land har endret seg, men også her må en være varsom fordi økt gjeld kan ha sin bakgrunn i økte investeringer som kan gi økte eksportmuligheter i fremtiden.

Lånekilder

En meget stor del av utviklingslandenes lån kommer fra offisielle kilder, hovedsakelig internasjonale institusjoner (multilaterale lån), men også i betydelig grad direkte fra offentlige institusjoner i andre land (bilaterale lån). I de senere år har imidlertid lån fra private kilder økt betydelig sterkere enn lån fra offisielle kilder.

Av utviklingslandenes totale utestående lån ved utgangen av 1967 var nærmere 3/4 mottatt fra offisielle organer (se tekstabell 3). Denne andel er senere gradvis blitt redusert og var ved utgangen av 1974 kommet ned i 65 %.

Multilaterale lån svarte i 1967 for vel 56 % av totalen. Senere har denne andelen sunket og var ved utgangen av 1974 vel 44 %. På den annen side har omfanget av bilaterale lån økt relativt sterkt og deres andel av total lånegjeld ved utgangen av 1974

Tekstabell 3. Utestående offentlig gjeld til 79 utviklingsland etter lånekreditor 1976—74 (prosent).

	1967	1969	1971	1973	1974
Fra offisielle lånekilder i alt	73.4	71.8	70.1	67.9	65.0
Herav fra:					
Internasjonale institusjoner	56.4	53.6	50.7	47.4	44.4
Bilaterale lån	17.0	18.2	19.4	20.5	20.6
Fra private lånekilder i alt	26.6	28.2	29.9	32.0	34.9
Herav fra:					
Private banker	4.8	6.5	9.0	25.9	18.4
Leveringskreditter	14.7	15.4	15.4	11.5	11.5
Andre kilder	7.1	6.3	5.5	4.6	5.0

Kilde: Verdensbankens årsberetning 1976.

beløp seg til 20.6 % Mellom 1967 og 1974 gikk utestående gjeld til private långivere i prosent av u-landenes totale lånegjeld opp fra 26.6 % til knapt 35 %. Denne økning i lån fra private finansieringsinstitusjoner gjenspeiler i sin helhet en sterk stigning i banklån, hovedsakelig fra eurobanker, men også fra nasjonale banker. Banklånenes andel av total utestående gjeld steg således fra 4.8 % ved utgangen av 1967 til 18.4 % ved slutten av 1974. Samtidig var en relativ nedgang i leveringskreditter og lån fra andre private kilder.

Betydningen av banklån som kilde til finansiering av u-landenes driftsunderskudd har trolig økt ytterligere i løpet av 1975—76. Veksten i bankkredittene gjenspeiler både den økte tilgangen på midler i bankene fra de oljeproduserende land og den svakere etterspørsel etter banklån fra industri-land som en følge av konjunkturedgangen.

At u-landene i økende grad har måttet basere dekningen av sine opplåningsbehov på kommersielle bankkreditter, innebærer både høyere rentekostnader og kortere tilbakebetalingstid. Dette

bidrar til å øke belastningen på driftsbalansen, samtidig som det krever en større brutto opplåning for å dekke et gitt driftsunderskudd enn tilfelle ville vært med mer langsiktige lån.

De land som i første rekke har kunnet dra fordel av det private kredittmarked, er enkelte av de mest utviklede land i Mellom- og Sør-Amerika og i Øst-Asia, særlig Brasil, Mexico, Formosa og Sør-Korea. Disse landene har bevisst benyttet disse lånekilder for å opprettholde importen og det innenlandske vare- og tjenesteforbruk på nivåer som ellers ikke ville ha vært mulig i en situasjon med internasjonalt tilbakeslag. Men opplåningen har resultert i en betydelig forverring i gjeldsstillingen med utgifter til renter og avdrag i forhold til eksporten som, unntatt for Formosa, ligger høyere enn i de fleste andre u-land.

Enkelte afrikanske land har også vært i stand til å låne i eurodollarmarkedet, men for de fleste afrikanske land gjelder det at deres kredittverdighet er for lav til at de får nevneverdig tilgang til dette marked. Mangel på alternative finansieringsmuligheter har i mange av disse land ført til økonomiske tilstrammings tiltak for å begrense importen. Heller ikke de fattigste asiatiske land har hatt tilgang til eurobankmarkedet av noen betydning.

Forslag om gjeldssanering

I tillegg til råvareproblemene var utviklingslandenes gjeldsbyrde et av de viktigste emner på UNCTAD IV i Nairobi i mai 1976. Den økonomiske krise hadde på denne tiden gitt seg utslag i en drastisk forverring av de ikke-oljeproduserende lands betalingsbalansesituasjon. Mange land hadde vært tvunget til å ta opp nye lån for å finansiere driftsunderskuddene. Stigningen i gjelden hadde vært så rask at renter og avdrag i 1975 oversteget netto overføringene fra utviklingshjelpen.

Utviklingslandene la på konferansen fram vidt-

gående forslag om sanering av deres gjeld til det offentlige i andre land og en konsolidering av gjeld til den private sektor. UNCTAD-sekretariatet gikk i sine forslag inn for at de «mest berørte land» skulle få utsatt sine gjeldsbetalinger på offisielle utviklingslån fram til 1980, og at slik lånegjeld til de «minst utviklede land» skulle konverteres til gaver. Begge disse landgrupper har små muligheter for å låne på det private kreditt- og kapitalmarkedet og har stort sett måttet dekke sine driftsbalanseunderskudd ved lån fra offisielle kilder.

Med hensyn til kommersiell gjeld, foreslo UNCTAD-sekretariatet et ad hoc refinansieringsfond hvor løpetiden på lånene kunne forlenges opptil 15 år, men med bibehold av markedsrenter.

Kreditorlandene ville ikke akseptere noen av forslagene om øyeblikkelige tiltak for å lette u-landenes gjeldsbyrde. Det lengste i-landene kunne strekke seg i denne omgang var å gi tilsagn om at de på multilateral basis ville bidra til en rask og konstruktiv løsning av enkeltlands gjeldsproblemer når vedkommende land anmodet om det. På denne bakgrunn kom en under UNCTAD IV ikke lenger enn til å oppfordre andre kompetente internasjonale fora til å undersøke mulige felles trekk ved tidligere og løpende tilfelle av gjeldssanering for enkeltland, med sikte på å finne et grunnlag for en fleksibel håndtering av slike saker i fremtiden.

CIEC-konferansen

Etter UNCTAD har drøftelsene om u-landenes gjeldsproblemer særlig foregått i CIEC-konferansen om internasjonalt økonomisk samarbeid — som tok til i Paris i desember 1975. Forhandlingene har foreløpig ikke gitt noen konkrete resultater, og det er fortsatt stor avstand mellom i-landenes og u-landenes synspunkter.

U-landenes syn går blant annet ut på at spørsmålet om reorganisering av deres gjeld i fremtiden

hovedsakelig må vurderes i et bistandspolitisk perspektiv og at kommersielle overveielser må tillegges mindre vekt enn hittil.

De hevder at når et land sliter med gjeldsproblemer, er det ofte et tegn på at det trenger økt tilførsel av finansielle ressurser, slik at målsettingene for den sosiale og økonomiske utvikling kan realiseres. Sanering av gjeld vil i mange tilfelle være en hensiktsmessig måte raskt å tilføre ubundet bistand på for å unngå at et land tvinges til å stramme inn på sine utviklingsplaner.

Innenfor rammen av slike generelle målsettinger ønsker u-landene utformet bindende regler og retningslinjer for hvorledes reorganiseringen av gjeld skal skje. Et debitorland forutsettes selv å kunne ta initiativ til forhandlinger om reorganisering av sin gjeld, og dette skal ikke åpne for internasjonal overvåking og vurdering av situasjonen. Forhandlinger skal kunne tas opp lenge før gjeldssituasjonen har utviklet seg til en krise og har hindret realiseringen av vedkommende lands utviklingsprogram. Når et u-land tar initiativ til slike forhandlinger, må kreditorlandene være forpliktet til å treffe tiltak i samsvar med de opptrukne retningslinjer.

Ved behandlingen av et lands anmodning av gjeldssanering forutsettes videre lagt avgjørende vekt på landets fremtidige økonomiske situasjon og hva som kreves av investeringer og kapitaltilførsel for å sikre oppfyllelse av utviklingsmålene.

Selv om det gjør seg gjeldende ulike synspunkter på gjeldsspørsmålet blant industrilandene, avviser de, med USA og EF i spissen, tanken om ordninger som vil innebære en generell og nærmest automatisk adgang til gjeldssanering for u-landene. Disse lands syn er at gjeldsorganisering bare bør kunne anvendes i en akutt gjeldskrise. Denne vil blant annet være karakterisert ved en situasjon hvor et land misligholder sin gjeldsforpliktelse, og betalingsbalansesituasjonen er slik at kortsiktige økonomiske tiltak ikke kan forventes å bidra til å rette

opp vanskelighetene. Slike krisesituasjoner må behandles fra sak til sak, slik det i dag skjer i de såkalte kreditorclubber, og kan ikke bygge på automatiske kriterier. Kreditorclubber har vært dannet når et land ikke har kunnet oppfylle sine betalingsforpliktelser med blant annet det formål å sikre lik behandling av kreditorene ved avdragsutsettelse. Hvem som deltar varierer fra tilfelle til tilfelle, og vilkårene må det forhandles om hver gang ut fra omstendighetene.

Når det gjelder gjeldsproblemer av langtidskarakter, er synet at de bør løses over kreditorlandenes bistandsprogrammer.

Fra svensk, finsk og norsk side har en stilt seg mer positiv til kravene fra u-landene om øyeblikkelig gjeldslette til de minst utviklete og hardest rammede land, blant annet i form av ettergivelse av bistandslån. Da Norge for tiden ikke gir bistandslån, berøres ikke vi direkte av spørsmålet om å ettergi eller gi moratorium for slik gjeld. Det gjør derimot Sverige.

Et hovedargument mot en generell reorganisering av gjeld, er at det vil kunne undergrave vedkommende lands kredittverdighet. Bare ved å bevare sin kredittverdighet kan kapitalimporterende land sikre seg tilgang på ny lånekapital. Såvel private som offentlige kredittinstitusjoner som yter lån til utlandet, gjør dette ut fra den forutsetning at debitor vil være i stand til å tilbakebetale lånet i samsvar med en avtalt avdragsplan. Forslagene om gjeldslette i ulike former øker risikomomentet, og dette kan føre til at såvel offentlige som private finansinstitusjoner vil vise større tilbakeholdenhet med å yte lån til utviklingsland. Dette vil svekke u-landenes mulighet til å øke investeringene og dermed den økonomiske vekst. Dette vil særlig ramme de land som benytter seg av adgangen til å søke gjeldslette, men også andre u-land vil kunne rammes fordi kreditorene vil måtte kalkulere med at også de vil kunne komme til å gjøre det samme.

En annen svakhet ved de foreliggende forslag om

gjeldssanering er at bortfallet av en gjeldsbyrde lett vil kunne oppveies av redusert tilgang på ny kapital fra kredittinstitusjoner, slik at netto overføringen etter gjennomføring av gjeldssaneringen blir mindre enn om vedkommende land hadde fortsatt å møte sine gjeldsforpliktelser i henhold til opprinnelige laneavtaler. Dette underbygges av erfaringer fra tidligere konkrete tilfeller av gjeldsreorganisering.

Et tredje motargument er at budsjettssituasjonen i mange kreditorland er slik at innrømmelse av bistandslette vil belaste bistandsbudsjettene. For u-landene under ett vil det da ikke skje noen netto tilvekst i ressursoverføringene fra i-landene. Dette vil kunne medføre flere uheldige virkninger. For det første reduserer det tilgangen på midler til nye prosjekter. For det andre vil gjeldslette særlig favorisere land som på forhånd har lånt mye på bekostning av de som har klart seg med mindre lån, men som likevel kan trenge å få støtte. Videre vil bistand i form av gjeldslette ofte falle dyrere for debitorlandet enn nye bistandsoverføringer. Og for det fjerde vil støtte i form av gjeldslette, i den grad den brukes til kortsiktig finansiering av betalings-

balansen, ikke gi noen direkte virkning på produksjonskapasiteten.

Motstanderne av generell gjeldslette peker videre på at det vil kunne få uheldige virkninger på den økonomiske politikk i kapitalimportlandene.

Generell gjeldslette vil belønne de land som har unnlatt å løse sine problemer ved interne finans-, kreditt- og valutapolitiske tiltak, mens de land som har prøvd å løse sine vanskeligheter ved slike tiltak, vil kunne føle seg mindre forpliktet til å føre en forsvarlig økonomisk politikk når den binding som oppfyllelse av gjeldsforpliktelsene legger på politikken, svekkes eller faller bort. Dette vil i sin tur kunne føre til ugunstige virkninger på ressursallokeringen.

Forhandlingene i CIEC skulle etter planen vært ferdige før jul i fjor, men mangel på tilnærming mellom partene i viktige spørsmål, blant annet gjeldsproblemet, førte til at den avsluttende minister-konferanse ble utsatt til våren 1977. Det er foreløpig uvisst om det vil lykkes å komme fram til et resultat når det gjelder gjeldsspørsmålet. Det videre arbeidet med denne saken vil trolig bli fulgt opp av UNCTAD.

Kostnadene i betalingsformidlingen

*Asbjørn Fidjestøl, konsulent i
Pengepolitisk avdeling i Norges Bank*

Innledning

Det har i de senere år vært en økende interesse for kostnadene i betalingsformidlingen. Forretningsbankenes Felleskontor og Sparebankforeningen i Norge oppnevnte således 11. mars og 12. april 1972 en komité som fikk navnet Reformkomitéen «for prinsipielt å drøfte hvordan og på hvilke områder man kan finne løsninger på omkostningsspørsmålet i betalingsformidlingen og om og i hvilken utstrekning eventuelle løsninger kan og bør kombineres med endringer i innskuddsformen og vilkår». Komitéens innstilling ble offentliggjort i 1975. Det ble der foreslått innføring av gebyr på bankgiro og på en del av sjekktransaksjonene. Dette ble i første rekke grunnlagt med kostnadssituasjonen i banken. Spørsmålet om bankenes ressursbruk i forbindelse med betalingsformidlingen er også tatt opp i Bankdemokratiseringsutvalgets utredning NOU 1976: 52. Bankdemokratiseringsutvalget gir imidlertid spørsmålet en relativt summarisk behandling og viser forøvrig til Betalingsformidlingsutvalget.

Betalingsformidlingsutvalget er et offentlig utredningsutvalg under Finansdepartementet oppnevnt ved kgl. res. av 18. mai 1973.

Spørsmålet om kostnadene i betalingsformidling står sentralt i utvalgets mandat. Utvalget oppnevnte i desember 1974 et underutvalg for kostnads-spørsmål. Følgende har vært medlemmer av underutvalget:

Seksjonssjef i Postdirektoratet *Helge Kragset*,

Økonomisjef i Den norske Creditbank, *Harald Moen*,

Konsulent i Norges Bank, *Carl Jacob Vogt* (inntil september 1975).

Betalingsformidlingsutvalgets sekretær *Asbjørn Fidjestøl*, som også har fungert som formann og sekretær for underutvalget.

Underutvalget, som avga sin innstilling til Betalingsformidlingsutvalget 28. september 1976, hadde i oppdrag å innhente kostnadsdata og bearbeide disse slik at de kan danne bakgrunnsmateriale for Betalingsformidlingsutvalgets vurderinger.

En del av resultatene kan likevel ha interesse også for en videre krets. Denne artikkelen bygger i stor utstrekning på utredningen som underutvalget har avgitt til Betalingsformidlingsutvalget.

Det er imidlertid grunn til å understreke at beregninger av kostnadene i betalingsformidlingen er meget kompliserte og derfor beheftet med usikkerhet. Data fra slike undersøkelser bør derfor benyttes med varsomhet.

De kostnader som er beregnet omfatter bare kostnadene i de betalingsformidlende institusjoner.

Undersøkelser av kostnadene i betalingsformidlingen

Postverket har gjennomført omfattende kostnadsundersøkelser i 1965, 1970 og 1975 og tar sikte på å gjennomføre slike undersøkelser hvert femte år framover. På grunnlag av disse undersø-

kelsene kan bl.a. stykkostnadene for de ulike tjenester, herunder betalingsformidlingstjenester beregnes.

Kreditkassen og Den norske Creditbank har siden 1970 også gjennomført omfattende undersøkelser av kostnadene for ulike banktjenester.

De undersøkelser som er foretatt i andre banker har, så vidt en har kjennskap til, ikke vært like omfattende som undersøkelsene i Kreditkassen og Den norske Creditbank. Av det foreliggende materiale var det derfor bare undersøkelsene i postverket, Kreditkassen og Den norske Creditbank som var detaljerte nok til å kunne brukes som grunnlagsmateriale for Betalingsformidlingsutvalget. Når det gjaldt Postverket, forelå ikke tall fra undersøkelsen i 1975, og en måtte derfor bygge på data fra undersøkelsen i 1970 justert for kostnadsutviklingen fram til 1. januar 1975. Selv om de store forretningsbankene er relativt dominerende innen bankenes betalingsformidling (de to nevnte bankene dekker nærmere halvparten av bankgirotransaksjonene og omlag en fjerdedel av antall sjekktransaksjoner) kan det ikke uten videre antas at kostnadsforholdene i disse bankene er representative for bankvesenet under ett. Underutvalget gjennomførte derfor en egen undersøkelse av kostnadene i betalingsformidlingen ved åtte bankkontorer, tre forretningsbankkontorer og fem sparebankkontorer. En nøyde seg her med å undersøke lønnskostnadene. Denne undersøkelsen dekket grovt sett gruppen mellomstore banker. Banker med forvaltningskapital under 85 mill. kroner ved utgangen av 1974 var således ikke representert. Disse bankers andel av den totale forvaltningskapital i forretnings- og sparebanker var imidlertid bare ca. 17 % og deres andel av betalingsformidlingen sannsynligvis mindre.

Undersøkelsen i de åtte bankene ble foretatt i februar—mars 1975. Transaksjonsmengden i bankene i februar—mars ligger ca. 10 % under gjennomsnittet for året. Siden en stor del av kostnade-

ne, iallfall på kort sikt, er faste, kan dette føre til at kostnadene i disse bankene på årsbasis er inntil 10 % lavere enn de kostnadene som er referert i denne artikkelen. Kostnadsundersøkelsene i Postverket, Kreditkassen og Den norske Creditbank er derimot fordelt over hele året slik at en tilsvarende systematisk skjevhet ikke oppstår.

Bearbeidningen av kostnadsdata fra undersøkelsen

Kostnadsdata fra undersøkelsen i Postverket, og de ulike undersøkelsene i bankvesenet er ikke uten videre sammenlignbare. Kostnadsundersøkelsen i Postverket er foretatt på grunnlag av et representativt utvalg av alle poststeder og landpostruter, mens undersøkelsen for bankvesenet som nevnt ikke dekker de minste ekspedisjonssteder. Postverkets kontornett er dessuten ikke bare et resultat av bedriftsøkonomiske overveielser, men også en følge av at Postverket er forpliktet til å yte et tilbud av postale tjenester også der dette er ulønnsomt. Dette kan bidra til å øke stykkkostnadene i Postverket. De foreliggende kostnadsdata ble derfor bearbeidet ut fra et felles opplegg. Det er likevel klart at det ikke er mulig å få kostnadstall som er helt ut sammenlignbare på grunnlag av de tall som sto til rådighet. Dette skyldes bl.a. at opplegget av kostnadsundersøkelsene i Postverket og bankene er ulikt. Det er i beregningene skilt mellom følgende kostnadsarter:

- Lønn, inklusive lønn til personer som er fraværende på grunn av ferie, sykdom eller permisjon, eksklusive arbeidstakers del av pensjonsinnskudd
- Arbeidsgiveravgift til folketrygden og øvrige kostnader i forbindelse med pensjonsordninger, inklusive arbeidstakers del av pensjonsinnskudd
- Stabskostnader. Opplæring, personalfunksjoner, legetjeneste, kantine, organisasjons-

og rasjonaliseringsavdeling, tidsskrifter og andre sosiale kostnader

- Husleie
- Driftskostnader i forbindelse med lokalene, oppvarming, lys, renhold, forsikring, inventar, vakthold
- EDB-kostnader
- Maskinkostnader. Maskiner. Mindre regnemaskiner, kontormaskiner m.v.
- Rekvisita. Blanketter, konvolutter og andre kontorrekvisita
- Porto
- Telefonkostnader

For de fleste av disse kostnadsarter har en satt kostnadene lik de faktiske utgifter. De kostnader som er beregnet skal imidlertid i prinsippet representere de samfunnsøkonomiske kostnader. Det tas således ikke i første rekke sikte på å beregne de bedriftsøkonomiske kostnader for bankene eller Postverket, men hvilke kostnader en tjeneste påfører samfunnet totalt i form av bruk av arbeidskraft, kapitalutstyr m.v. Dette er særlig viktig for postene husleie og porto.

Husleie er satt lik markedsløen for tilsvarende lokaler. Denne kan ligge over de bokførte utgifter som i mange tilfelle vil bestå hovedsakelig av renter og avskrivninger.

For porto har en regnet med portokostnader istedenfor portotakstene. Pr. 1. januar 1975 var portokostnadene (Postverkets gjennomsnittlige kostnader ved å behandle et brev) kr. 0,75, mens portotaksten for et brev var kr. 1,—. Bankenes bedriftsøkonomiske kostnader vil som følge av det siste momentet være noe høyere enn de samfunnsøkonomiske kostnader. Dette gjelder spesielt for bankgiro. Postverket bruker også i sine interne kalkyler portokostnader istedenfor portotakster.

Alle kostnadstall er beregnet pr. 1. januar 1975. Data fra Kreditkassen, Den norske Creditbank og Postverket bygger på tidligere undersøkelser, men

er justert for kostnadsøkning senere. For Postverkets vedkommende bygger kostnadstallene som nevnt på kostnadsundersøkelsen i 1970 korrigert for kostnadsøkningen inntil 1. januar 1975.

Fordelingen av lønnskostnader mellom de ulike tjenester er foretatt ved hjelp av arbeidsmålinger (frekvensstudier). På grunnlag av målinger er arbeidstiden fordelt mellom de ulike tjenester. En del av arbeidstiden kan ikke direkte henføres til noen spesiell tjeneste. Dette er karakterisert som generelt arbeid eller som personlig tid og fordelt proporsjonalt mellom de ulike tjenestene. Alle lønnskostnader blir således i prinsippet fordelt på tjenester. En del av de andre kostnader er også fordelt ved hjelp av statistiske undersøkelser. En del kostnadsarter for bankene er imidlertid beregnet som prosentvise tillegg. Det forutsettes da at kostnadene for vedkommende kostnadsart utgjør samme andel av totalkostnadene for alle tjenester vedkommende bank tilbyr. For de åtte banker i underutvalgets spesialundersøkelse er det bare foretatt undersøkelser av de direkte lønnskostnader. For de øvrige kostnadsarter er det beregnet kostnader som prosentvise tillegg ut fra de tilsvarende tillegg i Kreditkassen og Den norske Creditbank. Tilleggene for stabskostnader, husleie og driftskostnader i forbindelse med lokalene er satt lavere enn for Kreditkassen og Den norske Creditbank. Dette er begrunnet med at de åtte bankene gjennomgående er noe mindre enn Kreditkassen og Den norske Creditbank og at de med ett unntak ligger utenfor Oslo. Tillegget for husleie, som er 13 % av lønn for Kreditkassen og Den norske Creditbank, er således satt lik 11 % for de åtte bankene. For Postverket sett under ett utgjør beregnet husleie 10 % av lønn.

Resultater av undersøkelsene

Stykkostnader for postgiro og bankgiro. Hovedvekten ble lagt på å beregne stykkostnader dvs. den

gjennomsnittlige kostnad ved å behandle postgiro, postanvisning, bankgiro og sjekk. I tillegg ble kostnadene for en del andre tjenester, bl.a. innskudd og uttak, beregnet. Kostnaden pr. transaksjon antas å være tilnærmet uavhengig av beløpet da de arbeidsoperasjoner som må utføres i liten grad er avhengig av beløp. Det viktigste unntak her er heving av sjekk der kontrollarbeidet kan være avhengig av beløpets størrelse. I girosystemene er det en tendens til at større beløp går som gireringer, mens mindre beløp går som inn- og utbetalinger.

Teksttabell 1. Betalingsfunksjoner i bankgiro- og postgirosystemene

Funksjon	Betegnelse i bankgirosystemet	Betegnelse i postgirosystemet
1- fra konto til konto	Bankgirering	Postgirering
2- kontant innbetaling til konto	Bankgiroinnbetaling	Postgiroinnbetaling
3- fra konto til kontant utbetaling	Advisert bankgiro	Postgiro- utbetaling
4- kontant innbetaling til kontant utbetaling	Advisert bankgiro	Postanvisning (ikke inkorporert i postgiro)

slik at kostnaden pr. transaksjon gjennomsnittlig er mindre ved store beløp enn ved små beløp.

I 1975 hadde en to bankgirosystemer, det gamle desentraliserte bankgirosystem og BBS-systemet med Bankenes Betalingsentral (BBS) som sentral. Det er beregnet kostnadstall for begge systemene. Det er dessuten beregnet to sett kostnadstall, ett på grunnlag av kostnadsundersøkelsene i Kreditkassen og ett på grunnlag av spesialundersøkelsen av kostnadene i åtte banker.

Teksttabell 1 viser hvilke betalingsfunksjoner som dekkes i bankgirosystemet og postgirosystemet (sammen med postanvisning).

Teksttabell 2 angir antall transaksjoner og fordelingen av disse mellom de ulike funksjoner og mellom bankgiro og postgiro, mens teksttabell 3 angir de tilsvarende stykkkostnader.

BBS-giro utgjorde ca. 45 % av bankgirotransaksjoner i 1975. Andelen er imidlertid økende og det gamle bankgirosystemet skal avvikles innen 1. juli 1977.

Kostnadene i teksttabell 3 skal representere samfunnsøkonomiske kostnader, og bankenes bedriftsøkonomiske kostnader ved behandling av brev vil derfor, som nevnt foran, være noe høyere. For advisert bankgiro utgjør denne forskjellen kr. 0,25. For innbetaling og girering blir forskjellen kr. 0,07 for BBS-giro. For innbetaling og girering i det «gamle» bankgirosystemet utgjør forskjellen kr.

Teksttabell 2. Antall bankgiro-, postgiro og postanvisningstransaksjoner 1975

	Bankgiro		Postgiro	
	Mill.	Prosent	Mill.	Prosent
Girering fra konto til konto	20,5	53	14,5	16
Innbetaling til konto	15,9	42	52,7	56
Utbetaling fra konto	2,0	5	24,6	26
Kontant innbetaling til kontant utbetaling			2,3	2
	38,4	100	94,1	100

Teksttabell 3. Stykkostnader for bankgiro, postgiro og postanvisning i kroner

	«Gammel» bankgiro		BBS-giro		Postgiro, Post-anvisning
	Kreditkassen og DnC	8 banker	Kreditkassen og DnC	8 banker	
Girering fra konto til konto	2,98	5,08	2,65	3,57	1,92
Innbetaling til konto	3,41	5,90	2,99	4,42	4,13
Utbetaling fra konto	5,90	8,90	5,57	6,22	4,24
Kontant innbetaling til kontant utbetaling	6,42	9,87	4,84	7,19	7,44

0,19 for Kreditkassen og Den norske Creditbank og kr. 0,77 for de åtte bankene.

I følge teksttabell 3 er girering i alle systemer den minst kostbare transaksjonsform. Dette er særlig utpreget i postgirosystemet. For girering ligger kostnadene i postgirosystemet klart lavere enn i bankgirosystemet. For kontant innbetaling og for kontant innbetaling til kontant utbetaling synes det ikke å være noen markert forskjell mellom kostnadene i bankgirosystemet og postgirosystemet. For funksjonen utbetaling fra konto ligger kostnadene for postgiro klart under kostnadene i bankgiro. En del av denne forskjellen har sannsynligvis sammenheng med forskjellen i transaksjonsmengde. Det offentlige, særlig trygdevesenet, bruker postgirosystemet til mange av sine utbetalinger. Denne type standardiserte utbetalinger bidrar sannsynligvis til å trekke ned stykkkostnadene for postgiroutbetaling.

Bankene bruker til dels sjekk istedenfor bankgiro til å dekke funksjonen fra konto til kontant utbetaling.

Selv om kostnadene i bankgiro ifølge teksttabell 3 til dels er høyere enn i postgiro, motvirkes dette i stor utstrekning, som det fremgår av teksttabell 2, av at gireringer utgjør en vesentlig større andel av transaksjonene i bankgiro enn i postgiro mens

utbetalinger som er meget kostbare i bankgirosystemet, utgjør en vesentlig mindre del av transaksjonene i bankgiro enn i postgiro. Den høye andel gireringer i bankgirosystemet har sammenheng med at antall betalingsformidlingskonti (sjekkbare konti) i bankvesenet var ca. 1,3 millioner i november 1975, mens det tilsvarende antall postgirokonti var 213 000. Teksttabell 3 synes å tyde på at kostnadene i de åtte bankene i spesialundersøkelsen stort sett var over 50 % høyere enn i Kreditkassen og Den norske Creditbank for «gammel» bankgiro og omlag 40 % høyere for BBS-giro. Av dette kan inntil 10 % skyldes at observasjonsperioden ved undersøkelsen av kostnadene i disse åtte bankene var i februar og mars, en periode hvor transaksjonsmengden ligger anslagsvis 10 % under gjennomsnittet for året.

En del av kostnadsforskjellen har sammenheng med stordriftsfordeler. Bankgiro som avregnes som samleoppdrag inn på konto i det gamle bankgirosystemet, utgjorde således 17 % av totalt antall transaksjoner i de åtte bankene mot 61 % i Kreditkassen og Den norske Creditbank. I samme retning trekker at antall bankgiro pr. samleoppdrag stort sett er større i store banker enn i mellom-store banker. Den samme tendensen må antas i noen grad å gjøre seg gjeldende også for

BBS-giro. Det er også av betydning for kostnadene i det gamle bankgirosystemet at en større andel av bankgiromassen i Kreditkassen og Den norske Creditbank gjelder bankgiro der betaler og betalingsmottaker bruker samme bank. Dette siste momentet har ikke betydning for kostnadene i BBS-systemet.

De nevnte forhold kan sannsynligvis forklare ca. halvparten av kostnadsforskjellen mellom Kreditkassen og Den norske Creditbank på den ene siden og de åtte bankene på den annen side. Dersom en hadde hatt tall for poststeder av ulik størrelse, ville en sannsynligvis kunnet påvise at kostnadsforskjellene mellom poststeder av ulik størrelse også er betydelige.

Sammenligner en kostnadene i det gamle bankgirosystemet med kostnadene i BBS-systemet, finner en at kostnadene i det gamle bankgirosystemet er vel 10% høyere for Kreditkassen og Den norske Creditbank og 30—40% høyere for de åtte bankene.

Det er i første rekke bankgiro som skal til betalingmottakere som mottar mange innbetalinger, som er overført til BBS. Disse avregnes for hver dag samlet inn på mottakerens bankkonto. Både i det «gamle» bankgirosystemet og BBS-systemet faller bankgiro som avregnes samlet inn på konto 20—50% rimeligere enn bankgiro som avregnes enkle inn på konto. Dette skyldes at når en betalingsmottaker mottar flere bankgiroinnbetalinger samme dag, reduseres avregningsarbeidet pr. bankgiro. Den delen av bankgiromassen som i begynnelsen av 1975 var overført til BBS, representerte derfor grovt sett den delen av bankgiromassen som også i det gamle systemet falt rimeligst å behandle. De faktiske kostnadsforskjeller mellom de to bankgirosystemene er derfor mindre enn det som framgår av teksttabell 3. På den annen side må en ta i betraktning at kostnadene ofte vil være relativt høye i en oppbyggingsfase som BBS hittil har vært inne i.

Som oppsummering kan en si at overgangen fra det «gamle» bankgirosystemet til BBS-systemet foreløpig ikke har medført noen påviselig kostnadsreduksjon for Kreditkassen og Den norske Creditbank. De åtte bankene i undersøkelsen til Betalingsformidlingsutvalgets underutvalg for kostnadsspørsmål synes derimot å ha fått en klar reduksjon i kostnadene som følge av overgangen til BBS-systemet. Dette forholdet kan skyldes at de store bankene behandler et så stort antall bankgiro (Kreditkassen og DnC dekker således sammenlagt nærmere halvparten av samlet antall bankgirotransaksjoner) at de langt på vei hver for seg kan utnytte stordriftsfordelene. For mindre og mellomstore banker synes derimot sentraliseringen av visse funksjoner til BBS å medføre vesentlige kostnadsmessige fordeler.

Stykkostnader for sjekk og kontantkort. Det finnes ikke fullstendige tellinger over antall sjekktransaksjoner i Norge pr. år. På grunnlag av tellinger i mars og november for forretningsbankene og i november for sparebankene kan antall sjekktransaksjoner i 1975 anslås til knapt 70 millioner.

En sjekk kan brukes til å foreta uttak fra egen sjekkdirigibet konto eller som betaling for en vare og tjeneste. Den siste type bruk dekker over 80% av antall sjekker. I det følgende er dette betegnet som sjekk betalingsformidling. De fleste av disse sjekkerne mottas av detaljhandelen og Postverket og settes direkte inn på konto. Den dominerende del av sjekkmassen brukes således til å formidle overføringer fra konto til konto. Som tidligere nevnt kan sjekk brukes for funksjonen utbetaling fra konto som alternativ til advisert bankgiro. Kostnadene i dette tilfelle antas å være omtrent de samme som ved uttak fra egen sjekkonto, altså vesentlig lavere kostnader enn ved advisert bankgiro.

I teksttabell 4 er kostnadene for bankene ved ulike typer sjekktransaksjoner stilt opp.

Kostnadene i de åtte bankene ligger her vel 20%

Teksttabell 4. Stykkostnader i kroner for sjekk

	Kreditkassen og DnC	8 banker
Hevet kontant i bank Sjekk	2.69	3.52
betalingsformidling	1.89	2.28
Vei et gjennomsnitt	2.02	2.48

over kostnadene i Kreditkassen og Den norske Creditbank. Det kom videre fram at kostnadene for sjekker som ikke heves i samme bank som sjekken er trukket på, ligger ca. 15 % høyere enn kostnadene for sjekker som er hevet i samme bank.

Stykkostnadene for sjekk er gjennomgående lavere enn kostnadene for bankgiro og postgiro. Unntaket her er postgirering med en stykkostnad på kr. 1,92. De relativt lave kostnader for bankene ved sjekk betalingsformidling skyldes imidlertid i stor utstrekning at detaljhandelen er sjekkmottaker og foretar kontrollen av sjekkene. Hver enkelt forretning leverer derfor vanligvis flere sjekker sammen med overskytende kontantbeholdning til sin bank. Dette bidrar til å redusere bankenes ekspedisjonsarbeid med den enkelte sjekk. Detaljhandelens kontroll m.v. av sjekker representerer også samfunnsøkonomiske kostnader. Disse er imidlertid ikke beregnet her.

Lønnskotohavere i Postsparebanken benytter

kontantkort til å heve penger på postkontor og hos landpostbud. Denne tjenesten kan sammenlignes med sjekk hevet kontant i bank. Kontantkort kan ikke brukes som betalingsinstrument ved kjøp av varer og tjenester. Stykkostnader for kontantkort eksklusive kostnader ved sentral behandling i Postsparebanken er beregnet til kr. 3,18. Det foreligger ikke beregninger av kostnadene ved den sentrale behandling. De samlede stykkostnader for kontantkort må antas å ligge på ca. kr. 4,—.

Stykkostnader for innskudd og uttak. Sjekk og kontantkort kan brukes til å foreta uttak fra egen konto. I teksttabell 5 er stykkostnadene for sjekk hevet kontant i bank sammenlignet med de tilsvarende kostnader ved vanlige uttak og innskudd på bankkonto. Slike uttak og innskudd foretas vanligvis i kotohaverens egen bank, og en har derfor for sammenligningens skyld tatt med sjekk hevet kontant i egen bank.

Stykkostnadene for de tilsvarende tjenester i Postsparebanken er også fort opp.

Ved sammenligninger med stykkostnader for uttak er det mest nærliggende å ta for seg stykkostnader for sjekk hevet kontant i egen bank. I Kreditkassen/DnC får en her som resultat at bruk av sjekk medfører ca. 5 % lavere stykkostnad, mens kostnaden ved sjekk i følge spesialundersøkelsen var ca. 10 % høyere. Kostnadsforskjellene

Teksttabell 5. Stykkostnader (i kroner for sjekk, kontantkort, uttak og innskudd)

	Kreditkassen DnC ¹⁾	8 banker ¹⁾	Postspare- banken ²⁾
Sjekk hevet kontant i bank/kontantkort hevet på postkontor	2,55	3,38	3,18
Sjekk hevet kontant i egen bank	2,15	3,19	X
Uttak	2,26	2,90	3,71
Innskudd	2,41	4,20	6,60

1) Eksklusive kotoholds-kostnader

2) Eksklusive kostnader ved den sentrale behandling i Postsparebanken

mellom uttak og bruk av sjekk er imidlertid små og ligger innenfor den feilmargin en må regne med ved slike undersøkelser.

En legger merke til at kostnadene ved uttak og ved innskudd i Postsparebanken ligger vesentlig over kostnadene for de tilsvarende tjenester i bankene. Spesielt gjelder dette innskudd. Denne tjenesten vil bli endret med det første. Ved tolkingen av tekstabell 5 må en være oppmerksom på at kostnadene ved Postsparebankenes sentrale behandling og kontoholdskostnader for forretnings- og sparebankene ikke er tatt med. For sjekk er disse kontoholdskostnadene beregnet til gjennomsnittlig kr. 0,14. Tallene for innskudd fra Kreditkassen/DnC og særlig fra de åtte bankene i spesialundersøkelsen er påvirket av at innskuddene også omfatter en del innskudd fra forretningene. Disse innskuddene medfører bl.a. en forholdsvis tidkrevende telling av penger. Disse store innskuddene bidrar til å trekke opp stykkkostnadene for innskudd noe. Dette forhold forklarer sannsynligvis en del av forskjellen mellom stykkkostnaden for innskudd og uttak i underutvalgets spesialundersøkelse.

Totalkostnadene i bankenes og Postverkets betalingsformidling. Ut fra stykkkostnadene for postgiro, postanvisning, bankgiro og sjekk kan totalkostnadene i disse systemer beregnes. Disse kostnader er beregnet ved å bruke kostnadsnivået pr. 1. januar 1975 og transaksjonsantallet for 1975.

På grunnlag av oppgaver fra Kreditkassen og Den norske Creditbank er deres andel av bankgirotransaksjonene satt lik 50 % og deres andel av sjekktransaksjonene satt lik 25 %. For disse andeler er kostnadstallene for de to bankene anvendt. For den øvrige del av bankene er kostnadstallene fra undersøkelsen av kostnaden i åtte banker benyttet.

Tekstabell 6. Totale samfunnsøkonomiske kostnader i betalingsformidlingsinstitusjonene for postanvisning, bankgiro og sjekk ut fra kostnadsnivået pr. 1. januar 1975 og transaksjonstallet for 1975.

	Mill. kr.	Prosentvis andel
Postgiro	338	50
Postanvisning	17	3
«Gammel» bankgiro	95	14
BBS-giro	60	9
Sjekk	161	24
<hr/>		
Totalt bankgiro og sjekk og postgiro og postanvisning	671	100

Kostnadene for sjekk og bankgiro refererer seg i hovedsak til lønnskonti, foliokonti og kassekredittkonti. Kostnadene ved sjekk og bankgiro belastet lønnskonti kan ut fra tekstabell 6 og anslag for antall sjekker og bankgiro trukket på lønnskonti, anslås til ca. 150 mill. kroner.

Bankenes kostnader ved overføring av lønn til lønnskonti utgjør ca. kr. 2,— pr. overføring. Antall lønsoverføringer i 1975 kan anslås til vel 15 millioner. Kostnadene for bankene i forbindelse med lønnskonti kan ut fra dette anslås til vel 180 millioner kroner. Beløpet inkluderer ikke rentekostnader. Dette er noenlunde i overensstemmelse med konsulentfirmaet *Ashjorn Habberstads* beregning for bankenes Reformkomité. De tilsvarende kostnadene ble beregnet til ca. 160 mill. kroner i 1973.

Bankene har i de senere år introdusert tjenesten faste oppdrag. Ut fra oppgaver fra Kreditkassen og Den norske Creditbank kan kostnadene ved faste oppdrag for bankvesenet totalt anslås til 10—15 millioner kroner.

Bankenes samlede årlige kostnader ved den delen

av betalingsformidlingen som representeres av bankgiro, sjekk og lønnsoverføring av faste oppdrag i 1975, kan ut fra dette anslås til ca. 360 mill. kroner beregnet ut fra kostnadsnivået pr. 1. januar 1975. På grunn av kostnadsøkning i løpet av året kan de samlede kostnader for 1975 anslås til ca. 380 mill. kroner. Dette utgjør ca. 16 % av forretnings- og sparebankenes totale driftskostnader som i 1975 var på 2 352 mill. kroner.

Det finnes ikke fullstendige oppgaver over antall innskudd og uttak for forretnings- og sparebankene. På grunnlag av tall fra fire av de største bankene er antall innskudd beregnet til ca. 35 mill. og antall uttak til ca. 25 mill. På grunnlag av disse tallene og stykkkostnadene kan en beregne total-kostnadene for innskudd og uttak til ca. 220 mill. kroner. Det er imidlertid ikke usannsynlig at antall innskudd og uttak og dermed kostnadene er noe høyere.

Kostnadene for bankremisse, banktrekk, innenlandske spesialinkasso og innenlandske overførsler er ikke tatt med ovenfor. Kostnadene ved disse tjenester utgjør imidlertid samlet neppe mer enn 50 mill. kroner pr. år.

Tallene som er beregnet ovenfor tyder på at den innenlandske betalingsformidling svarer for grovt regnet 30 % av bankenes totale driftskostnader.

Betalingsformidlingen med utlandet er heller ikke tatt med her. I de store bankene legger denne beslag på betydelige ressurser.

Ifølge innstillingen fra bankenes Reformkomité legger bankenes betalingsformidling beslag på grovt regnet to tredjedeler av de ansatte i bankene.

Denne påstanden er ikke nærmere dokumentert, og det er ikke angitt hva Reformkomitéen i denne sammenheng mener med betalingsformidling. Beregningene som er referert foran tyder på at betalingsformidlingen neppe kan legge beslag på en så stor andel av de ansatte i bankene. Det er imidlertid grunn til å anta at det her kan være betydelige variasjoner fra bank til bank.

Ifølge Postverkets kostnadsundersøkelser kan ca. 25 % av Postverkets totale kostnader henføres til betalingsformidling og 1–2 % til postanvisning.

Kostnadene ved kontantkort i Postsparebankens lønnskottjeneste var 6 mill. kroner. Kostnadene for vanlige innskudd i Postsparebanken var 17 mill. kroner og for uttak også 17 mill. kroner. De totale kostnadene i 1975 i Postverkets betalingsformidling herunder postgiro, postanvisning, kontantkort samt vanlig innskudd og uttak i Postsparebanken skulle etter dette bli ca. 395 mill. kroner beregnet ut fra kostnadsnivået pr. 1. januar 1975. På grunn av kostnadsstigning i løpet av året kan total-kostnadene for 1975 anslås til 415 mill. kroner. De sentrale behandling-kostnader i Postsparebanken er ikke tatt med her. Postsparebankens sentrale kostnader var i følge regnskapet for 1975 38 mill. kroner, men bare en del av dette refererer seg til innskudd og uttak.

De totale kostnadene ved den innenlandske betalingsformidling og innskudd og uttak i Postverket og forretnings- og sparebankene i 1975 kan ut fra disse beregninger anslås til ca. 1050 mill. kroner.

Oversikt

over gjeldende kredittpolitiske bestemmelser i henhold til kredittloven av 25. juni 1965

- §§ 4– 6 Likviditetsreserver
- §§ 9–10 Plasseringsplikt
- § 11 Oppgaveplikt for private finansieringsselskaper, livs- og skadeforsikringsselskaper, forretnings- og sparebanker
- § 12 Utlånsregulering for private finansieringsselskaper og skadeforsikringsselskaper
- § 13 Oppgaveplikt over rente- og provisjonssatser
- § 15 Emisjonskontroll
- Godkjenning av låneopptak hvor flere långivere deltar

Oppstillingen på de følgende sider har bare til formål å gi en oversikt over gjeldende kredittpolitiske bestemmelser. All praktisk anvendelse av bestemmelsene bør skje på grunnlag av rundskrivene fra Norges Bank. Listen er ajourført pr. 10. mars 1977.

Kreditlovens §§ 4–6. Likviditetsreserver for banker

Primære likviditetsreserver

	Primærreserver i prosent av beregningsgrunnlaget ¹⁾		Resolusjon
	Sør-Norge	Nord-Norge	
<i>Sparebanker</i>	4,5	0	1977-01-07
<i>Forretningsbanker</i>	5,5	0	1977-01-07

1) Beregningsgrunnlaget er bankens samlede passiva med fradrag for en bloc-avskrivninger (kode 262), rembursforpliktelser (kode 2431–2432), ilignede, ikke betalte skatter (kode 2451), renter (kode 1722–1723) og utgifter (kode 19). Det er månedsoppgavens kodennummer som er anført i parentes.

Kreditlovens §§ 9–10. Plasseringsplikt for banker, livsforsikringsselskaper, pensjonskasser og -fond *

Plasseringsplikt

	Utgangspunkt for beregning (forvaltningskapital)	Plasserings- plikt	Tillatt reduksjon	Resolusjon
Dersom faktisk obligasjonsbeholdning er under 27% av forvaltningskapitalen				
<i>Forretnings- og sparebanker</i>	Oktober 1976	35% 15%	35% 15%	1977-01-21
i Sør-Norge				
i Nord-Norge				
Dersom faktisk obligasjonsbeholdning er under 60% av forvaltningskapitalen				
<i>Livsforsikringsselskaper</i>	Desember 1976	50%	50%	1977-01-21
<i>Private og kommunale pensjonskasser og -fond</i>				
med forvaltningskapital over 5 mill. kroner				
i Sør-Norge	Desember 1976	50%	50%	1977-01-21
i Nord-Norge	Desember 1976	20%	20%	1977-01-21

Oppgjørstidspunkt:

Forretnings- og sparebanker: To-månedersperioder (utgangen av februar, april osv.)

Øvrige: Kvartalsvis.

Den tilpliktete økning i obligasjonsbeholdningen beregnes med utgangspunkt i den *pliktige* obligasjonsbeholdning ved utgangen av desember 1976 for bankene, og mars 1977 for øvrig.

Kredittlovens § 11. Oppgaveplikt for private finansieringsselskaper, livs- og skadeforsikringselskaper, forretnings- og sparebanker

Oppgaveplikt

for private finansieringsselskaper	Diverse oppgaver	Finansdepartementets bestemmelse 1966-03-15
	Lånegarantier	Finansdepartementets bestemmelse 1974-12-24
for livsforsikringselskaper	Diverse oppgaver	Finansdepartementets bestemmelse 1972-08-10
for skadeforsikringselskaper	Diverse oppgaver	Finansdepartementets bestemmelse 1972-08-10
	Lånegarantier	Finansdepartementets bestemmelse 1974-12-24

Kredittlovens § 12. Utlånsregulering for private finansieringsselskaper og skadeforsikringselskaper

Utlånsregulering

	Resolusjon
for private finansieringsselskaper med utlån over 1 mill. kroner og for selskaper stiftet etter 1. desember med utlån over 500 000 kroner	1976-12-17

Tillatt utlånsøkning ved utgangen av de enkelte kvartaler i 1977 skal være den største av alternativene a) og b) nedenfor henholdsvis for selskaper som hovedsakelig driver med factoringvirksomhet og for selskaper med annen virksomhet enn factoring. (Prosentatsene for sistnevnte selskaper er angitt i parentes)

Alternativ a) 13% (9%) over faktiske¹⁾ utlån
12 måneder tidligere

Alternativ b) 3% (2%)
6% (4%) over faktiske¹⁾ utlån
9% (6%) pr. 31/12 1976
13% (9%)

for skadeforsikringselskaper med forvaltningskapital over 10 mill. kroner ved utgangen av 1. kvartal 1977 ved utgangen av 2. kvartal 1977	1976-12-17
	Ingen regulering. Oppgaveplikt. { 6% over faktiske ²⁾ utlån pr. 31/12 1976

1) Utlån til andre kredittinstitusjoner og til utlandet regnes ikke med. Dersom de faktiske utlån overstiger det tillatte utlånsnivå, skal det tillatte utlånsnivå danne utgangspunkt for beregningen.

2) Utlån til statsforvaltningen, til andre kredittinstitusjoner og til utlandet regnes ikke med. Dersom de faktiske utlån 31. desember 1976 overstiger det tillatte utlånsnivå, skal det tillatte utlånsnivå 31. desember 1976 danne utgangspunkt for beregning av utlånsrammen.

Kredittlovens § 13. Oppgaveplikt over rente- og provisjonssatser

---

Oppgaveplikt

Oppgaveplikt for forretnings- og sparebanker, livs- og skadeforsikringselskaper samt kreditt- og hypotekforeninger til Norges Bank over hvilke rente- og provisjonssatser som nyttes ved inn- og utlån. Oppgaveplikten for disse institusjoner omfatter også melding til Norges Bank om enhver *endring* av de rente- og provisjonssatser som blir nyttet.

Finansdepartementets forskrift av 6. juli 1965, rundskriv av 15. juli 1965 fra Norges Bank.

Oppgaveplikten ble ved Finansdepartementets bestemmelse av 23. mars 1966 utvidet til også å gjelde private finansieringsselskaper.

Kredittlovens § 15. Emisjonskontroll

Emisjoner

Lån mot utstedelse av ihendehaverobligasjoner eller andre omsetningsgjeldsbrev hvorav det utstedes mange i sammenheng og med lik tekst, må ikke legges ut til offentlig tegning eller tas opp på annen måte uten etter samtykke fra Finansdepartementet.

Heller ikke andre lån kan gis av syv eller flere långivere sammen uten etter samtykke fra Finansdepartementet.

Lån som omfattes av forskriftenes § 1, annet punktum, kan unntas fra regulering når lånebeløpet utgjør mindre enn 5 mill. kroner. Søknad om unntak sendes Norges Bank.

Finansdepartementets forskrift av 10. mars 1972, rundskriv av 15. mars 1972 og 12. oktober 1973 fra Norges Bank.

Tabeller

1a.	Norges Banks balanse	11b.	Sparebanker. Bevilget kassekreditt og byggelån
1b.	Spesifikasjon av Norges Banks utlån	12.	Sparebankenes likviditet
2.	Utenriksregnskap for Norge	13.	Balanse for private finansierings- selskaper
3.	Norges totale gull- og valuta- beholdninger	14.	Balanseutdrag for livsforsikrings- selskaper
4.	Salgskurser for en del valutaer på Oslo Børs	15.	Balanseutdrag for skadeforsikrings- selskaper
5a.	Bankenes kronelikviditet	16.	Balanse for statsbanker
5b.	Bankenes valutalikviditet	17.	Balanse for kredittforeninger o.l.
6a.	Forretningsbankenes utlån til publikum	18.	Nettoemisjoner av norske ihende- haverobligasjoner, fordelt på långivere
6b.	Sparebankenes utlån til publikum	19.	Kreditt-tilførsel til private og kommuner
7.	Forretningsbankenes balanse	20a.	Endringer i publikums likviditet
8a.	Forretningsbanker. Utlån til publikum, fordelt på utlånsarter	20b.	Sammensetningen av publikums likviditet
8b.	Forretningsbanker. Bevilget kassekreditt og byggelån		
9.	Forretningsbankenes likviditet		
10.	Sparebankenes balanse		
11a.	Sparebanker. Utlån til publikum, fordelt på utlånsarter		

Standard tegn:

.	Tall kan ikke forekomme
..	Oppgave mangler
...	Oppgave mangler foreløpig
—	Null

Tabell 1a. Norges Banks balanse (Mill. kroner)

	31/12 1974	31/12 1975	31/1 1976	30/9 1976	31/12 1976	31/1 1977
Offisielle gull- og valutareserver	9 976	12 495	11 659	12 180	11 586	10 167
Norske statskasseveksler	461	399	1 692	397	2 176	3 168
Norske ihendehaverobligasjoner	616	2 218	2 216	2 162	2 148	2 144
Utlån til forretnings- og sparebanker	1 886	1 079	61	2 619	1 196	383
Statens konsoliderte konto	5 430	5 430	5 430	5 430	5 430	5 430
Andre aktiva	2 000	2 231	1 793	2 083	1 923	2 302
Aktiva i alt	20 369	23 852	22 851	24 871	24 459	23 594
Sedler og mynt i omlop	11 314	12 969	12 713	13 905	14 850	14 540
Statens konti	3 433	3 371	3 109	4 065	3 102	1 698
Andre offentlige konti	2 157	2 892	1 933	2 088	2 576	3 115
Folioinnskudd fra forretnings- og sparebanker	129	472	1 036	381	304	301
Utenlandske kroneinnskudd m.v.	278	151	162	130	70	71
Skattefrie fondsavsetninger	769	351	255	224	202	191
Andre passiva	2 289	3 646	3 643	4 078	3 355	3 678
Passiva i alt	20 369	23 852	22 851	24 871	24 459	23 594

Kilde: Norges Bank.

Tabell 1b. Spesifikasjon av Norges Banks utlån (Mill. kroner)

	31/12 1974	31/12 1975	31/1 1976	30/9 1976	31/12 1976	31/1 1977
Forretningsbanker	1 839	1 007	15	2 407	1 128	211
Herav:						
Ikke behovsprøvede lån	1 714	528	0	1 677	569	90
Lån på særvilkår	125	479	15	730	559	122
Sparebanker	47	72	46	212	68	172
Herav:						
Ikke behovsprøvede lån	36	50	26	192	59	163
Lån på særvilkår	11	22	20	20	9	9
Andre sektorer	178	187	131	145	159	153
Herav:						
Statsgaranterte fiskelån	85	85	79	82	78	73
I alt	2 064	1 266	192	2 764	1 355	536

Kilde: Norges Bank.

Tabell 2. Utenriksregnskap for Norge (Mill. kroner)

	1/1-30/11		1/9-30/11	
	1975	1976	1975	1976
Eksport av varer ekskl. råolje	24 540	27 990	7 636	8 331
Eksport av råolje	2 853	5 784	1 720	1 725
Import av varer	-43 427	-50 896	-12 935	-14 471
Varebalansen	-16 034	-17 122	-3 579	-4 415
Eksport av nye skip, oljerigger og boreplattformer	4 193	2 903	568	510
Eksport av eldre skip	2 686	2 414	793	316
Import av skip og boreplattformer	-6 100	-6 700	-1 614	-1 799
Netto frakter	7 850	7 630	2 090	1 920
Reisetrafikk, netto	-739	-1 154	-298	-463
Andre tjenester	-1 311	-2 571	-85	-1 244
Vare- og tjenestebalansen	-9 455	-14 600	-2 125	-5 175
Rente- og stonadsbalansen	-2 360	-3 620	-610	-1 070
A. Driftsbalansen	-11 815	-18 220	-2 735	-6 245
Herav:				
Skipsfart	3 551	2 326	1 003	153
Oljevirkosomhet i Nordsjøen	-2 360	-2 531	433	-195
Andre sektorer	-13 006	-18 015	-4 171	-6 203
B. Langsiktige kapitaltransaksjoner, netto	11 705	13 606	3 935	3 398
Herav:				
Statsforvaltningen	3 622	3 883	1 324	552
Kommuner, inkl. Kommunalbanken	1 082	992	454	60
Forretnings- og sparebanker	-81	-58	-83	-44
Andre finansinstitusjoner, ekskl. Kommunalbanken	-131	-208	-60	-186
Skipsfart	1 764	2 945	309	1 099
Oljevirkosomhet i Nordsjøen	3 235	4 846	184	923
Andre private og offentlige foretak	2 204	1 206	1 807	994
C. Grunnbalansen (A+B)	-110	-4 614	1 200	-2 847
D. Kortsiktige kapitaltransaksjoner ekskl. Norges Bank	1 577	3 969	-1 694	2 522
Herav:				
Statsforvaltningen	-300	2	1	34
Kommuner	-	-	-	-
Forretnings- og sparebanker	-383	570	-369	1 245
Andre finansinstitusjoner	32	-9	138	13
Skipsfart	221	776	-118	163
Oljevirkosomhet i Nordsjøen	-419	-93	-655	383
Andre private og offentlige foretak	518	276	-409	-42
Andre kortsiktige kapitaltransaksjoner og statistiske feil	1 908	2 447	-282	726
E. Endring i Norges Banks kortsiktige netto fordringer overfor utlandet (C+D)	1 467	-645	-494	-325
F. Korreksjon for poster som ikke inngår i netto gull- og valutabeholdningen	9	26	5	8
G. Endring i Norges Banks netto gull- og valutabeholdninger ikke forårsaket av transaksjoner	125	-36	48	-21
Endring i Norges Banks netto gull- og valutabeholdninger (E+F+G)	1 601	-655	-441	-338

Kilde: Statistisk Sentralbyrå og Norges Bank.

Tabell 3. Norges totale gull- og valutabeholdninger (Mill. kroner)

	31/12 1974	30/11 1975	31/12 1975	30/6 1976	30/9 1976	30/11 1976
Norges Banks netto gull- og valuta- beholdninger (a—b)	9 695	11 296	12 340	12 599	12 047	11 685
a) Offisielle gull- og valutareserver	9 973	11 415	12 491	12 721	12 177	11 808
Herav:						
Gull	235	235	235	235	235	235
Reserveposisjon i IMF	445	553	540	754	890	1 014
Lån til IMF	..	139	190	653	653	601
Spesielle trekkrettigheter i IMF	569	574	581	584	584	584
Bankinnskudd i utlandet og utenlandske verdipapirer	8 724	9 914	10 945	10 495	9 815	9 374
b) Utenlandske kroneinnskudd i Norges Bank	278	119	151	122	130	123
Herav:						
Banker	241	56	81	52	88	76
Andre innskytere	37	63	70	70	42	47
Forretnings- og sparebankers netto valutabeholdninger (a—b)	-1 710	-1 357	-1 750	-1 697	-1 621	-2 325
a) Bankinnskudd i utlandet	1 322	1 823	1 765	1 981	1 979	1 459
b) Kortsiktig gjeld i utlandet	3 032	3 180	3 515	3 678	3 600	3 784
Norges Banks og forretnings- og sparebankers netto gull- og valuta- beholdninger	7 985	9 939	10 590	10 902	10 426	9 360
Andre sektors netto valuta- beholdninger (a—b)	2 292	1 483	1 057	1 082	641	262
a) Bankinnskudd i utlandet og utenlandske verdipapirer	4 351	4 541	4 519	4 395	4 294	3 912
Herav:						
Rederier	3 050	3 039	3 053	2 856	2 635	2 404
Forsikringsselskaper	675	732	711	739	782	775
Handels- og industriselskaper o.a.	626	770	755	800	877	733
b) Kortsiktige valutalån fra utlandet	2 059	3 058	3 462	3 313	3 653	3 650
Totale netto gull- og valutabeholdninger	10 277	11 422	11 647	11 984	11 067	9 622

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 4. Salgskurser for en del valutaer notert på Oslo Børs

	100 Danske kr.	100 Svenske kr.	1 Pund sterling	1 U.S. dollar	1 Canadisk dollar	100 Tyske mark	100 Schw. frcs.	100 Gylden	100 Belgiske frcs.	100 Franske frcs.	100 Lire
Sentralkurs ¹⁾	87,9247	124,914				219,880		206,876	14,2648		
1972											
Gjennomsnitt	95,0685	138,8190	16,4822	6,5943	6,6616	206,9772	172,9671	205,6454	15,0086	130,9345	1,1326
Høyest	97,25	140,50	17,42	6,7375	6,7775	209,85	176,45	210,65	15,28	132,65	1,144
Lavest	93,45	137,25	15,32	6,51	6,575	204,35	169,85	203,00	14,855	128,65	1,122
1973											
Gjennomsnitt	95,619	132,179	14,076	5,749	5,749	217,208	182,252	206,914	14,836	129,722	0,994
Høyest	97,70	140,45	15,88	6,6525	6,69	229,50	190,95	220,35	15,20	132,60	1,145
Lavest	91,05	123,60	13,03	5,1625	5,1725	203,90	173,55	200,70	13,96	122,00	0,900
1974											
Gjennomsnitt	91,2076	124,9374	12,9440	5,5401	5,6637	214,1652	186,4446	206,2162	14,2536	115,5120	0,8601
Høyest	93,00	128,05	13,540	6,0875	6,1375	218,55	209,90	209,00	14,49	122,20	0,96
Lavest	89,10	122,65	12,24	5,1725	5,2725	209,30	178,35	200,90	13,85	107,00	0,812
1975											
Gjennomsnitt	91,4036	126,3002	11,5920	5,2469	5,1582	212,9871	202,9042	208,3742	14,2733	122,50	0,8107
Høyest	92,95	128,05	12,25	5,7475	5,62	217,60	213,45	209,75	14,48	126,35	0,841
Lavest	89,50	124,80	10,835	4,88	4,7425	209,45	193,75	202,75	14,055	116,45	0,783
1976											
Gjennomsnitt	90,6726	125,7118	9,8785	5,4656	5,5441	217,3794	218,6738	207,1706	14,2087	114,7255	0,6684
Høyest	91,90	127,75	11,32	5,6125	5,7950	220,85	229,05	211,15	14,505	125,55	0,827
Lavest	88,90	124,60	8,30	5,1725	5,0725	213,10	211,55	202,25	14,00	103,95	0,600
1976											
Januar											
Høyest	90,15	126,15	9,225	5,365	5,2925	221,85	213,40	211,85	14,48	108,05	0,617
Lavest	89,50	125,15	8,785	5,16	5,1175	219,70	211,20	210,20	14,385	104,65	0,598
1977											
31. januar	90,15	125,25	9,155	5,34	5,225	220,60	212,10	210,80	14,395	107,60	0,614

1) Sentralcurser i norsk regning for valutaer som deltar i det europeiske valutamarbeid.

Kilde: Oslo Børs, Norges Bank.

Tabell 5a. Bankenes likviditet. Endringsanalyse¹⁾ (Mill. kroner)

Likviditetstilførsel+/inndragning—	1/1—31/12		Siste 3 mndr. pr. 31/12		Siste 12 mndr. pr. 31/12	
	1975	1976	1975	1976	1975	1976
1. Staten og andre offentlige konti	2 081	6 877	-169	2 182	2 081	6 877
2. Publikums kassehold (oppgang —)	-1 540	-1 774	-816	-918	-1 540	-1 774
3. Nettosalg av valuta til Norges Bank	-1 407	-3 841	-730	-390	-1 407	-3 841
4. Sjekk-kreditter i Norges Bank	185	136	-38	-27	185	136
5. Likviditetslån i Norges Bank	-807	117	744	-1 423	-807	117
6. Norges Banks andre transaksjoner enn kreditt til banker og kjøp av valuta fra banker	296	-293	-195	13	296	-293
A. Primærlikvider (1+2+3+4+5+6)	-1 192	1 222	-1 204	-563	-1 192	1 222
Herav:						
a) Kassebeholdning	54	46	16	4	54	46
b) Folio i Norges Bank	343	-159	-433	-66	343	-159
c) Folio i Postgiro	-42	43	32	14	-42	43
d) Statskasseveksler	-1 547	1 292	-819	-515	-1 547	1 292
B. Pliktige primærlikvider²⁾ (oppgang —)	1 894	-2 252	-53	-610	1 894	-2 252
C. Disponible primærlikvider (A+B)	702	-1 030	-1 257	-1 173	702	-1 030
D. Likviditetslån i Norges Bank	-807	117	744	-1 423	-807	117
E. Frie primærlikvider (C—D)	1 509	-1 147	-2 001	250	1 509	-1 147
Beholdningstall pr. utgangen av desember						
Frie primærlikvider					-1 045	-2 192
I mill. kroner						
I % av forvaltningskapital					-1,3	-2,4

1) Tallene bygger hovedsakelig på Norges Banks regnskap. Blant annet på grunn av ulik periodisering i forhold til forretnings- og sparebankenes egne oppgaver kan det oppstå avvik fra Statistisk Sentralbyrås bankstatistikk.

2) For banker uten primærreservekrav i henhold til kredittloven antar en at egne krav utgjør 2% av forvaltningskapitalen i forretningsbanker og 1,5% i sparebanker. Kilde: Norges Bank.

Tabell 5b. Bankenes valutaliquiditet. Endringsanalyse (Mill. kroner)

Likviditetstilførsel+/inndragning—	1/1—30/11		Siste 3 mndr. pr. 30/11		Siste 12 mndr. pr. 30/11	
	1975	1976	1975	1976	1975	1976
1. Gjeld etc. i utlandet	-404	73	-171	350	-291	405
2. Tilførsel av valuta fra andre norske sektorer	-952	-4 323	-1 362	-1 906	-598	-4 638
3. Nettokjøp av valuta fra Norges Bank	1 482	3 944	1 684	777	1 625	3 869
A. Innskudd i utenlandske banker (1+2+3)	126	-306	151	-779	736	-364
B. Innskudd fra utenlandske banker	-404	79	-153	379	-91	397
C. Netto valutaliquiditet (A—B)	530	-385	304	-1 158	827	-761
Beholdningstall pr. utgangen av november:						
Netto valutaliquiditet					-349	-1 110
I mill. kroner						
I % av forvaltningskapital					-0,4	-1,2

Kilde: Statistisk Sentralbyrå og Norges Bank.

Tabell 6a. Forretningsbankenes utlån til publikum (Mill. kroner)

	1975			1976		
	Månedlig utlånsøkning	Kumulert utlånsøkning Faktiske tall	Sesong-korrigerede tall	Månedlig utlånsøkning	Kumulert utlånsøkning Faktiske tall	Sesong-korrigerede tall
Januar	-232	-232	225	-384	-384	201
Februar	808	576	532	1 004	620	597
Mars	770	1 346	866	997	1 617	1 058
April	170	1 516	926	586	2 203	1 458
Mai	354	1 870	1 215	515	2 718	1 935
Juni	525	2 395	1 498	494	3 212	2 299
Juli	-554	1 841	1 660	-126	3 086	2 894
August	320	2 161	1 955	413	3 499	3 309
September	821	2 982	2 448	597	4 096	3 582
Oktober	172	3 154	2 924	-231	3 865	3 742
November	705	3 859	3 488	562	4 427	4 009
Desember	100	3 959	3 996	-18	4 409	4 458

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 6b. Sparebankenes utlån til publikum (mill. kroner)

	1975			1976		
	Månedlig utlånsøkning	Kumulert utlånsøkning Faktiske tall	Sesong-korrigerede tall	Månedlig utlånsøkning	Kumulert utlånsøkning Faktiske tall	Sesong-korrigerede tall
Januar	107	107	268	-6	-6	200
Februar	208	315	436	281	275	412
Mars	258	573	592	334	609	677
April	271	844	883	193	802	917
Mai	226	1 070	1 109	308	1 110	1 153
Juni	318	1 388	1 300	578	1 688	1 633
Juli	70	1 458	1 454	156	1 844	1 886
August	134	1 592	1 695	145	1 989	2 130
September	291	1 883	1 965	440	2 429	2 545
Oktober	285	2 168	2 295	236	2 665	2 858
November	257	2 425	2 597	326	2 991	3 160
Desember	441	2 866	2 858	540	3 531	3 517

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 7. Forretningsbankenes balanse (Mill. kroner)

	31/12 1974	30/11 1975	31/12 1975	30/6 1976	30/9 1976	30/11 1976
Primærlikvider	2 616	763	987	672	2 133	2 059
Stats- og statsgaranterte ihendehaverobligasjoner	5 336	6 784	6 613	7 087	7 253	7 685
Andre norske ihendehaver- obligasjoner	2 581	3 079	3 022	3 460	3 592	3 537
Innskudd i forretnings- og sparebanker	1 282	1 023	1 589	1 366	1 079	1 086
Innskudd i utenlandske banker	1 324	1 812	1 748	1 925	1 913	1 374
Lån til utlandet	367	135	151	123	117	117
Utlån til publikum	24 283	28 549	28 653	31 865	32 749	33 080
Øvrige aktiva — en bloc- avskrivninger	2 379	2 630	2 465	2 871	2 832	3 056
Aktiva i alt	40 168	44 775	45 228	49 369	51 668	51 994
Innskudd fra publikum i norske kroner	25 942	28 958	30 470	33 688	33 132	33 124
Innskudd fra publikum i utenlandsk valuta	1 730	1 516	1 719	1 674	1 800	1 971
Innskudd fra forretningsbanker	1 659	1 579	2 032	1 513	1 491	1 178
Innskudd fra sparebanker	1 776	2 207	1 940	2 403	2 016	2 094
Lån i Norges Bank	1 840	608	1 032	1 000	2 473	1 743
Utenlandske innskudd og lån i utlandet	2 559	2 615	3 007	2 956	2 945	3 024
Annen gjeld	1 549	3 734	1 829	2 561	3 522	4 529
Øvrige passiva	3 113	3 558	3 199	3 574	4 289	4 331
Passiva i alt	40 168	44 775	45 228	49 369	51 668	51 994
Spesifikasjoner:						
Fordringer på utlandet	2 585	2 566	2 500	2 742	2 712	2 193
Gjeld til utlandet	3 019	2 747	3 150	3 117	3 128	3 220
Garantier	10 033	11 099	11 059	11 631	11 950	12 196

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 8a. Forretningsbanker. Utlån til publikum fordelt på utlånsarter

Ved utgangen av måneden	Veksler	Utlån mot avbet.- kontrakter	Kasse- kreditt	Bygge- lån	Andre utlån		Utlån til publ. i alt
					Lopetid:		
					Under 1 år	1 år og over	
1974 — Desember							
Mill. kroner	..	..	7 172	3 726	..	..	24 686
Andel av total i %			29,0	15,0			100
1975 — November							
Mill. kroner	1 754	1 263	8 182	4 111	1 337	11 902	28 549
Andel av total i %	6,0	4,4	29,0	14,4	4,6	41,6	100
1975 — Desember							
Mill. kroner	1 773	1 248	7 783	4 183	1 448	12 217	28 653
Andel av total i %	6,2	4,4	27,2	14,6	5,1	42,6	100
1976 — November							
Mill. kroner	1 669	1 524	9 324	4 595	1 346	14 623	33 080
Andel av total i %	5,0	4,6	28,2	13,9	4,1	44,2	100
Endring i perioden							
1975 Januar/November	..	..	1 010	385	..	..	3 863
1976 » »	-104	276	1 541	412	-102	2 406	4 427
1975 3. kvartal	-122	52	-223	228	238	410	583
1976 » »	-55	111	106	179	-150	694	884

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 8b. Forretningsbanker. Bevilget kassekreditt og byggelån

	Bevilget (Mill. kroner)		Utnyttingsgrad i %	
	Kassekreditt	Byggelån	Kassekreditt	Byggelån
1974 Desember	12 221	6 114	58,6	60,9
1975 November	14 270	6 537	57,3	62,9
Desember	14 199	6 599	54,8	63,3
1976 November	16 125	7 428	57,8	61,9
Endring i perioden			(Prosentpoeng)	
1975 Januar/november	2 049	423	-1,3	2,0
1976 » »	1 926	829	3,0	-1,4
1975 3. kvartal	607	299	-4,5	0,6
1976 » »	222	259	-0,2	0,2

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 9. Forretningsbankenes likviditet¹⁾ (Mill. kroner)

Ved utgangen av måneden	Primær- likvider	Pliktige primær- likvi- der ²⁾	Lån i Norges Bank	Frie primærlikvider (1-2-3)		Netto innskudd i utenlandske banker	Netto innskudd i spare- banker
				I alt	I % av forv.kap.		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1974 Desember	2 616	2 851	1 840	-2 075	-5,1	-885	-1 330
1975 Mars	1 173	2 240	783	-1 850	-4,6	-604	-1 197
Juni	1 097	1 270	895	-1 068	-2,5	-1 024	-1 474
September	1 483	883	335	265	-0,6	-510	-1 986
Desember	987	905	1 033	-951	-2,1	-730	-1 578
1976 Januar	1 454	912	48	494	-1,1	-1 026	-1 791
Februar	1 084	931	789	-636	-1,4	-1 181	-2 022
Mars	699	939	1 188	-1 429	-3,0	-389	-1 918
April	786	980	2 029	-2 223	-4,5	92	-1 608
Mai	580	972	1 214	-1 605	-3,3	-430	-1 444
Juni	672	987	1 000	-1 315	-2,7	-561	-2 081
Juli	1 716	1 678	870	-832	-1,7	-429	-2 183
August	1 069	1 648	2 476	-3 055	-6,0	-12	-1 262
September	2 133	2 183	2 473	-2 523	-4,9	-460	-1 772
Oktober	1 509	2 240	1 283	-2 014	-4,0	-339	-1 770
November	2 058	2 147	1 743	-1 832	-3,5	-1 188	-1 776
Endring i perioden					(Prosentpoeng)		
1975 Januar/november	-1 853	-1 955	-1 232	1 334	4,9	531	-689
1976 » »	1 071	1 242	711	-881	-2,1	-458	-198
1975 3. kvartal	386	-387	-560	1 333	1,9	532	-513
1976 » »	1 461	1 196	1 473	-1 208	-2,2	102	309

1) Tallene bygger på Statistisk Sentralbyrås bankstatistikk. På grunn av ulik periodisering kan det oppstå avvik i forhold til Norges Banks regnskap. Se note 1, tabell 5.

2) Se note 2, tabell 5.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 10. Sparebankenes balanse (Mill. kroner)

	31/12 1974	30/11 1975	31/12 1975	30/6 1976	30/9 1976	30/11 1976
Primærlikvider	467	449	494	544	962	1 293
Stats- og statsgaranterte ihendehaverobligasjoner	4 443	4 307	4 262	4 133	4 180	4 231
Andre norske ihendehaverobligasjoner	2 462	3 077	3 137	3 639	4 068	4 264
Innskudd i forretningsbanker	2 003	2 303	2 280	2 572	2 092	1 979
Innskudd i sparebanker	358	494	439	437	441	401
Utlån til publikum	19 942	22 359	22 807	24 495	25 237	25 798
Øvrige aktiva — en bloc avskrivninger	194	365	243	466	444	551
Aktiva i alt	29 869	33 354	33 662	36 286	37 424	38 517
Innskudd fra publikum	27 161	29 266	30 593	32 496	33 020	33 848
Innskudd fra forretnings- og sparebanker	683	797	746	744	702	704
Lån i Norges Bank	54	217	134	137	275	356
Øvrige passivaposter	1 971	3 074	2 189	2 909	3 427	3 609
Passiva i alt	29 869	33 354	33 662	36 286	37 424	38 517
Spesifikasjoner:						
Fordringer på utlandet	52	49	62	119	119	138
Gjeld til utlandet	129	130	144	152	143	141
Garantier	583	749	751	897	941	967

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 11a. Sparebanker. Utlån til publikum fordelt på utlånsarter

Ved utgangen av måneden	Veksler	Utlån mot avbet.- kontrakter	Kasse- kreditt	Bygge- lån	Andre utlån		Utlån til publ. i alt
					Under 1 år	Lopetid: 1 år og over	
1974 — Desember							
Mill. kroner	..	..	1 770	3 117	..	..	19 942
Andel av total i %			8,9	15,6			100
1975 — November							
Mill. kroner	197	328	1 927	3 598	218	16 091	22 359
Andel av total i %	0,8	1,4	8,6	16,0	0,9	71,9	100
1975 — Desember							
Mill. kroner	197	336	1 905	3 659	230	16 480	22 807
Andel av total i %	0,9	1,5	8,3	16,0	1,0	72,3	100
1976 — November							
Mill. kroner	198	416	2 087	3 947	291	18 859	25 798
Andel av total i %	0,7	1,6	8,0	15,2	1,1	73,1	100
Endring i perioden							
1975 Januar/november	..	..	157	481	..	..	2 417
1976 » »	1	80	182	288	61	2 379	2 991
1975 3. kvartal	-16	17	-213	196	11	573	568
1976 » »	-11	33	-180	172	-8	734	742

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 11b. Sparebanker. Bevilget kassekreditt og byggelån

	Bevilget (Mill. kroner)		Utnyttingsgrad i %	
	Kassekreditt	Byggelån	Kassekreditt	Byggelån
1974 Desember	2 769	4 505	63,9	69,1
1975 November	3 354	5 290	57,4	68,0
Desember	3 333	5 267	57,2	69,4
1976 November	3 862	6 037	54,0	65,4
Endring i perioden			(Prosentpoeng)	
1975 Januar/november	585	785	-6,5	-1,1
1976 » »	529	770	-3,2	-4,0
1975 3. kvartal	76	365	-5,8	-1,4
1976 » »	23	537	-5,1	-3,3

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 12. Sparebankenes likviditet¹⁾ (Mill. kroner)

Ved utgangen av måneden	Primær- likvider	Pliktige primær- likvi- der ²⁾	Lån i Norges Bank	Frie primærlikvider (1-2-3)		Netto innskudd i utenlandske banker	Netto innskudd i forretn.- banker
				I alt	I % av forv.kap.		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1974 Desember	467	448	54	-35	0,0	9	1 686
1975 Mars	461	457	93	-89	-0,2	17	1 384
Juni	505	476	117	-88	-0,2	8	1 843
September	500	487	110	-97	-0,2	5	1 907
Desember	493	505	134	-146	-0,4	5	1 987
1976 Januar	707	509	116	83	-0,2	13	1 966
Februar	436	513	131	-208	-0,5	10	2 234
Mars	473	515	121	-163	-0,4	10	1 755
April	509	521	168	-179	-0,4	40	1 931
Mai	552	526	199	-173	-0,3	36	1 727
Juni	543	544	137	-138	-0,2	41	2 299
Juli	589	549	185	-146	-0,3	22	2 365
August	1 031	816	258	-43	0,0	60	1 557
September	962	875	275	-188	-0,3	57	1 840
Oktober	983	932	123	-72	0,0	101	2 103
November	1 294	1 247	356	-309	-0,6	78	1 701
Desember							
Endring i perioden				(Prosentpoeng)			
1975 Januar/november	26	57	80	-111	-0,7	-4	301
1976 » »	801	742	222	-163	-0,2	72	-286
1975 3. kvartal	-5	11	-7	-9	0,0	-2	65
1976 3. »	419	331	138	-50	-0,1	10	-460

1) Se note 1, tabell 9.

2) Se note 2, tabell 5.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 13. Balanse for private finansieringsselskaper (Mill. kroner)

	Balanse pr. 30/9 1976	Endringer				Siste 12 mndr. pr. 30/9-76
		3. kvartal		1.-3. kvartal		
		1975	1976	1975	1976	
Bankinnskudd	239	-7	106	22	115	70
Utlån til publikum ¹⁾	2 909	110	76	140	157	278
Utlån til andre sektorer	686	23	-2	-136	-17	-97
Andre aktiva	1 615	95	-7	267	242	-204
Aktiva i alt²⁾	5 359	221	170	291	6	35
Lån i norske finansinstitusjoner	573	247	-55	103	-616	-813
Andre innenlandske lån	3 116	-2	111	172	777	990
Lån i utlandet	190	-22	-77	-127	-34	-81
Kapital, fond m.v.	474	19	4	56	0	37
Andre passiva	1 006	-21	187	87	-121	-98
Passiva i alt	5 359	221	170	291	6	35

1) For avskrivning. 2) Etter avskrivning.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 14. Balanseutdrag for livsforsikringsselskaper (Mill. kroner)

	Balanse pr. 30/9 1976	Endringer				Siste 12 mndr. pr. 30/9-76
		3. kvartal		1.-3. kvartal		
		1975	1976	1975	1976	
Aktiva:						
Kassebeholdning og bankinnskudd	151	31	-46	-16	-107	-63
Statsobligasjoner	1 753	6	-15	1	0	1
Statsgaranterte obligasjoner	156	35	-18	9	69	77
Andre norske ihendehaverobligasjoner	5 905	144	259	536	657	806
Utlån til publikum	10 055	146	185	575	783	1 052
Utlån til andre sektorer	341	-45	-41	44	110	104
Andre spesifiserte aktiva	1 241	16	23	59	88	128
Balanseutdrag i alt	19 602	333	347	1 208	1 600	2 105

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 15. Balanseutdrag for skadeforsikringselskaper (Mill. kroner)

	Balanse pr. 30/9 1976	3. kvartal		Endringer		Siste 12 mndr. pr. 30/9-76
		1975	1976	1.-3. kvartal 1975	1976	
Kassebeholdning og bankinnskudd	1 158	53	-46	163	90	129
Stats- og statsgaranterte obligasjoner	2	0	0	0	0	0
Andre norske ihendehaverobligasjoner	129	0	2	6	19	20
Utlån til publikum	2 288	49	94	82	205	262
Utlån til andre sektorer	397	-2	-12	68	2	25
Andre spesifiserte aktiva	1 680	44	57	20	284	324
Aktiva i alt	5 654	144	95	339	600	760

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 16. Balanse for statsbanker¹⁾ (Mill. kroner)

	31/12-74	30/11-75	31/12-75	30/6-76	30/9-76	30/11-76
Kassebeholdning og bankinnskudd	619	560	801	838	766	971
Utlån til publikum	31 870	36 590	37 165	40 429	42 027	43 168
Utlån til statsforvaltningen	379	963	810	502	541	546
Andre fordringer på statskassen	838	1 009	856	1 057	1 057	1 212
Andre aktiva	469	538	584	378	369	352
Aktiva i alt	34 175	39 660	40 216	43 204	44 760	46 249
Ihendehaverobligasjonslån						
Herav:						
I norske kroner	2 340	4 021	4 078	4 343	4 628	5 009
I utenlandsk valuta	844	1 359	1 356	1 815	1 815	1 805
Lån fra statskassen	28 132	30 676	31 680	33 853	34 774	35 382
Andre lån	386	425	401	425	405	458
Aksjekapital, fond m.v.	2 084	2 182	2 306	2 526	2 525	2 526
Andre passiva	389	997	395	242	613	1 069
Passiva i alt	34 175	39 660	40 216	43 204	44 760	46 249

¹⁾ Eksklusive Postgiro og Postsparebanken.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 17. Balanse for kredittforeninger o.l. (Mill. kroner)

	Balanse pr. 30/9 1976	Endringer				
		3. kvartal		1.-3. kvartal		Siste 12 mndr. pr. 30/9-76
		1975	1976	1975	1976	
Kassebeholdning og bankinnskudd	1 426	718	-199	661	20	-210
Utlån til publikum ¹⁾	13 952	255	1 055	1 023	2 679	3 480
Herav fra institusjoner som finansierer:						
a) Realkreditt	5 050	-208	168	3	614	1 351
b) Skip	5 367	7	615	466	1 421	1 661
Andre aktiva	266	56	-10	6	3	39
Aktiva i alt²⁾	15 470	1 028	846	1 693	2 702	3 265
Ihendehaverobligasjonslån	14 313	980	881	1 777	2 680	3 124
Annen gjeld	176	12	-56	-133	-146	34
Kapital, fond m.v.	981	36	21	49	168	107
Passiva i alt	15 470	1 028	846	1 693	2 702	3 265

1) For avskrivning. 2) Etter avskrivning.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 18. Nettoemisjoner av norske ihendehaverobligasjoner fordelt på långivere (Mill. kroner)

	Beholdning av norske ihende- haver- obligasj. pr. 30/9 1976	Endringer				
		3. kvartal		1.-3. kvartal		Siste 12 mndr. pr. 30/9-76
		1975	1976	1975	1976	
Folketrygdfondet	11 253	142	265	1 438	1 023	1 839
Postsparebanken og postgiro	4 564	259	-44	186	-124	-159
Livsforsikringselskaper	7 814	185	226	546	726	884
Forretningsbanker	10 845	778	298	1 351	1 210	1 579
Sparebanker	8 248	140	476	314	849	1 029
Norges Bank	2 161	1 654	-2	1 817	-57	-272
Andre (rest.) ¹⁾	4 526	297	52	340	150	-358
I alt²⁾	49 411	3 455	1 271	5 992	3 777	4 542

1) Omfatter statens oppkjøpte egne obligasjoner.

2) Her satt lik den samlede ihendehaverobligasjonsgjeld i norske kroner.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 19. Kreditt-tilførsel til private og kommuner (Mill. kroner)

	1.-3. kvartal		Budsjett-tall for 1976 fra nasjonalbudsj. for 1977	Budsjett-tall for 1976 fra det reviderte nasjonalbudsj. for 1976
	1975	1976		
Forretningsbanker	2 983	4 096	3 950	3 750
Sparebanker	1 951	2 437	3 150	3 050
Private finansieringsselskaper	140	157	350	350
Forsikring	670 ¹⁾	1 010 ¹⁾	1 250	1 250
Herav:				
Livsforsikring	575	783	1 000	1 000
Skadeforsikring	81	205	250	250
Statsbanker m.v. ²⁾	3 901	5 055	7 400	6 800
Kredittforeninger o.l.	948	2 679	3 800	3 800
Obligasjonsmarkedet	874	920 ¹⁾		
Samlet spesifisert kreditt-tilførsel fra innenlandske kilder	11 467	16 354	19 900	19 000
Direkte kapitalinngang fra utlandet	8 812	10 330	13 200	10 700
Herav:				
Reserver	2 095	3 055	4 100	2 500
Regulert kapitalinngang til andre private og kommuner	1 843	1 484	2 100	1 800
Kapitalinngang hovedsakelig til oljevirkksomhet	2 751	4 645	5 900	5 200
Andre kortsiktige kapitaltransaksjoner og statistiske feil	2 123	1 146	1 200	1 200
Samlet spesifisert kreditt-tilførsel	20 279	26 684	33 100	29 700

1) Norges Banks anslag.

2) Inklusive Postgiro, Postsparebanken og Norges Bank.

Tabell 20a. Endringer i publikums likviditet (Mill. kroner)

Likviditetstilførsel (+) Inndragning (—)	1/1—30/11		1/9—30/11		Siste 12 mndr. pr. 30/11	
	1975	1976	1975	1976	1975	1976
A. Sentralmyndighetenes inntektsoverskudd m.v. ¹⁾ (—)	—5 166	—2 906	—1 079	247	—3 719	—1 535
B. Sentralmyndighetenes lånetransaksjoner ²⁾	6 966	10 498	1 513	3 333	7 563	10 709
Herav:						
Statsbankenes utlånsøkning	4 720	6 613	1 571	2 452	5 182	6 578
C. Forretnings- og sparebankenes kreditt-tilførsel ³⁾ (+) og inntektsoverskudd (—)	8 778	9 209	3 496	2 570	10 556	10 855
Herav:						
Forretningsbankenes utlånsøkning	3 859	4 431	1 719	851	3 680	4 531
Sparebankenes utlånsøkning	2 425	2 993	758	1 046	2 782	3 434
D. Økning i skattefrie fondsavsetninger og banksparing med skattefradrag (—)	72	282	—221	367	—301	—545
E. Publikums netto valutasalg til bankene	—1 447	—4 539	—1 515	—1 737	—1 331	—4 956
F. Uspesifisert tilførsel inkl. statistiske feil	—520	—2 279	—471	—2 935	—981	—1 206
G. Endring i publikums likviditet i alt (A+. . .+F)	8 683	10 265	1 723	1 845	11 787	13 322
Herav:						
Sedler og mynt	985	1 074	501	879	1 584	1 707
Innskudd på anfordring	1 520	2 168	660	105	2 304	2 563
Ubenyttede kassekreditter og byggelån	1 887	1 684	680	894	2 150	1 788
Tidsinnskudd ekskl. banksparing med skattefradrag	4 291	5 339	—118	—33	5 749	7 264
H. Endring i publikums likviditet i prosent av likviditetsmassen	11,1	11,4	2,0	1,9	15,7	15,4

Merk: Publikum er i prinsippet definert som andre innenlandske sektorer enn staten, sosiale trygder og banker.

1) Omfatter den del av statens overskudd for lånetransaksjoner og statsbankenes inntektsoverskudd som gir innenlandsk likviditetsvirkning, trygdeforvaltningens inntektsoverskudd samt økning i innstående på skattekonti i banker og Postgiro. Fra anslaget over statens inntektsoverskudd har en, for å komme fram til den innenlandske likviditetsvirkning, korrigert for statens netto renter og stonader til utlandet. Trygdeforvaltningens inntektsoverskudd er antatt å svare tilnærmet til fondsopplegg i folketrygden (inkl. ufordelte renteinntekter) og økning i Rikstrygdeverkets plasseringer i form av kontolån til

statskassen og innskudd på Postgiro. Økning i Folketrygd-fondet som følge av innlemming av andre trygder er holdt utenfor.

2) Omfatter publikums nettokjøp av stats- og statsbankobligasjoner (—), Folketrygdfondets nettokjøp av §15-obligasjoner (+), statsbankenes utlånsøkning (+), statens spesifiserte utlånsøkning og aksjekjøp (+) og kreditt-tilførsel fra Norges Bank, Postgiro og Postsparebanken (+).

3) Omfatter bankenes nettokjøp av §15-obligasjoner, økning i utlån og økning i ubenyttede kassekreditter og byggelån.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå, Norges Bank samt diverse spesialoppgaver.

Tabell 20b. Sammensetningen av publikums likviditet (Mill. kroner)

Beholdningstall ved utgangen av perioden	Sedler og mynt	Innskudd på anfordring ¹⁾	Ubenyttede kasse- kreditter og byggelån	Sum	Tids- innskudd ²⁾	Publikums likviditet i alt	Endring siste 12 mndr. i publikums likviditet i alt Belop	%
1974 Desember	10 774	14 500	9 824	35 098	42 943	78 041	7 786	11,1
1975 Januar	10 547	13 881	9 944	34 372	44 079	78 451	7 339	10,3
Februar	10 519	14 493	9 627	34 639	44 857	79 496	7 301	10,1
Mars	10 519	13 760	9 356	33 635	44 879	78 514	8 275	11,8
April	10 431	14 252	9 644	34 327	44 821	79 148	7 614	10,6
Mai	10 563	14 011	9 528	34 102	44 886	78 988	8 428	11,9
Juni	11 175	16 178	9 690	37 043	45 713	82 756	10 169	14,0
Juli	11 029	15 516	10 799	37 344	46 507	83 851	11 206	15,4
August	11 258	15 360	11 031	37 649	47 352	85 001	11 701	16,0
September	11 548	16 157	10 982	38 687	47 471	86 158	12 607	17,1
Oktober	11 683	16 280	11 511	39 474	48 090	87 564	11 324	14,9
November	11 759	16 020	11 711	39 490	47 234	86 724	11 787	15,7
Desember	12 392	16 415	11 815	40 622	49 159	89 781	11 740	15,0
1976 Januar	12 178	17 881	12 571	42 630	50 111	92 741	14 290	18,2
Februar	12 090	17 706	11 971	41 767	51 013	92 780	13 284	16,7
Mars	11 881	17 396	11 397	40 674	51 043	91 717	13 203	16,8
April	12 193	17 603	11 447	41 243	52 264	93 507	14 359	18,1
Mai	12 483	17 327	11 444	41 254	52 025	93 279	14 291	18,1
Juni	12 865	19 445	11 933	44 243	52 576	96 819	14 063	17,0
Juli	12 883	18 774	12 523	44 180	53 760	97 940	14 089	16,8
August	12 587	18 478	12 605	43 670	54 531	98 201	13 200	15,5
September	13 271	19 038	12 688	44 997	53 843	98 840	12 682	14,7
Oktober	13 819	19 056	13 472	46 347	55 239	101 586	14 022	16,0
November	13 466	18 583	13 499	45 548	54 498	100 046	13 322	15,4

1) Eksklusive kommunekasserernes skattekonti, statens konti for merverdiavgift og Rikstrygdeverkets konto.

2) Eksklusive banksporing med skattefradrag og Folkestrygdfondets innskudd på termin.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå, Norges Bank samt diverse spesialoppgaver.

Norges Bank Oslo

	<i>Postadresse</i>	<i>Telefon</i>	<i>Telex</i>
Hovedsetet	Postboks 336 Sentrum, Oslo 1	(02) 41 21 20	11369 nbank n
Valutaavdelingen	Postboks 735 Sentrum, Oslo 1	(02) 41 01 50	11375 nbfdp n

Norges Banks seddel- og myntproduksjon

Norges Banks Seddeltrykkeri	Nedre Slottsgt. 1 b, Oslo 1	(02) 42 70 80	
Den Kongelige Mynt	Postboks 53, 3601 Kongsberg	(034) 31486	17211 mynt n

Norges Banks avdelinger

Arendal	Postboks 23, 4801 Arendal	(041) 21555	19760 nba n
Bergen	Postboks 699, 5001 Bergen	(05) 21 37 20	42155 nbber n
Bodo	Postboks 327, 8001 Bodo	(081) 21060	64353 nbbo n
Drammen	Postboks 86, 3001 Drammen	(02) 83 74 91	19790 nbd n
Fredrikstad	Postboks 158, 1601 Fredrikstad	(032) 16575	19820 nbfd n
Gjøvik	Postboks 12, 2801 Gjøvik	(061) 72173	19830 nbgk n
Halden	Postboks 97, 1751 Halden	(031) 84564	19840 nbhdn n
Hamar	Postboks 115, 2301 Hamar	(065) 23018	19860 nbhm n
Hammerfest	Postboks 55, 9601 Hammerfest	(084) 11344	64354 nbhf n
Haugesund	Postboks 233, 5501 Haugesund	(047) 28500	42893 nbhd n
Kristiansand S.	Postboks 204, 4601 Kristiansand S.	(042) 23070	19880 nbch n
Kristiansund N.	Postboks 80, 6501 Kristiansund N.	(073) 72911	55261 nbcs n
Larvik	Postboks 140, 3251 Larvik	(034) 81300	19890 nbl n
Lillehammer	Postboks 208, 2601 Lillehammer	(062) 54060	11834 nblil n
Skien	Postboks 87, 3701 Skien	(035) 27540	18107 nbsk n
Stavanger	Postboks 18, 4001 Stavanger	(045) 20000	33047 nbsta n
Tromsø	Postboks 475, 9001 Tromsø	(083) 81624	64141 nbtrm n
Trondheim	Postboks 564, 7001 Trondheim	(075) 28060	55056 nbtrh n
Vardø	Postboks 68, 9951 Vardø	(085) 87621	64355 nbvar n
Ålesund	Postboks 380, 6001 Ålesund	(071) 21710	42894 nbaal n

